

ISSN 2786– 6947

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**НАША ШКОЛА:
НАУКОВО–ПРАКТИЧНІ СТУДІЇ**

№ 4(12)'2025

Одеса – 2025

НАША ШКОЛА: НАУКОВО– ПРАКТИЧНІ СТУДІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ № 4(12)'2025

ISSN 2786– 6947

Журнал
зарєєстрований
5 серпня 2022р.

Свідоцтво про
державну реєстрацію
друкованого засобу
масової інформації: серія
КВ № 25190– 15130 Р
від 05.08.2022

Журнал виходить
4 рази на рік.

Друкується за
рішенням вченої ради
КЗВО «Одеська академія
неперервної освіти
Одеської обласної ради»,
протокол
від 10.02.2026 р. № 1

Друковані матеріали
виражають позицію
авторів, яка не завжди
поділяється редакційною
колегією.

Передрук матеріалів
здійснюється за умови
обов'язкового посилання
на журнал «Наша школа:
науково– практичні
студії» .

Статті перевірені на
наявність плагіату
програмним
забезпеченням
StrikePlagiarism.com

Офіційний сайт
журналу:
<https://nashashola.odessaedu.net/>

Редакційна колегія

Задорожна Любов Кирилівна – головний редактор, кандидат філософських наук, ректор Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Балашенко Інна Валеріївна – відповідальний секретар, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедру філософії освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Ягоднікова Вікторія Вікторівна – заступник головного редактора, доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково– педагогічної та інноваційної діяльності Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Левчишена Оксана Михайлівна – заступник головного редактора, кандидат історичних наук, проректор з науково– педагогічної та методичної діяльності Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Кузнєцова Оксана Володимирівна – заступник головного редактора, кандидат психологічних наук, доцент, проректор з науково– педагогічної та соціально– гуманітарної діяльності Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Березовська Людмила Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна).

Тобіас Бухнер професор, завідувач кафедри інклюзивної освіти Університету освіти Верхньої Австрії (м. Лінц, Австрія).

Гарачук Тетяна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Рольф Голлоб, доктор наук, почесний професор Цюрихського університету педагогічної освіти, (м. Цюрих, Швейцарія).

Гриньова Марія Василівна, доктор філософії, завідувач відділу міжнародної співпраці та трансферу інновацій КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Гуменнікова Тамара Рудольфівна, доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної академії управління персоналом (м. Ізмаїл, Україна).

Гура Тетяна Євгенівна, доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя, Україна).

Дікова– Фаворська Олена Михайлівна, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського інституту післядипломної освіти (м. Житомир, Україна).

Канішевська Любов Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково–експериментальної роботи Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна).

Кічук Антоніна Валеріївна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної та практичної психології Ізмаїльського державного гуманітарного університету (м. Ізмаїл, Україна).

Кохановська Олена Вікторівна, доктор педагогічних наук, доцент, Комунальний заклад вищої освіти «Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради» (м. Херсон, Україна)

Кузнєцова Неля Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Ян Мареш, Ph.D., завідувач кафедри психології педагогічного факультету Масариков університету (м. Брно, Чехія).

Майорський Вячеслав Віталійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Мітельман Ігор Михайлович, кандидат фізико– математичних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання і змісту освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Муковіз Олексій Павлович, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». (м. Одеса, Україна).

Немерцалов Володимир Володимирович, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач науково–методичної лабораторії природничо– математичної освіти, доцент кафедри методики викладання та змісту освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Осіпова Тетяна Юріївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна).

Сараєва Ірина Володимирівна, доктор філософії, завідувач кафедри дошкільної і початкової освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Снігур Людмила Анатоліївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри гуманітарних та соціально– економічних дисциплін Військової академії (м. Одеса, Україна).

Солнцева Олена Анатоліївна, доктор філософії, завідувач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Шатайло Наталія Вікторівна, кандидат педагогічних наук, завідувач науково– методичної лабораторії громадянської, історичної та мистецької освіти, старший викладач кафедри методики викладання та змісту освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Шуляр Василь Іванович, доктор педагогічних наук, доцент, директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Миколаїв, Україна).

Editorial Board of the scientific journal
«Our School: Scientific and Practical Studies»

Liubov Zadorozhna, Chief Editor, Candidate of Philosophical Sciences, Rector of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Regional Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Inna Balashenko, Managing Editor, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of the Scientific Department of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Regional Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Viktoriia Yahodnikova, Deputy Chief Editor, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice– Rector for Scientific and Pedagogical and Innovative Activities of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Oksana Levchyshena, Deputy Chief Editor, Candidate of Historical Sciences, Vice– Rector for Scientific and Pedagogical and Methodological Activities of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Oksana Kuznietsova, Deputy Chief Editor, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Vice– Rector for Scientific and Pedagogical Affairs and Social– Humanitarian Activities of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Liudmyla Berezovska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education at the State Institution «South Ukrainian K.D. Ushynsky National Pedagogical University» (Odesa, Ukraine).

Tobias Buchner, Professor, Head of the Department of Inclusive Education at the University of Education Upper Austria (Linz, Austria).

Tetiana Harachuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Rolf Gollob, Doctor of Science, Professor emeritus at the Zurich University of Teacher Education, Zurich, Switzerland

Mariia Hrynova, Doctor of Philosophy, Head of the Department of International Cooperation and Innovation Transfer of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Tamara Humenikova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Danube Branch of the Interregional Academy of Personnel Management (Izmail, Ukraine).

Tetiana Hura, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Vice– Rector for Research and International Affairs at the Municipal Institution «Zaporizhzhia Regional Institute of Continuing Pedagogical Education» of the Zaporizhzhia Regional Council (Zaporizhzhia, Ukraine).

Olena Dikova– Favorska, Doctor of Sociological Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy of the Comunal Institution «Zhytomyr Regional In– Service Teachers` Training Institute» of Zhytomyr Regional Council (Zhytomyr, Ukraine).

Liubov Kanishevska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Director for Scientific and Experimental Work at the Institute of Educational Problems of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

Antonina Kichuk, Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of General and Practical Psychology of the Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine).

Olena Kokhanovska, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Communal Higher Educational Establishment Kherson Academy of Continuing Education of the Kherson Regional Council (Kherson, Ukraine).

Nelia Kuznietsova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Jan Mareš, Ph.D., Head of the Department of Psychology at the Faculty of Education, Masaryk University (Brno, Czech Republic).

Vyacheslav Majorsky, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy of Education of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Ihor Mitelman, Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Teaching Methodology and Education Content of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Oleksiy Mukoviz, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Educational Management of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Volodymyr Nemertsalov, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Head of the Scientific and Methodological Laboratory of Natural– Mathematical Education, Associate Professor at the Department of Teaching Methodology and Education Content of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Tetiana Osypova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy of the State Institution «South Ukrainian K. D. Ushynsky National Pedagogical University» (Odesa, Ukraine).

Iryna Sarayeva, PhD, Head of the Department of Preschool and Primary Education, of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Liudmyla Snihur, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Humanities and Socio– Economic Disciplines at the Odesa Military Academy (Odesa, Ukraine).

Olena Solntseva, Doctor of Philosophy, Head of the Department of Psychology, Social Work, and Inclusive Education of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Nataliia Shatailo, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Scientific and Methodological Laboratory of Civic, Historical, and Art Education, Senior Lecturer at the Department of Teaching Methodology and Education Content of the Municipal Higher Education Institution «Odessa Academy of In– Service Education» (Odesa, Ukraine).

Vasyl Shuliar, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of the Mykolaiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Mykolaiv, Ukraine).

ЗМІСТ

Бішко Валентина Петрівна, Вдовиченко Тетяна Іванівна БАТЬКІВСЬКІ ЗБОРИ– ТРЕНІНГ «ШКОЛА І СІМ'Я — ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ УСПІХУ ДИТИНИ»	9
Болжеларська Людмила Іванівна ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	13
Бондарчук Ірина Миколаївна МЕТАФОРИЧНІ КАРТИ ДЛЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ: ІННОВАЦІЇ НУШ	19
Карук Лілія Миколаївна ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ШКОЛІ: ВИКЛИКИ ТА СЕНСИ ВОЄННОГО СЬОГОДЕННЯ	24
Моторна Ірина Вікторівна, Яроменко Вікторія Іванівна STREAM НА УРОКАХ ІСТОРІЇ: ОСВІТНІ АЛГОРИТМИ	27
Пеньковська Надія Костянтинівна, Калюта Наталя Миколаївна ВПРОВАДЖЕННЯ STEAM-ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ПРИКЛАДІ БІНАРНОГО ЗАНЯТТЯ «РОЗУМНИЙ БУДИНОК: ТЕХНОЛОГІЯ ТА ПРАВО»	32
Петкова Світлана Іванівна ГРА ЯК МОТИВАЦІЯ, ПРОЄКТ ЯК РЕЗУЛЬТАТ: ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	35
Подлісецька Ольга Олегівна ВАЖЛИВІСТЬ ЧИТАЦЬКИХ КЛУБІВ У СПІЛЬНОТАХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	39
Свистунова Тетяна Віталіївна ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	43
Шуляр Василь Іванович КОМПЕТЕНТІСНІ ЛІТЕРАТУРНІ ЗАДАЧІ ЗА ПОЕЗІЄЮ «САМОВИЗНАЧЕННЯ» ГАЛИНИ МОГИЛЬНИЦЬКОЇ	49
<i>З досвіду освітніх практик</i>	
Губанова Світлана Михайлівна ТЮТОРСЬКИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ «КРОКУЄМО РАЗОМ ДО СВІДОМОГО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ»	55
Свінтковська Світлана Андріївна, Верготі Лідія Танасіївна, Левинська Марія Валентинівна КОМПЛЕКСНІ ПІДСУМКОВІ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ГРУПАМИ РЕЗУЛЬТАТІВ (І СЕМЕСТР, 8 клас)	103

CONTENTS

Valentyna Bishko, Tetiana Vdovychenko PARENT MEETINGS–TRAINING «SCHOOL AND FAMILY-PARTNERSHIP FOR A CHILD’S SUCCESS»	9
Lyudmila Bolzhelarska ORGANIZATION OF PROJECT ACTIVITIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL	13
Iryna Bondarchuk METAPHORICAL CARDS FOR COMPETENCY-BASED LEARNING: NUS INNOVATIONS	19
Liliia Karuk PATRIOTIC EDUCATION OF SCHOOL YOUTH IN SCHOOLS: CHALLENGES AND MEANINGS OF THE WARTIME PRESENT	24
Iryna Motorna, Viktoria Yaromenko STREAM IN HISTORY LESSONS: EDUCATIONAL ALGORITHMS	27
Nadiya Penkovska, Natalia Kalyuta IMPLEMENTING STEAM TECHNOLOGIES INTO THE EDUCATIONAL PROCESS USING THE EXAMPLE OF A BINARY CLASS «SMART HOME: TECHNOLOGY AND LAW»	32
Svitlana Petkova GAME AS MOTIVATION, PROJECT AS OUTCOME: EFFECTIVE APPROACHES TO TEACHING ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL	35
Olga Podlisetska IMPORTANCE OF READING CLUBS IN COMMUNITIES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS	39
Tetyana Svystunova AESTHETIC EDUCATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS USING THE MEANS OF FINE ARTS	43
Vasyl Shuliar COMPETENCE-BASED LITERARY TASKS BASED ON «SELF-DETERMINATION»	49
 <i>From the experience of educational practices</i>	
Svitlana Gubanova TUTOR SUPPORT FOR THE CAREER GUIDANCE OF UPPER SECONDARY SCHOOL STUDENTS, «WALKING TOGETHER TOWARD A CONSCIOUS CHOICE OF A FUTURE PROFESSION»	55
Svitlana Svintkovska, Lidiia Vergoti, Maria Levynska COMPREHENSIVE FINAL ASSESSMENTS IN UKRAINIAN LANGUAGE BY PERFORMANCE GROUPS (FIRST SEMESTER, Year 8)	103

УДК 37.018.1:373.3

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365789](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365789)

Бішко Валентина Петрівна,
учитель початкових класів, спеціаліст першої категорії
Ізмаїльської гімназії №11 з початковою школою
Ізмаїльського району Одеської області,
Україна

Вдовиченко Тетяна Іванівна,
практичний психолог, спеціаліст вищої категорії
Ізмаїльської гімназії №11 з початковою школою
Ізмаїльського району Одеської області,
Україна

БАТЬКІВСЬКІ ЗБОРИ– ТРЕНІНГ «ШКОЛА І СІМ'Я – ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ УСПІХУ ДИТИНИ»

***Анотація.** У статті розкрито сучасні підходи до організації взаємодії закладу загальної середньої освіти та сім'ї в умовах реалізації ідей Нової української школи. Акцентовано увагу на трансформації традиційних батьківських зборів у формат тренінгу як ефективної форми партнерської комунікації між педагогами та батьками. Теоретично обґрунтовано педагогічну доцільність використання інтерактивних, арт терапевтичних і групових методів роботи з дорослими, спрямованих на формування єдиного ціннісного поля «школа – родина – дитина». Представлено практичний досвід проведення батьківських зборів-тренінгу у 2-Б класі Ізмаїльської гімназії №11 з початковою школою Ізмаїльського району Одеської області, що базується на принципах довіри, толерантності, емоційної підтримки та спільної відповідальності за результати розвитку дитини. Доведено, що партнерство школи й сім'ї виступає ключовим чинником формування навчальної мотивації, психологічної стійкості та успішної соціалізації молодших школярів.*

***Ключові слова:** педагогіка партнерства, батьківські збори-тренінг, взаємодія школи і сім'ї, Нова українська школа, успіх дитини, психологічна підтримка.*

Постановка проблеми. Сучасна система початкової освіти в Україні функціонує в умовах глибоких соціокультурних, психологічних та освітніх трансформацій, зумовлених упровадженням Концепції Нової української школи, переосмисленням ролі учасників освітнього процесу та впливом суспільних викликів, пов'язаних із воєнним станом. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення гармонійного розвитку дитини, формування її психологічної стійкості, навчальної мотивації та позитивного ставлення до школи. Розв'язання цих завдань є неможливим без налагодженої, системної та партнерської взаємодії між школою та сім'єю.

Відповідно до ідей педагогіки партнерства, задекларованих у Концепції НУШ, освітній процес має ґрунтуватися на співпраці вчителя, учня та батьків як рівноправних учасників, об'єднаних спільною метою – успіхом і благополуччям дитини (Sheridan & Kim, 2015). Проте реальна практика роботи з батьками в закладах загальної середньої освіти часто зберігає ознаки традиційної, формалізованої моделі взаємодії. Батьківські збори нерідко мають інформативно-контрольний характер, зосереджуються на питаннях успішності, дисципліни або організації навчального процесу, що істотно обмежує можливості для розвитку довіри, діалогу та спільного осмислення проблем розвитку дитини.

Ситуація ускладнюється підвищеним рівнем тривожності в суспільстві, емоційним напруженням батьків і дітей, зростанням потреби в психологічній підтримці сімей. За відсутності конструктивного діалогу між школою та родиною це може призводити до виникнення напружених стосунків, взаємних претензій, зниження довіри до педагогів і, як наслідок, негативно впливати на емоційний стан та навчальну діяльність молодших школярів.

Особливої ваги зазначена проблема набуває в початковій школі, де відбувається адаптація дитини до систематичного навчання, закладаються основи навчальної мотивації, самооцінки та ставлення до власних досягнень і труднощів. На цьому етапі батьки часто потребують не лише педагогічної інформації, а й психологічної підтримки, допомоги у формуванні адекватних виховних стратегій, розвитку толерантного ставлення до індивідуальних особливостей дитини.

У зв'язку з цим актуальною педагогічною проблемою є пошук і впровадження таких форм роботи з батьками, які б відповідали сучасним вимогам освіти, забезпечували перехід від монологічної до діалогічної моделі спілкування, сприяли формуванню спільного ціннісного простору «школа – сім'я

– дитина» та усвідомленню спільної відповідальності за успіх дитини. Однією з ефективних форм такої взаємодії є батьківські збори у форматі тренінгу, що поєднують педагогічні й психологічні підходи та потребують наукового осмислення й узагальнення практичного досвіду.

Традиційна модель батьківських зборів, зорієнтована переважно на інформування та монологічне спілкування, дедалі частіше виявляється малоефективною. Це зумовлює потребу в пошуку нових форматів роботи з батьками, здатних активізувати їхню участь у шкільному житті та сприяти усвідомленню спільної відповідальності за успіх дитини.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема взаємодії школи й сім'ї знайшла відображення у працях вітчизняних і зарубіжних учених (Бех, 2015; Epstein, 2018). Дослідники наголошують, що узгодженість виховних впливів школи та родини позитивно позначається на навчальній мотивації, емоційному благополуччі й особистісному розвитку дитини. Психолого-педагогічні студії останніх років акцентують увагу на значенні тренінгових форм роботи з батьками як засобу формування рефлексивної позиції, розвитку емпатії та толерантності (Нова українська школа, 2017).

Мета статті – теоретично обґрунтувати та практично описати досвід проведення батьківських зборів у форматі тренінгу як ефективної моделі партнерської взаємодії школи й сім'ї, що відповідає сучасним підходам до сімейно-шкільного партнерства (Розпорядження КМУ № 988- р, 2016)

Виклад основного матеріалу. Реалізація педагогіки партнерства між школою та сім'єю потребує створення таких форм взаємодії, які забезпечують активну позицію батьків, їх залученість до спільного осмислення освітніх і виховних завдань, а також формування довіри до школи як до простору розвитку дитини. Саме тому організація батьківських зборів у форматі тренінгу розглядається як інноваційна педагогічна практика, що поєднує елементи просвітництва, психологічної підтримки та спільної діяльності, відповідаючи рекомендаціям міжнародних освітніх досліджень щодо залучення родин до освітнього процесу (Савченко, 2018).

Батьківські збори-тренінг «Школа і сім'я – партнерство заради успіху дитини», проведені у 2-Б класі Ізмаїльської гімназії №11 з початковою школою Ізмаїльського району Одеської області, були побудовані на засадах особистісно-орієнтованого підходу, добровільної участі, рівноправності та взаємоповаги. Їх ключовою метою стало не лише інформування батьків, а насамперед створення умов для усвідомлення спільної відповідальності школи й родини за освітні результати та психологічний добробут молодших школярів.

Початковий етап зустрічі мав на меті формування позитивного емоційного фону й психологічної безпеки. Використання ритуалів привітання, музичного супроводу, неформального спілкування під час чаювання сприяло зниженню напруження та налаштуванню учасників на відкритий діалог. Психологічні вправи, спрямовані на актуалізацію батьківських почуттів (зокрема, вправа з упізнанням очей власної дитини), дозволили батькам емоційно зануритися в світ дитини та усвідомити унікальність її внутрішнього досвіду.

Значущим елементом тренінгу стала арттерапевтична вправа «Серце», яка дала змогу наочно продемонструвати ідею індивідуальності кожної людини. Виконуючи однакові інструкції, учасники отримували різні результати, що слугувало метафорою різноманіття дитячих характерів, здібностей і потреб. Такий підхід сприяв формуванню у батьків толерантного ставлення до відмінностей між дітьми та усвідомленню необхідності прийняття дитини такою, якою вона є.

У процесі тренінгу особливе місце посідала метафора «двох крил» – сім'ї та школи, які лише у взаємодії забезпечують успішний розвиток дитини. Через притчі, образні порівняння та спільне обговорення учасники доходили висновку, що односторонні зусилля не можуть бути ефективними, а гармонійний розвиток можливий лише за умови узгодженості виховних впливів. Така смислова робота сприяла переосмисленню ролі кожного з дорослих у житті дитини.

Практичний досвід проведення батьківських зборів у форматі тренінгу був реалізований у тісній співпраці класного керівника та практичного психолога школи, що забезпечило цілісний психолого-педагогічний супровід заходу. Така модель взаємодії фахівців дала змогу поєднати педагогічні завдання школи з психологічними потребами родин, створивши безпечний простір для відкритого спілкування та рефлексії.

Роль класного керівника полягала в організації змістового та методичного наповнення зборів, формуванні загальної концепції партнерства й акцентуванні уваги батьків на освітніх цілях та цінностях початкової школи. Практичний психолог, у свою чергу, забезпечував емоційно-психологічний супровід, добирав вправи для зниження напруження, розвитку емпатії, толерантності та усвідомлення індивідуальних особливостей кожної дитини.

Практична частина зборів розпочалася з психологічної розминки, спрямованої на актуалізацію батьківських почуттів і встановлення емоційного контакту між учасниками. Вправи, пов'язані з образом

дитини (зокрема впізнавання очей власної дитини), сприяли переходу батьків від формального ставлення до глибшого особистісного переживання своєї ролі у житті школяра. Це створило підґрунтя для подальшої змістовної роботи.

Арттерапевтичні вправи, проведені практичним психологом, мали на меті розвиток усвідомлення різноманіття людських особистостей. Так, створення символічного образу серця дозволило батькам на практиці переконатися, що навіть за однакових умов результати діяльності різняться, адже кожна людина має власний досвід, темперамент і світогляд. Обговорення результатів вправи сприяло формуванню толерантного ставлення до відмінностей між дітьми та зниженню схильності до порівняння.

Подальша групова робота була спрямована на конкретизацію понять «щаслива родина», «ефективна школа» та «успіх дитини». Об'єднання батьків у малі групи дало змогу активізувати взаємодію, обмін досвідом та колективне осмислення виховних пріоритетів. Практичний психолог модерував дискусії, звертаючи увагу учасників на емоційні потреби дітей, значення підтримки, безпеки та стабільності у сімейному й шкільному середовищі.

Особливу увагу під час практичного блоку було приділено темі допомоги та підтримки. Через виконання спеціальних вправ батьки мали можливість усвідомити, що потреба у допомозі є природною складовою розвитку особистості. Психологічне обговорення цього досвіду дозволило провести паралель між труднощами дорослих і навчальними викликами дітей, що сприяло формуванню більш емпатійного стилю батьківської поведінки.

Важливим компонентом практичного досвіду стала просвітницька частина, у межах якої класний керівник та практичний психолог надали батькам рекомендації щодо ефективної похвали, підтримки навчальної мотивації та збереження психічного здоров'я дитини, особливо в умовах воєнного стану. Посидання педагогічних і психологічних порад сприяло комплексному сприйняттю проблем розвитку дитини та формуванню єдиної позиції школи й сім'ї.

Завершальна частина практичного блоку була спрямована на рефлексію та узагальнення отриманого досвіду. Колективні вправи дозволили батькам усвідомити власні емоції, оцінити значущість спільної діяльності та сформуванню позитивне ставлення до подальшої співпраці зі школою. Таким чином, практичний досвід проведення батьківських зборів спільно з практичним психологом засвідчив ефективність міждисциплінарного підходу та його позитивний вплив на якість партнерської взаємодії між школою й сім'єю, що узгоджується з сучасними науковими підходами до розвитку сімейно-шкільного партнерства (OECD, 2020; Савченко, 2018).

Окрему увагу було приділено розвитку педагогічної культури батьків, зокрема питанням ефективної похвали, підтримки навчальної мотивації та збереження психологічного здоров'я дитини. Ознайомлення з практичними рекомендаціями щодо коректного заохочення дозволило батькам переосмислити власні виховні стратегії та уникати порівняння дитини з іншими, що часто стає джерелом тривожності й зниження самооцінки.

Завершальний етап тренінгу мав рефлексивний характер. Колективні вправи, спрямовані на усвідомлення власного емоційного стану, спільне підбиття підсумків і формування позитивних очікувань, сприяли закріпленню відчуття єдності та партнерства. Таким чином, батьківські збори у форматі тренінгу стали не лише формою обміну інформацією, а простором спільного переживання, співтворчості та формування довготривалих партнерських відносин між школою та сім'єю.

Висновки. Проведене дослідження та аналіз практичного досвіду організації батьківських зборів у форматі тренінгу дають підстави стверджувати, що така форма взаємодії школи й сім'ї є педагогічно доцільною, ефективною та відповідає сучасним вимогам розвитку початкової освіти в контексті реалізації ідей Нової української школи. Трансформація традиційних батьківських зборів у тренінговий формат забезпечує перехід від інформативно-монологічної моделі спілкування до діалогічної, партнерської та особистісно значущої взаємодії.

У ході роботи було встановлено, що інтерактивні, арттерапевтичні та групові методи сприяють активному залученню батьків до освітнього процесу, формуванню в них усвідомленої педагогічної позиції та підвищенню рівня відповідальності за розвиток дитини. Батьки перестають виступати пасивними спостерігачами або критиками шкільного життя, а стають рівноправними учасниками спільної діяльності, зорієнтованої на досягнення успіху дитини.

Доведено, що створення безпечного психологічного простору під час батьківських зборів-тренінгів позитивно впливає на емоційний стан дорослих, знижує рівень тривожності, сприяє відкритості та готовності до співпраці. Це, своєю чергою, відображається на психоемоційному благополуччі молодших школярів, адже узгодженість позицій сім'ї та школи формує в дитини відчуття стабільності, підтримки та віри у власні сили.

Особливу значущість у сучасних умовах має акцент на розвитку толерантності, емпатії та культури підтримки як серед батьків, так і в освітньому середовищі загалом. Практика показала, що спільне переживання, обговорення цінностей, використання метафор і символів сприяють формуванню єдиного ціннісного поля «школа – родина – дитина», у якому домінують взаємоповага, довіра та співробітництво.

Отже, батьківські збори у форматі тренінгу слід розглядати не як одноразовий захід, а як складову системної роботи школи з родинами учнів, що відповідає концепції педагогіки партнерства та сучасним стратегічним орієнтирам розвитку освіти в Україні (Кремень, 2021; Sheridan & Kim, 2015). Їх упровадження сприяє підвищенню педагогічної культури батьків, зміцненню авторитету вчителя, формуванню позитивного іміджу школи та створенню умов для гармонійного розвитку особистості дитини.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в розробленні й упровадженні цілісної системи тренінгових форм роботи з батьками в початковій школі, створенні методичних рекомендацій для педагогів, а також у дослідженні довготривалого впливу партнерської взаємодії школи й сім'ї на навчальну мотивацію, соціальну адаптацію та психологічну стійкість учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех, І. Д. (2015). *Особистісно орієнтоване виховання*. Либідь.
2. Концепція Нової української школи: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р. (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
3. Кремень, В. Г. (2021). *Філософія освіти XXI століття*. Грамота.
4. *Нова українська школа: порадник для вчителя*. (2017). Літера ЛТД.
5. Савченко, О. Я. (2018). *Дидактика початкової освіти*. Грамота.
6. Epstein, J. L. (2018). *School, Family, and Community Partnerships*. Routledge.
7. OECD. (2020). *Strengthening the Impact of Education Research*. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264311120-en>
8. Sheridan, S. M., & Kim, E. M. (2015). *Foundational Aspects of Family–School Partnerships*. Springer.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2015). *Osobystisno orientovane vykhovannia*. Lybid.
2. *Kontseptsiia Novoi ukrainskoi shkoly: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 988-r.* (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text>
3. Kremen, V. H. (2021). *Filosofiiia osvity KhKhI stolittia*. Hramota.
4. *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia*. (2017). Litera LTD.
5. Savchenko, O. Ya. (2018). *Dydaktyka pochatkovoї osvity*. Hramota.
6. Epstein, J. L. (2018). *School, Family, and Community Partnerships*. Routledge.
7. OECD. (2020). *Strengthening the Impact of Education Research*. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264311120-en>
8. Sheridan, S. M., & Kim, E. M. (2015). *Foundational Aspects of Family–School Partnerships*. Springer.

Valentyna Bishko,

Primary School Teacher, Specialist of the First Category
Izmail Gymnasium No. 11 with a Primary School
Izmail District,
Odesa Region, Ukraine

Tetiana Vdovychenko,

Practical Psychologist, Specialist of the Highest Category
Izmail Gymnasium No. 11 with a Primary School
Izmail District,
Odesa Region, Ukraine

PARENT MEETINGS – TRAINING «SCHOOL AND FAMILY – PARTNERSHIP FOR A CHILD'S SUCCESS»

Abstract. The article reveals contemporary approaches to organizing interaction between general secondary education institutions and families in the context of implementing the ideas of the New Ukrainian School. Emphasis is placed on transforming traditional parent meetings into a training-based format as an effective form of partnership communication between teachers and parents. The pedagogical feasibility of applying

interactive, art-therapeutic, and group methods of working with adults is theoretically substantiated, aimed at forming a unified value framework of «school family-child». The paper presents practical experience in conducting parent meetings–training in Grade 2- B of Izmail Gymnasium No. 11 with a primary school of the Izmail District, Odesa Region, based on the principles of trust, tolerance, emotional support, and shared responsibility for the outcomes of a child's development. It is proven that partnership between school and family acts as a key factor in fostering learning motivation, psychological resilience, and successful socialization of primary school pupils.

Keywords: *partnership pedagogy, parent meetings–training, school-family interaction, New Ukrainian School, child's success, psychological support.*

*Дата першого надходження статті до видання 24.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 01.12.2025*

© Бішко В. П., Вдовиченко Т. І., 2025

УДК 373.3.091.31:005.8

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365790](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365790)

Болжеларська Людмила Іванівна,
вчитель початкових класів
Одеського державного музичного ліцею
імені професора П.С.Столярського,
м. Одеса, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність впровадження проєктної діяльності в освітній процес початкової школи в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Проаналізовано теоретичні засади та еволюцію методу проєктів у педагогічній думці, розкрито його сутність як комплексної дидактичної системи. У роботі представлено розгорнуту класифікацію навчальних проєктів за різними критеріями та визначено фундаментальні дидактичні принципи їх реалізації. Особливу увагу приділено технологічним етапам організації проєктної роботи з молодшими школярами. Теоретичний матеріал підкріплено практичним кейсом міжпредметного проєкту, що демонструє механізми інтеграції знань та формування ключових компетентностей учнів. Значну роль приділено системній організації проєктної діяльності, що сприяє інтелектуально-творчому саморозвитку суб'єктів освіти та забезпечує практико-орієнтований підхід до навчання.

Ключові слова: проєктна діяльність, початкова школа, Нова українська школа, метод проєктів, компетентнісний підхід, молодші школярі.

Трансформаційні процеси в українському суспільстві, зумовлені глобалізацією та переходом до інноваційного типу розвитку, висувають нові вимоги до початкової ланки освіти. Сучасна соціокультурна ситуація потребує формування особистості, здатної до вияву мобільності, критичного мислення та високої громадянської відповідальності. У цьому контексті особливої ваги набуває здатність індивіда до дослідницької діяльності як самостійної суспільної цінності, що стає запорукою адаптивності в умовах непередбачуваності.

Традиційні освітні алгоритми виявляються недостатніми для розв'язання нестандартних життєвих завдань, що зумовлює необхідність модернізації освітнього процесу на технологічних засадах. Пріоритетом стає не просто ретрансляція знань, а формування системи компетентностей, що дозволяють учневі ефективно функціонувати в мінливому середовищі. На думку вітчизняних вчених вчитель початкових класів має бути підготовлений до виконання нової професійної ролі – особистості, яка супроводжує процес самопізнання і саморозвитку дитини, враховуючи потреби та інтереси здобувачів освіти, навчає його вчитися й застосовувати здобуті знання в повсякденному житті. Про це йдеться і у законах України «Про освіту», «Про інноваційну діяльність», Державному стандарті початкової освіти, концепції «Нова українська школа», що підкреслює запит на впровадження проєктних та дослідницьких технологій.

Актуальність проєктної діяльності значно підвищується під час переходу сучасної системи освіти від управління процесом освіти за кінцевим результатом, що був спрямований на формування знань, умінь та навичок, до компетентнісного підходу, пов'язаного з вихованням і розвитком компетентнісної особистості, тобто особистості, здатної діяти осмислено, орієнтуючись у мінливому світі з виробленими цінностями.

Витоки проєктної технології сягають кінця XIX ст. і пов'язані з пошуками англійського педагога С. Редді, працями американських дослідників Дж. Дьюї, В. Кілпатрика та Е. Коллінгса. У своїх дослідженнях вчені наголошували на необхідності трансформації життєвого досвіду дитини у освітній процес, а знання мають бути результатом активної трудової діяльності, що стимулює творчість, наполегливість та допитливість учня.

Необхідність адаптації до мінливих умов життя вимагає від сучасної людини високого рівня творчої активності та вміння оперувати нестандартними підходами. У цьому контексті проєктна діяльність набуває статусу пріоритетної освітньої технології. Її впровадження дозволяє розв'язати низку стратегічних завдань: від стимулювання внутрішньої мотивації учнів до цілеспрямованого розвитку їхніх когнітивних здібностей. Проєктний підхід створює унікальне середовище, де навчання трансформується у процес самостійного дослідження та творчого пошуку.

У сучасному науковому дискурсі проєктна діяльність інтерпретується як:

- дидактичний засіб: розвиток критичного мислення, навичок самостійного конструювання знань та орієнтації в інформаційному просторі;
- форма організації освітнього процесу: альтернатива або доповнення до урочної системи, що базується на філософії досягнення реального результату;
- засіб соціалізації: суб'єктна форма участі в діяльності, де дитина виступає «господарем» процесу, поєднуючи індивідуальну творчість із колективною взаємодією (cooperative learning).

Організація проєктної діяльності в початковій ланці освіти дозволяє визначити її як комплексну багатоаспектну систему, якій притаманні такі специфічні риси:

- дитина вчиться природно, ніби сама собою. У проєкті немає сухих завдань «від і до», знання та правила поведінки засвоюються в процесі цікавої справи. Це допомагає учневі органічно ввійти в культуру та життя громади, не відчуваючи примусу.
- Проєкт перетворює учня з пасивного слухача на активного учасника. Він перестає бути просто «об'єктом», якого повчають, і стає «господарем» своєї діяльності. Це вчить дитину брати на себе відповідальність і самостійно приймати рішення, що є критично важливим для життя в суспільстві.
- Проєктна робота вчить дитину бути собою в команді, що дозволяє кожному проявити свою унікальність і знайти власне рішення, але водночас вчить домовлятися, співпрацювати та створювати щось спільне з іншими.

Завдяки цим характеристикам проєктування стає універсальним інструментом інтелектуально-творчого саморозвитку всіх учасників освітнього процесу – учнів, педагогів та батьків.

Для системної організації роботи вчителю необхідно чітко диференціювати види проєктів за домінуючою діяльністю: *дослідницькі* (мають чітку структуру: аргументація актуальності, гіпотеза, методи дослідження та спрямовані на наукове пізнання); *творчі* (не мають жорсткої структури; орієнтовані на інтереси учасників в результаті можна створити колаж, відеофільм, свято, блог); *ігрові (рольові)* (домінує ігровий вид діяльності, коли учні імітують соціальні або ділові відносини в межах вигаданих ситуацій); *інформаційні* (спрямовані на збір, аналіз та узагальнення даних про певний об'єкт чи явище); *практико-орієнтовані* (чітко визначений результат, спрямований на соціальні запити (словник, пам'ятка, програма заходів).

Отже, проєктна діяльність у початковій школі є особистісно орієнтованою технологією, що дозволяє учневі будувати власну освітню траєкторію. Вона інтегрує знання з різних галузей, формує ключові компетентності (полікультурні, інформаційні, соціальні) та готує дитину до життєдіяльності в умовах мінливого соціуму.

Ефективність впровадження проєктної діяльності базується на дотриманні фундаментальних педагогічних принципів: *гуманізації та особистісної орієнтації* (визнання дитини найвищою цінністю, задоволення її індивідуальних освітніх запитів); *мотивації та суб'єктності* (створення умов для активної особистісної позиції учня, що базується на внутрішній зацікавленості результатом); *науковості та системності* (формування наукової картини світу через об'єктивні методи дослідження); *єдності навчання, виховання і розвитку* (комплексний вплив на інтелектуальну, емоційну та вольову сфери особистості); *активності та самостійності* (стимулювання потреби в самоаналізі та пізнавальній автономії); *оптимізації* (досягнення високих освітніх результатів при раціональному використанні часу та ресурсів усіх суб'єктів).

Молодшим школярам доцільно пропонувати короткострокові ігрові та творчі проекти, що відповідає їхнім особливостям психічного розвитку. Вчителі має чітко визначити конкретні етапи для ефективної реалізації проекту. В методичній літературі визначають такі структурні компоненти («П'ять П»):

1. *Проблема* (підготовчий етап): визначення теми, мети і формулювання проблемного питання (тема має враховувати інтереси дітей. До прикладу: замість «Охорона природи» – «Як ми можемо допомогти пташкам взимку?»).

2. *Планування*: розподіл ролей, визначення джерел інформації та способів презентації результатів (у 1–2 класах вчитель допомагає розподілити ролі, у 3–4 класах варто стимулювати самостійний вибір дітей за їхніми здібностями та вподобаннями).

3. *Пошук інформації* (дослідження): збір даних, проведення інтерв'ю, спостережень, творча робота тощо (важливо навчити дітей розрізняти факти і думки, розвивати вміння користуватися різними джерелами).

4. *Продукт*: оформлення результату – лепбук, модель, вистава, буклет (продукт має бути «відчутним» тобто дитина має бачити реальний результат своєї праці).

5. *Презентація*: публічний захист проекту, демонстрація результатів (це найважливіший етап для самооцінки, взаємооцінювання та рефлексії; важливо створити ситуацію успіху для кожного учня, акцентуючи на особистих досягненнях).

Щоб проектна діяльність не перетворилася на формальність, вчителю варто дотримуватися таких орієнтирів:

– відповідність віку: для учнів 1–2 класів оптимальними є короткострокові проекти (1–3 дні або один урок). Тривалі проекти можуть призвести до втрати інтересу.

– Інтеграція змісту: поєднайте теми з різних предметів. До прикладу, проект «Моя родина» може охоплювати «Я досліджую світ» (родовід), «Українську мову» (складання розповіді) та «Мистецтво» (створення дерева роду).

– Залучення батьків: у початковій школі батьки стають консультантами, але не виконавцями.

– Вчитель має чітко роз'яснити батькам їхню роль – вони є помічниками дитини, які допомагають знайти інформацію чи матеріал для виробу, а не робити проект замість дитини.

– Оцінювання процесу, а не лише результату: в проектній діяльності оцінюється не тільки якість кінцевого «продукту», а й вміння домовлятися в групі, наполегливість, ініціативність.

– Використання рефлексії: після завершення проекту обов'язково обговоріть з дітьми: «Що було найскладнішим?», «Що нового ви дізналися про себе?», «Чи хотіли б ви змінити щось наступного разу?».

Таким чином, успіх проектної діяльності в початковій школі залежить від здатності вчителя створити умови для керованого відкриття, де дидактична мета майстерно прихована за цікавим для дитини практичним завданням.

Для педагогів-практиків цей метод є дієвим інструментом формування ключових компетентностей молодших школярів. Ефективність впровадження технології забезпечується системним підходом. На початку навчального року, під час аналізу змісту навчального матеріалу (з математики, мови, інтегрованого курсу «Я досліджую світ»), доцільно створювати банк тем різного ступеня складності. Під час формулювання тематики враховується навчальна ситуація та необхідність розширення знань; індивідуальні пізнавальні особливості та інтереси учнів; мотиваційний потенціал завдань для включення дитини в самостійну діяльність.

Важливою умовою є надання учням права вибору теми проекту, організаційної форми (індивідуальна чи групова) та рівня складності. Алгоритм підготовки передбачає чітке визначення мети, планування очікуваних результатів та обрання форм захисту.

З огляду на обмежений життєвий досвід молодших школярів, втручання вчителя має бути максимально тактовним. Необхідно надати дітям свободу дій у вирішенні дискусійних питань, зберігаючи при цьому м'який контроль на кожному етапі діяльності, модерувати виконання роботи та підтримувати зворотний зв'язок, заохочувати ініціативу й підтримувати позитивний психологічний клімат.

Впровадження проектної діяльності суттєво посилює внутрішню мотивацію учнів завдяки її особистісно орієнтованому характеру. Проектний підхід інтегрує широкий спектр активних методів: від «навчання в дії» та проблемних дискусій до рольових ігор і командної взаємодії. Це дозволяє дитині не імітувати навчальний процес, а здобувати реальний досвід, навчаючись на власних діях та прикладах однокласників. А це в свою чергу, забезпечує комплексний розвиток особистості, охоплюючи когнітивну, емоційну та психомоторну сфери. Аналіз освітньої практики підтверджує, що проектно-тематичне навчання забезпечує високі освітні результати, водночас сприяючи особистісному зростанню

молодших школярів. По суті, цей підхід стає інструментом розкриття найкращих якостей дитини та зміцнення її віри у власні сили.

Особливе місце проектна діяльність посідає у виховній системі початкової школи, де вона визначена як пріоритетний напрям роботи класних колективів. У виховному контексті проект виступає платформою для творчої самореалізації та розкриття потенціалу дитини; середовищем для формування соціальних навичок та накопичення життєвого досвіду; інструментом перевірки готовності до активної ролі в суспільстві; показником розвитку лідерської компетентності. Проектна діяльність є багатогранною та універсальною тому що, вона однаково ефективна як на уроках, так і в позакласній роботі. Орієнтація на власні цілі учнів робить кожен проект унікальним, а акцент на практичному досвіді перетворює його на незамінний засіб формування ключових життєвих компетентностей.

З досвіду роботи можу стверджувати, що метод проектів найдоцільніше використовувати на етапі узагальнення та систематизації знань. Прикладом такої роботи в 4-му класі став проект «Професія шукає математику», інтегрований у тему «Розв'язування текстових задач» за такою структурою:

- методологічна основа: групові форми роботи та інтерактивні технології.
- Діяльність учнів: клас було об'єднано у чотири творчі групи. Кожна група здійснювала добір задач виробничого змісту на основі краєзнавчого матеріалу, класифікуючи їх за методами розв'язання (зокрема, за допомогою рівнянь).

- Результативність: учнями були створені мультимедійні презентації та публікації, що містили логічні завдання, задачі на кмітливість та моделі типових рішень. Такі завдання (наприклад, логічні задачі про «котів у кутках», «яблука на дубі» чи «швидкість коней у трійці») не лише активізують мислення, а й демонструють практичну цінність математики у професійній діяльності людини.

На уроці української мови цікавим вийшов проект за темою «Словничок мовних цікавинок: від слова до фразеологізму», метою якого було розвиток дослідницького інтересу до рідної мови, формування навички роботи зі словниками.

1. Підготовчий етап (Занурення): учитель пропонує учням роль «мовних детективів». Проблема: чому ми часто вживаємо суржик або не знаємо походження цікавих слів (наприклад, «ганок» чи «обрій»)?

2. Планування (Організація): клас об'єднуємо у групи: «Етимологи» (шукають походження слів), «Фразеологи» (шукають крилаті вислови), «Ілюстратори» (малюють значення слів). Визначаються терміни та формат (паперовий лепбук або цифрова презентація).

3. Дослідницький етап (Реалізація): учні збирають матеріал, розпитують батьків, працюють у бібліотеці, шукають у тлумачних словниках значення «забутих» слів, походження фразеологізмів.

4. Етап узагальнення (Продукт): створення колективного словника, де кожне слово має свою історію, малюнок та приклад вживання в реченні.

5. Презентація та рефлексія: виставка «мовних перлин» у класі. Обговорення: «Яке слово, фразеологізм здивувало найбільше?».

На інтегрованому курсі «Я досліджую світ» доцільним виявився проект «Еко-патруль: друге життя побутових відходів», метою якого було формування екологічної свідомості, навичок критичного аналізу власного споживання. Для ефективної реалізації проекту можуть стати такі його етапи:

1. Підготовчий етап (Занурення): перегляд відео про забруднення океану пластиком. Постановка питання: «Скільки сміття виробляє одна родина за тиждень і як ми можемо цьому зарадити?».

2. Планування (Організація): розподіл ролей для груп – «Екологи-аналітики» (сортують сміття вдома під наглядом батьків), «Дизайнери-винахідники» (вигадують, що зробити з пластику/паперу), «Пропагандисти» (готують заклики до сортування).

3. Дослідницький етап (Реалізація). Проведення експерименту: спостереження за тим, як розкладаються різні матеріали (закопування в ґрунт зразків паперу та пластику – теоретичне обговорення або реальний дослід). Вивчення маркування на упаковках.

4. Етап узагальнення (Продукт). Майстер-клас зі створення апсайклінг виробів (наприклад, органайзер з бляшанки чи годівничка) та створення плаката-інструкції «Як сортувати сміття в нашому місті».

6. Презентація та рефлексія: «Еко-фестиваль» у школі. Оцінка результату: чи вдалося зменшити кількість відходів у сім'ях учнів за час проекту?

До прикладу додамо і виховний проект на тему «Дерево доброти: школа взаємодопомоги» з метою соціалізації, формування моральних цінностей, лідерських якостей особистості, яка може створити доброзичливу атмосферу в класі.

1. Підготовчий етап (Занурення): створюємо проблемну ситуацію, розповідаючи притчу про самотнє дерево або переглядаємо мультфільм про конфлікт і примирення; методом «Мозкового

штурму» шукаємо відповіді на запитання «Що робить наш клас командою?», «Чи важко помітити, коли комусь сумно?».

2. Планування (Організація): розподіляємо ролі для груп – «Таємні друзі» (відповідають за підтримку однокласників); «Кореспонденти» (фіксують добрі вчинки інших); «Оформлювачі» (готують основу для «Дерева доброти»).

3. Дослідницький етап (Реалізація): протягом тижня учні виконують «місії» – допомогти підготувати робоче місце, сказати комплімент, залучити до гри того, хто стоїть осторонь. Під час виконання «місій» спостерігаємо, як змінюється настрій у класі, коли кількість добрих слів збільшується (використання досвіду в конкретній справі).

4. Етап узагальнення (Продукт): творча самореалізація, де кожен учень вирізає паперовий листок, на якому пише добру справу, яку він зробив або яку помітив у іншого. Листя наклеюють на великий макет дерева в класі; створення «Кодексу дружби» – колективне прийняття правил взаємодії.

5. Презентація та рефлексія. Творчий звіт «Дерево доброти», та обговорення – «Що я відчував, коли допомагав?», «Чи змінився я?». Цей момент важливий для суб'єктної трансформації – дитина відчуває себе «господарем» атмосфери в класі.

Вважаємо, що впровадження проектної діяльності у початковій школі забезпечує комплексне розв'язання ключових дидактичних, виховних та розвивальних завдань. Завдяки інтеграції різноманітних підходів – від проблемного навчання та «мозкового штурму» до рольових ігор і командної взаємодії – проектна технологія трансформує освітній процес у простір реального практичного досвіду. Це дозволяє учням не лише успішно опановувати програмний матеріал, а й розвивати критичне мислення, навички самостійного конструювання знань та вміння вільно орієнтуватися в інформаційному просторі.

Особистісно орієнтований характер проектів стимулює внутрішню мотивацію учнів, забезпечуючи перехід від формального навчання до свідомої пізнавальної активності в когнітивній, емоційній та психомоторній сферах.

Отже, впровадження проектної діяльності дозволяє учням навчатися на власному досвіді, бачити реальний продукт своєї праці та усвідомлювати значущість здобутих знань, що є фундаментом для подальшої успішної самореалізації особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Забродська, Л. М., Онопрієнко, О. В., Цимбалару, А. Д., & Хоружа, Л. Л. (2007). *Інформаційно-методичне забезпечення проектно – технологічної діяльності вчителя* (А. Д. Цимбалару & О. В. Онопрієнко, Ред.). Основа.
2. Кішан, Н. (2022). Проектна діяльність у Новій українській школі. *Педагогічний вісник Поділля*, (1), 21-22.
3. Коваль, О. В., & Карпенко, О. Ф. (Упоряд.). (2020). *Організація проектної діяльності екологічного спрямування в початковій школі: навчально-методичний посібник*. Десна Поліграф.
4. Коляда, О. Ф. (2006). Проектний день у початковій школі. *Початкова школа*, (5).
5. Логвін, В. (2002). Метод проектів у контексті сучасної освіти. *Завуч*, (26), 4.
6. Онопрієнко, О. В. (2005). Система навчальних проектів з курсу «Основи здоров'я». *Початкова школа*, (9), 35-37.
7. Онопрієнко, О. В. (2005). Управління проектною діяльністю молодших школярів. В. О. Я. Савченко (Упор.), *Навчання і виховання учнів 4 класу* (с. 53–64). Початкова школа.
8. Осмоловський, А., & Василенко, Л. (2000). Від навчального проекту до соціальної самореалізації особистості. *Шлях освіти*, (2), 34-37.
9. Пашковська, Н. В. (2003). Шкільні освітні проекти як складові іміджу сучасного навчального закладу. *Управління школою*, (35), 24-25.
10. Пехота, О. М., Кіктенко, А. З., Любарська, О. М. та ін. (2001). *Освітні технології* (О. М. Пехота, Ред.). А.С.К.
11. Потапенко, І. В., Дубовик, О. А., & Онопрієнко, О. В. (2025). *STEM- старт. Зошит проектів. Енергія. Клімат. Здоров'я. 1-4 класи*.
12. Проектна технологія навчання. (б. д.). URL: <http://sayt-portfolio.at.ua/proektu.docx>
13. Проектний метод навчання молодших школярів. (2001). *Дайджест*, (7–8), 57-58.
14. Сазоненко, Г. С. (Ред.). (2000). *Перспективні освітні технології*. Гопак.
15. Сисоєва, С. О. (2002). Особистісно-орієнтовані педагогічні технології: метод проектів. *Неперервна професійна освіта: теорія і методика*, (1), 230.
16. Тименко, В. (2000). Метод проектів на уроках з художньої праці. *Початкова школа*, (9), 46-49.

17. Чернуха, Н., & Васильєва-Халатникова, М. (2024). Проектна діяльність як тренд сучасного освітнього процесу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»*, 1(17). URL: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2023.17.13>
18. Чобітько, М. (2004). Педагогічне проектування в процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки. *Освіта і управління*, 7(2), 121-126.
19. The LEGO Foundation. (2023). *Проектна робота в початковій школі: методичний посібник із фасилітації проектної роботи з учнями 1-4 класів*. СТАТУС.

REFERENCES

1. Zabrodska, L. M., Onopriienko, O. V., Tsymbalaru, A. D., & Khoruzha, L. L. (2007). *Informatsiino-metodychne zabezpechennia proektno-tekhnolohichnoi diialnosti vchytelia* (A. D. Tsymbalaru & O. V. Onopriienko, Red.). Osnova.
2. Kishan, N. (2022). *Proiektna diialnist u Novii ukrainskii shkoli*. *Pedahohichni visnyk Podillia*, (1), 21-22.
3. Koval, O. V., & Karpenko, O. F. (Uporiad.). (2020). *Orhanizatsiia proiektnoi diialnosti ekolohichnoho spriamuvannia v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Desna Polihraf.
4. Koliada, O. F. (2006). *Proektnyi den u pochatkovii shkoli*. *Pochatkova shkola*, (5).
5. Lohvin, V. (2002). *Metod proektiv u konteksti suchasnoi osvity*. *Zavuch*, (26), 4.
6. Onopriienko, O. V. (2005). *Systema navchalnykh proektiv z kursu «Osnovy zdorovia»*. *Pochatkova shkola*, (9), 35-37.
7. Onopriienko, O. V. (2005). *Upravlinnia proektnoiu diialnistiu molodshykh shkolariv*. V O. Ya. Savchenko (Upor.), *Navchannia i vykhovannia uchniv 4 klasu* (s. 53-64). *Pochatkova shkola*.
8. Osmolovskyi, A., & Vasylenko, L. (2000). *Vid navchalnoho proektu do sotsialnoi samorealizatsii osobystosti*. *Shliakh osvity*, (2), 34-37.
9. Pashkovska, N. V. (2003). *Shkilni osviti proekty yak skladovi imidzhu suchasnoho navchalnoho zakladu*. *Upravlinnia shkoloiu*, (35), 24-25.
10. Piekhota, O. M., Kiktenko, A. Z., Liubarska, O. M. ta in. (2001). *Osvitni tekhnolohii* (O. M. Piekhota, Red.). A.S.K.
11. Potapenko, I. V., Dubovyk, O. A., & Onopriienko, O. V. (2025). *STEM- start. Zoshyt proektiv. Enerhiia. Klimat. Zdorovia. 1-4 klasy*.
12. *Proektna tekhnolohiia navchannia*. (b. d.). URL: <http://sayt-portfolio.at.ua/proektu.docx>
13. *Proektnyi metod navchannia molodshykh shkolariv*. (2001). *Daidzhest*, (7-8), 57-58.
14. Sazonenko, H. S. (Red.). (2000). *Perspektyvni osviti tekhnolohii*. Hopak.
15. Sysoieva, S. O. (2002). *Osobystisno-oriientovani pedahohichni tekhnolohii: metod proektiv*. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i metodyka*, (1), 230.
16. Tymenko, V. (2000). *Metod proektiv na urokakh z khudozhnoi pratsi*. *Pochatkova shkola*, (9), 46-49.
17. Chernukha, N., & Vasyliieva-Khalatnykova, M. (2024). *Proiektna diialnist yak trend suchasnoho osvitho protsesu*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Pedahohika»*, 1(17). URL: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2023.17.13>
18. Chobitko, M. (2004). *Pedahohichne proektuvannia v protsesi osobystisno oriientovanoi profesiinoi pidhotovky*. *Osvita i upravlinnia*, 7(2), 121-126.
19. The LEGO Foundation. (2023). *Proiektna robota v pochatkovii shkoli: metodychnyi posibnyk iz fasylytatsii proiektnoi roboty z uchniamy 1-4 klasiv*. STATUS.

Lyudmila Bolzhelarska,
primary school teacher
Odessa State Musical Lyceum
named after Professor P.S. Stolyarsky,
Odessa, Ukraine

ORGANIZATION OF PROJECT ACTIVITIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL

Abstract. *The article substantiates the relevance of introducing project activities into the educational process of primary school in the context of the implementation of the concept of the «New Ukrainian School». The theoretical foundations and evolution of the project method in pedagogical thought are analyzed, and its essence as a complex didactic system is revealed. The paper presents a detailed classification of educational projects according to various criteria and identifies fundamental didactic principles for their implementation.*

Particular attention is paid to the technological stages of organizing project work with younger schoolchildren. Theoretical calculations are supported by a practical case of an interdisciplinary project that demonstrates the mechanisms of knowledge integration and the formation of key competencies of students. The author proves that the systematic organization of project activities promotes the intellectual and creative self-development of educational subjects and provides a practice-oriented approach to learning.

Keywords: project activity, elementary school, New Ukrainian School, project method, competency-based approach, younger students, learning technology, integrated learning.

Дата першого надходження статті до видання 15.10.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 25.10.2025

© Болжеларська Л.І., 2025

УДК: 37.015.3:159.9

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365791](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365791)

Бондарчук Ірина Миколаївна,

вчитель початкових класів вищої категорії

вчитель–методист ЗЗСО ліцей «ІТ СТЕП СКУЛ ОДЕСА»

Одеса, Україна

МЕТАФОРИЧНІ КАРТИ ДЛЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ: ІННОВАЦІЇ НУШ

Анотація: Стаття присвячена дослідженню метафоричних асоціативних карт (МАК) як інноваційного інструменту в освітньому процесі Нової української школи (НУШ). Мета роботи – проаналізувати потенціал МАК для розвитку ключових компетентностей учнів, зокрема комунікації, креативності, критичного мислення та емоційного інтелекту, а також їхню роль у створенні мотивуючої атмосфери навчання. У статті розглянуто теоретичні основи МАК, зокрема їхній вплив на когнітивні процеси (увагу, пам'ять, уяву) через активацію асоціативного мислення та емоційної регуляції, з урахуванням нейропсихологічних механізмів. Запропоновано практичні вправи для інтеграції МАК у викладання різних предметів (фізика, мистецтво, мови, література, початкова школа) та роботи з педагогічним колективом. Вправи, такі як «Метафора геніальності» для старшокласників чи «Кім мого настрою» для молодших учнів, сприяють підвищенню залученості через ігровий елемент і створенню психологічно комфортного середовища. Особливу увагу приділено універсальності МАК, їхній відповідності принципам НУШ і здатності підтримувати компетентнісний підхід. У статті також проаналізовано переваги (доступність, інтерактивність) та обмеження методу (суб'єктивність інтерпретацій, потреба в підготовці педагогів). Результати свідчать, що МАК є ефективним інструментом для інноваційного навчання, але потребують подальших емпіричних досліджень. Стаття адресована педагогам, психологам і дослідникам, зацікавленим у впровадженні психологічних методів в освіту.

Ключові слова: метафоричні асоціативні карти, Нова українська школа, компетентнісний підхід, нейропсихологія, арт-терапія, креативність, ігрове навчання.

Постановка проблеми. Реформа Нової української школи (НУШ) спрямована на формування ключових компетентностей учнів, зокрема комунікації, креативності, критичного мислення та емоційного інтелекту. Для цього потрібні інноваційні методи, що поєднують педагогіку з психологією та арт-терапією. Традиційні методи навчання часто не забезпечують достатньої залученості учнів і створення мотивуючого середовища. Метафоричні асоціативні карти (МАК) можуть стати таким інструментом, сприяючи інтерактивному навчанню через гру та творчість (Юнг, 2019).

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Асоціативне мислення, на якому базуються метафоричні асоціативні карти (МАК), є ключовим механізмом роботи людської свідомості, що дозволяє через символи та образи розкривати підсвідомі процеси й сприяє самопізнанню (Юнг, 2019). За Канеманом, асоціативне мислення належить до так званої «системи 1» – швидкого, інтуїтивного типу мислення, яке автоматично пов'язує образи з емоціями та досвідом (Канеман, 2017). Це дає змогу МАК активувати глибинні емоційні та когнітивні шари, що особливо цінно в освіті, адже учні можуть невербально виражати свої почуття та ідеї. Юнг, чий ідеї стали теоретичною основою МАК, підкреслював важливість

символів у роботі з підсвідомістю, зокрема через концепцію архетипів – універсальних образів, що відображають колективний досвід людства (Юнг, 2019).

Емоційний інтелект, підтримуваний МАК, є ключовим для розвитку соціальних і комунікативних навичок учнів, що особливо важливо в контексті НУШ (Гоулман, 2021). Гоулман зазначає, що емоційний інтелект охоплює п'ять основних компонентів: самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички (Гоулман, 2021). МАК сприяють розвитку цих компонентів, дозволяючи учням через образи усвідомлювати власні емоції (самосвідомість), вербалізувати їх (саморегуляція) і ділитися з іншими (емпатія та соціальні навички). Дослідження Власової, підтверджують, що інноваційні методи, які поєднують педагогіку та психологію, сприяють кращому засвоєнню знань через емоційне залучення учнів (Власова, 2021).

З нейропсихологічної точки зору, МАК впливають на когнітивні процеси, активуючи префронтальну кору, яка відповідає за виконавчі функції, та гіпокамп, що відіграє ключову роль у пам'яті й уяві (Шевчук, 2023). Шевчук наголошує, що нейропедагогічні підходи, які включають асоціативні методи, сприяють розвитку нейропластичності, тобто здатності мозку формувати нові зв'язки, що особливо важливо для учнів у період активного розвитку (Шевчук, 2023). Таким чином, МАК розширюють традиційний арттерапевтичний підхід, залучаючи асоціативне мислення для учнів різного віку та сприяючи комплексному розвитку їхніх когнітивних і емоційних компетентностей.

Мета статті (постановки завдання). Метою статті є дослідження інтеграції метафоричних асоціативних карт (МАК) у навчальний процес Нової української школи (НУШ), аналіз їхнього впливу на когнітивні процеси учнів, оцінка переваг і обмежень цього методу, а також розробка і пропозиція практичних вправ для учнів різних вікових груп і педагогів, які відповідають принципам компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу

Метафоричні асоціативні карти: суть і потенціал. Метафоричні асоціативні карти (МАК) – це картки із зображеннями або словами, які через асоціації та метафори допомагають працювати з підсвідомістю, розвивати рефлексію та емоційну саморегуляцію. МАК з'явилися в 1970-х роках завдяки німецькому художнику й психологу Моріцу Егетмейєру, який створив першу колоду «ОН Cards» у 1975 році разом із психотерапевтом Елі Раманом (Гоулман, 2021). Ці карти спочатку використовувалися в психотерапії для роботи з підсвідомими процесами, але згодом їх адаптували до освіти для стимуляції творчості, комунікації та самовираження (Гоулман, 2021). Принцип дії МАК полягає в тому, що асоціації, які викликають зображення чи слова, дозволяють людині обійти раціональні бар'єри свідомості та отримати доступ до глибинних емоцій і переживань. Наприклад, учень, обираючи карту, може асоціювати її з власними почуттями, що допомагає йому вербалізувати свій внутрішній стан.

Авторка статті, Ірина Бондарчук, розробила власну колоду «Схожі на котів» (31 карта), яка використовує образи котів як символи креативності, емоційної чутливості та інтуїції (див. рис. 1). Вибір котів як центрального образу не випадковий: у багатьох культурах кіт асоціюється з незалежністю, свободою та інтуїтивним сприйняттям, що резонує з принципами НУШ, які ставлять у центр увагу до індивідуальності учня. Кожна карта колоди має унікальний дизайн: наприклад, кіт із квітами на голові символізує ніжність і гармонію, а кіт біля дошки з формулами – допитливість і прагнення до знань. Ця колода сприяє створенню комфортної атмосфери, де учні та педагоги розкривають свій потенціал, відповідно до принципів НУШ.

У контексті НУШ МАК допомагають створювати інтерактивне середовище, яке мотивує учнів до навчання через гру та творчість. Наприклад, під час уроку літератури учні можуть використовувати карти з котами, щоб вигадати історію про персонажів, а на заняттях із фізики – асоціювати образ із науковими концепціями, такими як теорія відносності. Такий підхід дозволяє зробити навчання більш емоційно насиченим і сприяє розвитку ключових компетентностей, таких як креативність, комунікація та критичне мислення.

Основний матеріал дослідження

Теоретичні основи використання МАК

З нейропсихологічної точки зору, МАК активують префронтальну кору, відповідальну за виконавчі функції (планування, прийняття рішень), та лімбічну систему, що регулює емоції (Канеман, 2017). За Канеманом асоціативне мислення спирається на швидкі інтуїтивні процеси, які МАК активують через метафори. (Канеман, 2017) МАК сприяють нейропластичності, оскільки регулярна робота з асоціаціями стимулює утворення нових нейронних зв'язків у префронтальній корі та гіпокампі (Шевчук, 2023).

Вони: Покращують увагу: вибір картки вимагає зосередженості.

Рис. 1

Стимулюють пам'ять: асоціації з образами активують епізодичну пам'ять.

Розвивають уяву: інтерпретація метафор залучає творче мислення. Підтримують емоційну регуляцію: вербалізація почуттів знижує тривожність.

У НУШ МАК розвивають:

1. Комунікативну компетентність: через діалоги.
2. Соціальну та громадянську: через групову роботу.
3. Культурну: через інтерпретацію символів.
4. Підприємницьку: через креативність (Топузов & Засекіна, 2023).

Переваги та обмеження МАК.

Переваги:

Універсальність: МАК підходять для різних вікових груп і предметів.

Ігровий елемент: підвищує мотивацію та залученість (Гоулман, 2021).

Психологічний комфорт: арт-терапія створює сприятливу атмосферу в класі (Сарамотіна, 2023), а МАК посилюють цей ефект завдяки ігровому елементу.

Доступність: вправи займають 5–15 хвилин.

Обмеження:

Суб'єктивність інтерпретацій: результати залежать від індивідуального досвіду, що може ускладнити уніфікацію методу (Ткаченко, 2022).

Потреба в підготовці: педагоги без психологічних навичок можуть неправильно інтерпретувати відповіді учнів (Литвиненко, 2022).

Обмежена ефективність: для учнів із серйозними когнітивними порушеннями МАК можуть бути менш дієвими.

Культурні бар'єри: образи можуть не резонувати в деяких культурних контекстах. Для подолання обмежень потрібна підготовка вчителів і подальші емпіричні дослідження ефективності МАК в освіті (Литвиненко, 2022).

Переваги МАК у шкільній практиці. МАК відповідають принципам НУШ, сприяючи інтерактивному навчанню. Вони прості у використанні, підтримують психологічну гармонію та розвивають компетентності через творчість і гру.

Практичне застосування МАК у навчальному процесі.

Інтеграція МАК у структуру уроку. МАК можна застосовувати на всіх етапах уроку. Наприклад, вправа «Кіт мого настрою»:

1. Учитель розкладає карти з колоди.
2. Здобувачі освіти обирають карту, що відображає їхній настрій.
3. Діляться асоціаціями.
4. Здобувачі освіти зачитують та обговорюють «повідомлення» карти.

Ця вправа (3-5 хвилин) підвищує залученість і допомагає оцінити настрій класу.

Вправи для різних предметів

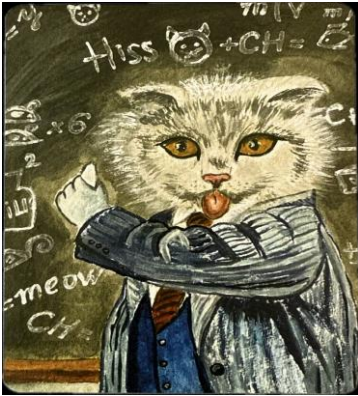

Рис. 2

Мистецтво: «Продовжуємо карту»

1. Здобувачі освіти обирають надихаючу карту (див. Рис. 3).
2. Здобувачі освіти зачитують «послання» карти (див. Рис. 4)
3. Здобувачі освіти домальовують композицію.
4. Презентують роботи. *Переваги:* розвиває уяву, підвищує мотивацію

Рис. 3

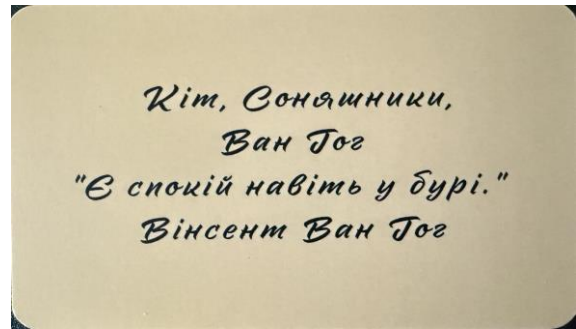

Рис. 4

Мови (українська, англійська): «Діалог»

1. Здобувачі освіти в парах обирають дві карти.
2. Складають діалог між персонажами.
3. Презентують класу.

Переваги: покращує мовлення, додає інтерактивність.

Література: «Сторітелінг з котами»

1. Учитель показує карту, учні визначають характер персонажа.
2. Починають історію.
3. Додають нові карти для розвитку сюжету.
4. Презентують історії.

Переваги: розвиває зв'язне мовлення, стимулює фантазію.

Початкова школа: «Мій кіт-друг»

1. Діти обирають карту кіт-друг.
2. Відповідають на питання: «Який характер у kota?», «Що любить робити твій кіт-друг?», «Що твій кіт-друг сказав би тобі, якби вмів говорити?», «Де живе твій кіт-друг?», «Який подарунок твій кіт-друг хотів би отримати?», «Що твій кіт-друг робить, коли ти в школі?» Тощо.
3. Презентують класу.

Переваги: проста, підвищує залученість.

Робота з педагогічним колективом:

Вправа «Кіт мосі мотивації»

1. Педагоги обирають карту, що відображає їхній стан (див. рис. 4).
2. У парах діляться асоціаціями.

Фізика: «Метафора геніальності»

Ця вправа розвиває критичне мислення та креативність:

1. Учитель пропонує здобувачам освіти обрати карту з колоди, що символізує ідею допитливості чи інновацій (див. рис. 2).
  2. Здобувачі освіти обговорюють асоціації, пов'язані з образом (наприклад, геніальність, нестандартне мислення).
  3. Учитель розповідає про Альберта Ейнштейна, зокрема його фото з висунутим язиком, і запитує: «Як це відображає його підхід до науки?»
  4. Здобувачі формулюють «послання» карти (наприклад, «Думай поза межами»).
  5. У групах учні створюють метафори для теорії відносності (наприклад, час – як ріка, простір – як полотно).
  6. Презентують ідеї у творчій формі (схеми, есе).
- Переваги:* спрощує складні теми, стимулює інтелектуальну творчість.

3. Обговорюють, як послання мотивує.

Переваги: запобігає вигоранню, згуртовує.

Вправа для педради: «Кіт моєї педагогічної мети»

1. Педагоги обирають карту, що символізує мету.

2. У групах діляться ідеями.

3. Презентують командну стратегію.

Переваги: мотивує, сприяє співпраці.

Висновки. Метафоричні асоціативні карти є ефективним інструментом НУШ, що розвиває креативність, комунікацію та емоційний інтелект. Вони додають ігровий елемент і створюють сприятливу атмосферу, але мають обмеження, такі як суб'єктивність і потреба в підготовці педагогів. Вправи для учнів і педколективу демонструють універсальність МАК.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на емпіричну оцінку ефективності МАК у різних освітніх контекстах, зокрема шляхом експериментальних занять із вимірюванням рівня залученості учнів і педагогів. Також варто дослідити, як підготовка вчителів впливає на результативність методу, і розробити програми навчання для педагогів із використання МАК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власова, О. І. (2021). Психологічні аспекти інноваційних технологій навчання. *Освітній дискурс*, (34), 15–25.
2. Гоулман, Д. (2021). *Емоційний інтелект*. Vivat.
3. Канеман, Д. (2017). *Мислення швидко і повільно*. Наш формат.
4. Кравець, Н. П. (2021). Арт-терапія як засіб розвитку емоційної сфери учнів. *Наукові записки НАПН України*, (2), 56–63.
5. Литвиненко, О. В. (2022). Інноваційні підходи до компетентнісного навчання в НУШ. *Освітній дискурс*, (38), 27–35.
6. Сарамотіна, І. М. (2023). Формування емоційної компетентності молодшого школяра засобами арт– терапії. *Наша школа*, (3), 12–18. URL: <http://nashasholadoi.oano.od.ua/article/view/315788/306446>
7. Ткаченко, Л. В. (2022). Використання арт– терапії у формуванні емоційної компетентності учнів. *Наукові записки НАПН України*, (3), 78–85.
8. Топузов, О., & Засекіна, Т. (Ред.). (2023). *Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи*. Педагогічна думка.
9. Шевчук, А. С. (2023). Нейропедагогічні підходи до організації освітнього процесу. *Педагогічні науки*, (4), 112–120.
10. Юнг, К. Г. (2019). *Архетипи і колективне несвідоме*. Астролябія.

REFERENCES

1. Vlasova, O. I. (2021). Psykholohichni aspekty innovatsiinykh tekhnolohii navchannia. *Osvitnii dyskurs*, (34), 15–25.
2. Houlman, D. (2021). *Emotsiinyi intelekt*. Vivat.
3. Kaneman, D. (2017). *Myslennia shvydke i povilne*. Nash format.
4. Kravets, N. P. (2021). Art- terapiia yak zasib rozvytku emotsiinoi sfery uchniv. *Naukovi zapysky NAPN Ukrainy*, (2), 56–63.
5. Lytvynenko, O. V. (2022). Innovatsiini pidkhody do kompetentnisnoho navchannia v NUSh. *Osvitnii dyskurs*, (38), 27–35.
6. Saramotina, I. M. (2023). Formuvannia emotsiinoi kompetentnosti molodshoho shkoliara zasobamy art– terapii. *Nasha shkola*, (3), 12–18. URL: <http://nashasholadoi.oano.od.ua/article/view/315788/306446>
7. Tkachenko, L. V. (2022). Vykorystannia art-terapii u formuvanni emotsiinoi kompetentnosti uchniv. *Naukovi zapysky NAPN Ukrainy*, (3), 78–85.
8. Topuzov, O., & Zasiakina, T. (Red.). (2023). *Zahalna serednia osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta vidbudovy: realii, dosvid, perspektyvy*. Pedagogichna dumka.
9. Shevchuk, A. S. (2023). Neiropedagogichni pidkhody do orhanizatsii osvitnoho protsesu. *Pedahohichni nauky*, (4), 112–120.
10. Yunh, K. H. (2019). *Arkhetypy i kolektyvne nesvidome*. Astroliabiiia.

Iryna Bondarchuk,
Primary School Teacher,
Highest Qualification Category
Methodologist Teacher
IT STEP SCHOOL ODESSA ' Lyceum
Odesa, Ukraine

METAPHORICAL CARDS FOR COMPETENCY- BASED LEARNING: NUS INNOVATIONS

Abstract: The article explores the use of metaphorical associative cards (MAC) as an innovative tool in the educational process of the New Ukrainian School (NUS). The study aims to analyze the potential of MAC in developing students' key competencies, including communication, creativity, critical thinking, and emotional intelligence, as well as their role in creating a motivating learning environment. The theoretical foundations of MAC are examined, particularly their impact on cognitive processes (attention, memory, imagination) through the activation of associative thinking and emotional regulation, considering neuropsychological mechanisms. Practical exercises for integrating MAC into teaching various subjects (physics, arts, languages, literature, primary school) and working with the teaching staff are proposed. Exercises such as «Metaphor of Genius» for high school students or «Cat of My Mood» for younger pupils enhance engagement through a game-based approach and foster a psychologically comfortable environment. Special attention is paid to the versatility of MAC, their alignment with NUS principles, and their support for competency-based learning. The article also analyzes the advantages (accessibility, interactivity) and limitations of the method (subjectivity of interpretations, need for teacher training). The findings suggest that MAC are an effective tool for innovative education but require further empirical research. The article is intended for educators, psychologists, and researchers interested in implementing psychological methods in education.

Keywords: metaphorical associative cards, New Ukrainian School, competency-based approach, neuropsychology, art therapy, creativity, game-based learning.

Дата першого надходження статті до видання 03.12.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 10.12.2025

© Бондарчук І.М., 2025

УДК 37.035.6– 057.87:355.01(477)

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365798](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365798)

Карук Лілія Миколаївна,
заступник директора з виховної роботи
ОКУ «Подільський медичний фаховий коледж
імені В.О. Жуковського»
Подільського району, Одеської області,
м. Подільськ, Україна

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ШКОЛІ:

ВИКЛИКИ ТА СЕНСИ ВОЄННОГО СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У публікації осмислено специфіку патріотичного виховання школярів у реаліях воєнного часу та зміненої освітньої дійсності. Висвітлено, як воєнні події впливають на становлення цінностей, громадянської позиції й психологічного благополуччя учнів. Обґрунтовано значення педагогічної підтримки у збереженні національної ідентичності, розвитку внутрішньої стійкості та відповідального ставлення до патріотизму. Акцент зроблено на освітній роботі з учнями, що навчаються дистанційно або перебувають за межами України, а також на ролі критичного мислення й медіаосвіти. Доведено, що ефективне патріотичне виховання має спиратися на гуманізм, свідомий громадянський вибір і практики соціальної взаємодії.

Ключові слова: патріотичне виховання, учнівська молодь, воєнний контекст, громадянська позиція, національна ідентичність, освіта.

Події останніх років докорінно змінили українське суспільство, оголивши базові цінності та водночас поставивши перед системою освіти нові, безпрецедентні завдання (Волонтерська діяльність, 2023). Повномасштабна війна перетворила патріотичне виховання, одного з напрямів виховної роботи, на ключовий компонент формування особистості дитини. Сьогодні школа функціонує в умовах постійної небезпеки, невизначеності та психологічної напруги, а отже – не може залишатися осторонь суспільних процесів (Закон України «Про освіту», 2017).

Повітряні тривоги, евакуації, перервані уроки, навчання в укриттях або в онлайн-форматі стали частиною щоденної освітньої реальності українських школярів (Концепція національно-патріотичного виховання, 2015). Для учнів це не просто тимчасові незручності, а досвід, що формує світогляд, ставлення до держави, до власної безпеки та майбутнього. У таких умовах патріотичне виховання набуває глибокого сенсового наповнення, адже воно пов'язане не лише з історичною пам'яттю, а й з особистими переживаннями дітей (Кремень, 2021). Дитина, яка зростає в умовах постійної загрози, вчиться цінувати мир, усвідомлювати ціну свободи та відповідальність кожного громадянина за спільний результат. Це потребує від педагога не лише фахових знань з історії та громадянської освіти, а й високого рівня емоційної компетентності, здатності підтримати, скерувати та знизити рівень тривожності учнів (Медіаграмотність, 2022).

Особлива увага приділяється дітям і підліткам, які через війну вимушено перебувають за кордоном. Для багатьох із них дистанційне навчання в українській школі стає єдиною формою збереження зв'язку з Батьківщиною (Організація освітнього процесу, 2022). У багатокультурному середовищі приймаючих країн українська мова, література, історія та громадянська освіта виконують функцію збереження національної ідентичності. Саме тому роль учителя полягає не лише в передаванні знань, а й у підтримці почуття належності до української спільноти, формуванні усвідомленого патріотизму без агресії та ксенофобії (Освіта українських дітей, 2023). Важливим завданням є також налагодження ефективної комунікації між учнями за кордоном, їхніми батьками та закладами освіти в Україні, розроблення адаптивних навчальних програм і культурно чутливих підходів до різних освітніх контекстів.

Сучасне патріотичне виховання в умовах війни потребує переосмислення традиційних підходів. Формальні заходи поступаються місцем живому діалогу, рефлексії, спільному обговоренню подій, що відбуваються в країні (Кремень, 2021). Важливого значення набуває розвиток критичного мислення, медіаграмотності, здатності відрізнити достовірну інформацію від пропаганди (Пометун, 2021). Таким чином патріотизм постає не як сліпа емоція, а як усвідомлений вибір і громадянська відповідальність. Навчання аналізу джерел, розуміння контексту подій, відмежування фактів від маніпулятивних оцінок сприяє формуванню активної громадянської позиції учнів, їх участі у волонтерських і соціальних ініціативах (Савченко, 2019).

Не менш важливим є гуманістичний вимір виховання. Діти, які живуть у реаліях війни, потребують психологічної підтримки, відчуття безпеки та надії. Патріотичне виховання має ґрунтуватися на повазі до людського життя, співпереживанні та солідарності. Участь школярів у волонтерських ініціативах, благодійних акціях, написанні листів українським військовим формує досвід соціальної відповідальності та реальної причетності до спільної справи. Важливим є інтегрування в освітній процес елементів соціально-емоційного навчання, своєчасне виявлення ознак емоційного вигорання та організація доступних форм психологічної підтримки (Соціально-емоційне навчання, 2022).

Участь учнів у волонтерських і громадських ініціативах має бути добровільною, безпечною та усвідомленою, такою, що поєднує особистий вибір із відповідальністю перед громадою, повагу до людської гідності та правових норм держави (Савченко, 2019). Водночас доцільним є розвиток патріотичних цінностей через культуру дитячої творчості: літературні читання, мистецькі виставки, театралізовані онлайн-та офлайн-заходи, які відображають історичний досвід, героїчні приклади сучасності та реальні історії українських родин.

Висновки. Патріотичне виховання учнівської молоді в умовах воєнного сьогодення є складним, багатовимірним процесом, що поєднує освітні, виховні та психологічні аспекти. Саме від його якості залежить формування покоління, здатного не лише пам'ятати трагедії війни, а й будувати демократичну, правову та незалежну Україну в майбутньому (Волонтерська діяльність, 2023). У цьому контексті школа виступає не лише місцем передачі знань, а простором розвитку відповідальної громадянської позиції, моральних орієнтирів і суспільної солідарності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех, І. Д. (2020). *Патріотизм як цінність і виховний феномен*. Ін-т проблем виховання НАПН України.
2. *Волонтерська діяльність учнівської молоді в умовах війни: методичні рекомендації*. (2023). МОН України.

3. Закон України *Про освіту* (2017). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. *Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: затв. наказом МОН України № 641 від 16.06.2015 р.* (2015). МОН України.
5. Кремень, В. Г. (2021). *Філософія освіти XXI століття*. Знання України.
6. *Медіаграмотність у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник*. (2022). Академія української преси.
7. *Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану: методичні рекомендації*. (2022). МОН України.
8. *Освіта українських дітей за кордоном в умовах війни: аналітична доповідь*. (2023). НАПН України.
9. Пометун, О. І. (2021). *Громадянська освіта в контексті сучасних суспільних викликів*. Освіта.
10. Савченко, О. Я. (2019). *Психолого-педагогічні основи сучасної освіти*. Педагогічна думка.
11. *Соціально-емоційне навчання дітей в кризових умовах: методичний посібник*. (2022). ЮНІСЕФ Україна.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2020). *Patriotyzm yak tsinnist i vykhovnyi fenomen*. In-t problem vykhovannia NAPN Ukrainy.
2. *Volonterska diialnist uchnivskoi molodi v umovakh viiny: metodychni rekomendatsii*. (2023). MON Ukrainy.
3. *Zakon Ukrainy Pro osvitu* (2017). Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. *Kontseptsiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi: zatv. nakazom MON Ukrainy № 641 vid 16.06.2015 r.* (2015). MON Ukrainy.
5. Kremen, V. H. (2021). *Filosofiiia osvity KhKhI stolittia*. Znannia Ukrainy.
6. *Mediahramotnist u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk*. (2022). Akademiia ukrainskoi presy.
7. *Orhanizatsiia osvitnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu: metodychni rekomendatsii*. (2022). MON Ukrainy.
8. *Osvita ukrainskykh ditei za kordonom v umovakh viiny: analitychna dopovid*. (2023). NAPN Ukrainy.
9. Pometun, O. I. (2021). *Hromadianska osvita v konteksti suchasnykh suspilnykh vyklykiv*. Osvida.
10. Savchenko, O. Ya. (2019). *Psykhologo-pedahohichni osnovy suchasnoi osvity*. Pedahohichna dumka.
11. *Sotsialno-emotsiine navchannia ditei v kryzovykh umovakh: metodychnyi posibnyk*. (2022). YuNISEF Ukraina.

Liliia Karuk,

Deputy Director for Educational Work,
Podilsk Medical Professional College
named after V. O. Zhukovskiy,
Podilskiy District, Odesa Region,
Podilsk, Ukraine.

PATRIOTIC EDUCATION OF SCHOOL YOUTH IN SCHOOLS: CHALLENGES AND MEANINGS OF THE WARTIME PRESENT

Abstract. *The publication examines the specifics of patriotic education of school students in the realities of wartime and a transformed educational environment. It highlights how military events influence the formation of values, civic position, and psychological well-being of learners. The significance of pedagogical support in preserving national identity, developing inner resilience, and fostering a responsible attitude toward patriotism is substantiated. Particular emphasis is placed on educational work with students engaged in distance learning or residing outside Ukraine, as well as on the role of critical thinking and media education. It is argued that effective patriotic education should be grounded in humanistic values, conscious civic choice, and practices of social interaction.*

Keywords: *patriotic education, school youth, wartime context, civic position, national identity, education.*

*Дата першого надходження статті до видання 02.12.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 12.12.2025*

УДК 37.091.31:94:001.89

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365800](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365800)**Моторна Ірина Вікторівна,**

вчитель історії

Одеського ліцею №1 імені А.П. Бистріної

Одеської міської ради,

кандидат історичних наук

<https://orcid.org/0009-0003-2787-5763>**Яроменко Вікторія Іванівна,**

методист кафедри

методики викладання і змісту освіти

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти

Одеської обласної ради»

м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1119-4907>

STREAM НА УРОКАХ ІСТОРІЇ: ОСВІТНІ АЛГОРИТМИ

Анотація. Розглядається інтеграція концепції STREAM (Science, Technology, Reading/Research, Engineering, Art, Math) освіти у викладання історії. Запропоновані конкретні алгоритми та методики для її ефективною реалізації у курси громадянської та історичної освітньої галузі. Акцентується увага на необхідності трансформації традиційного підходу до вивчення минулого. Адже реформування освіти відкриває шлях до нового бачення навчання: воно має стати інтерактивним і міждисциплінарним. Саме таке навчання надає учням можливість глибше відчувати історію, мислити критично, досліджувати й творити.

Ключові слова. STREAM, алгоритм, трансформація, інтеграція.

Сучасна педагогіка дедалі більше наголошує на необхідності переосмислення методів викладання громадянсько-навчальних дисциплін. Адже спосіб подачі матеріалу визначає не лише рівень знань учнів, а й їхнє ставлення до минулого та здатність критично мислити. Традиційний підхід до вивчення історії часто перетворює її на сухий перелік дат, імен і подій, які учні змушені механічно запам'ятовувати. Такий метод не розвиває критичного мислення і залишає історію статичною дисципліною, замість того щоб показати її як динамічну науку, що постійно аналізується та інтерпретується. У результаті, учні сприймають минуле як незмінний набір фактів, що позбавляє їх можливості самостійно мислити та робити власні висновки.

Нова українська школа ставить собі за мету формування ключових компетентностей, зокрема критичного мислення, здатності аналізувати інформацію та самостійно здобувати знання. Саме тут на допомогу приходить дослідницька діяльність. Вона ідеально відповідає цим завданням, навчаючи учнів працювати з різними видами джерел, формулювати власні гіпотези, ставити запитання та шукати на них відповіді, робити висновки та узагальнення ґрунтуючись на зібраних та проаналізованих даних.

Коли здобувачі освіти залучаються до дослідницької роботи, їхня мотивація до вивчення історії значно зростає. Замість пасивного споживання інформації, вони стають активними учасниками процесу пізнання. Самостійно «відкриваючи» історичні факти, аналізуючи первинні джерела або проводячи власні дослідження, вони відчувають себе справжніми істориками. Це перетворює навчання на захоплюючу подорож у минуле, роблячи освітній процес значно цікавішим, глибшим та ефективнішим. Дослідницька діяльність формує у учнів навички, необхідні в сучасному світі: роботу з інформацією та її верифікацію, аналіз різних точок зору, формулювання власної позиції та її аргументацію. Ці компетентності мають ключове значення в умовах розвитку інформаційного суспільства. Зважимо і на те, що в умовах інформаційної війни та поширення фейкових новин особливого значення набуває формування в учнів умінь критично оцінювати історичну інформацію, розрізняти достовірні й недостовірні джерела та усвідомлювати багатоваріантність інтерпретацій історичних подій.

Разом з тим, упровадження дослідницької діяльності стикається з низкою проблем: обмеженість часу на уроках, недостатність матеріально-технічної бази, потреба в додатковій підготовці вчителів, складність оцінювання результатів дослідницької роботи. Додатковими бар'єрами виступають нерівномірний рівень мотивації учнів, обмежений доступ до якісних джерел інформації та відсутність усталених методичних підходів до організації дослідницьких проєктів. У сукупності ці чинники

зумовлюють необхідність розробки комплексних стратегій підтримки дослідницької діяльності, що включають удосконалення навчальних програм, забезпечення ресурсної бази, підвищення кваліфікації педагогів та створення ефективних інструментів оцінювання.

Метою даного дослідження є аналіз ефективності впровадження дослідницької діяльності учнів на уроках історії крізь призму STREAM-підходу, а також визначення оптимальних стратегій інтеграції сучасних технологій і методологій у процес історичної освіти з метою формування дослідницьких компетентностей, критичного мислення, та цифрової грамотності учнів.

Актуальність проблеми впровадження STEM-освіти в освітній процес засвідчують численні публікації іноземних авторів (R.W. Bybee (Асоціація Edtech Ukraine, б. д.), G. Yakman (Бутурліна, 2016)). Щодо впровадження STEM-освіти в Україні, про проблеми та перспективи, сучасні підходи до розробки нових та адаптації вже існуючих методик і практик STEM-освіти висвітлено в публікаціях українських авторів О.І. Пометун, Л.В. Пироженко (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020), О. Бутурліної (Марченко, б. д.), П. Мороза та І. Мороз (Мороз & Мороз, 2024), І. Марченко (Пометун & Пироженко, 2012).

Варто зазначити, що у 2020 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM) до 2027 р., яка визначає стратегічні цілі, механізми фінансування та інтеграції STEAM-підходів на всіх рівнях освіти – від початкової до профільної (Розпорядження КМУ № 960- р, 2020). Міністерство освіти і науки України спільно з Інститутом модернізації змісту освіти щороку розробляють і надсилають методичні рекомендації для закладів освіти та регіональних ІППО, де STEAM окреслено як пріоритет модернізації уроків і позашкільної діяльності (STEM-освіта, б. д.). У Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.) положення «Технологічної» та «Природничої» галузей сформульовані у проєктно-дослідницькій логіці, що безпосередньо підсилює STEAM- формат. Крім того, в Україні функціонує затверджена державна концепція, активна мережа конкурсів та потужний волонтерсько-бізнесовий рух, спрямований на підтримку STEAM-освіти. За даними ІМЗО станом на 2025 р. понад 5 тис. шкіл працюють із STEAM-підходами, а всеукраїнський фестиваль «STEAM-весна» об'єднав більш ніж 300 тис. учасників; лише за перше півріччя було проведено 206 тематичних заходів (Bybee, 2013). Основними завданнями на найближчі роки є розширення матеріально-технічної бази, підтримка педагогів та забезпечення рівного доступу учнів у всіх громадах. Війна, попри очевидні труднощі, водночас сповільнила окремі процеси та пришвидшила цифровізацію й розвиток партнерства із глобальними EdTech-лідерами (Yakman, 2008).

Таким чином, STEM-підхід в освіті ґрунтується на міждисциплінарних засадах у побудові навчальних дисциплін і окремих дидактичних матеріалів, тобто інтегроване навчання відповідно до певних тем або реально існуючих проблем. Така освітня технологія має на меті комплексно формувати соціальні й особистісні компетенції учнів: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності, творчості, гнучкості та критичного мислення (Мороз & Мороз, 2024).

Розглядаючи реалізацію ST(R)E(A)M-підходу на уроках історії в умовах Нової української школи, варто окреслити наступні алгоритми його застосування:

– S (Science, науки): розвиток інформаційної компетентності (робота з довідковою літературою та інтернет-ресурсами для пошуку даних), логічної компетентності (постановка запитань і формулювання відповідей, визначення причин, сутності, наслідків та значення історичних явищ і подій), а також компетентності навчання впродовж життя (аналіз власного освітнього процесу, відстеження змін у сприйнятті інформації).

– T (Technology, технології): формування навичок роботи з інтернет-сервісами та цифровими інструментами за допомогою сучасних гаджетів.

– R (Reading/Research, читання/дослідження): опрацювання історичних джерел (архівні документи, мемуари, преса відповідної епохи) з метою критичного аналізу інформації, формулювання та перевірки гіпотез, а також читання й аналіз науково-популярної літератури з історії та суміжних дисциплін.

– E (Engineering, інжиніринг): створення навчальних проєктів і розробка «інженерних» завдань, що ґрунтуються на історичних проблемах.

– A (Arts, мистецтво): використання елементів візуального мистецтва для створення презентацій, плакатів та ілюстрацій історичних подій; застосування дизайн-мислення під час оформлення проєктів; розвиток креативності через створення коміксів, рольових ігор, макетів історичних місць або персонажів.

– M (Mathematics, математика): складання та розв'язання історичних задач із використанням стрічки часу, оперування цифровими даними й математичними поняттями для пізнання та пояснення минулого й сучасних суспільних процесів.

Практичне застосування. Під час опрацювання теми з всесвітньої історії для 8 класу «Гуманізм. Високе Відродження», можна організувати дослідницьку діяльність і запропонувати учням через STREAM-підхід проєкт «Відродження: світло гуманізму». Під час підготовки до такого уроку вчитель визначає проблему, тему, мету дослідницької діяльності. Слід зазначити, що важливо сформулювати чіткі завдання для кожної групи та алгоритми їх виконання. Наведемо приклади таких завдань.

– **Група «Науковці та винахідники» (Science & Engineering):**

Учням пропонується дослідити наукові відкриття та винаходи епохи Відродження (зокрема, астрономічні праці М. Коперника та Г. Галілея, анатомічні дослідження Л. да Вінчі, розвиток книгодрукування). Результатом виконання завдання може стати короткий науковий проєкт або модель (наприклад, макет друкарського верстата, модель геліоцентричної системи, схеми анатомічних досліджень), а також створення інтерактивної презентації, присвяченої науковим досягненням зазначеної доби. Міжпредметні зв'язки реалізуються через інтеграцію знань із фізики, астрономії, біології та технологій, що забезпечує комплексний характер навчальної діяльності.

– **Група «Дослідники джерел» (Research)**

Учням пропонується опрацювати історичні джерела (архівні документи, мемуари, пресу відповідної епохи) з метою критичного аналізу інформації. Завдання може включати формулювання гіпотез щодо причин та наслідків історичних подій, їх перевірку шляхом зіставлення різних джерел, а також створення аналітичного огляду або науково-популярної статті. Міжпредметні зв'язки реалізуються через інтеграцію історії, соціології та літературознавства.

– **Група «Мистці» (Arts)**

Учні залучають елементи мистецтва для інтерпретації історичних подій: створюють плакати, комікси, ілюстрації, макети історичних місць або персонажів. Завдання може передбачати розробку рольових ігор чи театралізованих сцен, що відтворюють ключові моменти минулого. Результатом є креативний продукт, який поєднує історичний зміст із художньою формою. Міжпредметні зв'язки забезпечуються інтеграцією історії, образотворчого мистецтва та дизайну.

– **Група «Аналітики» (Mathematics)**

Учням пропонується працювати з цифровими даними та статистикою, пов'язаною з історичними процесами (наприклад, демографічні зміни, економічні показники, військові втрати). Завдання може включати побудову графіків, діаграм або стрічок часу, що відображають динаміку подій. Результатом є математично обґрунтоване пояснення історичних явищ, яке поєднує кількісний аналіз із якісним історичним осмисленням. Міжпредметні зв'язки реалізуються через інтеграцію історії, математики та інформатики.

– **Група «Історики–дослідники» (Reading/Research & Social Science):**

Учням пропонується здійснити аналіз соціально-економічних передумов та наслідків епохи Відродження, зокрема дослідити особливості повсякденного життя людей, роль міст-держав (Флоренція, Венеція) та феномен меценатства. Результатом виконання завдання може стати створення «історичної газети», що відтворює культурно–соціальний контекст доби, або проведення «інтерв'ю» з уявними мешканцями, яке дозволяє реконструювати світогляд та соціальні практики тогочасного суспільства. Такий формат роботи сприяє розвитку навичок критичного мислення, історичної реконструкції та міждисциплінарного осмислення минулого.

Таким чином, кожна група отримує завдання, що відповідає її ролі, але водночас сприяє формуванню комплексних компетентностей учнів у межах STREAM- підходу. Варто звернути увагу, що кожна група самостійно розробляє план дій, розподіляє ролі, визначає необхідні ресурси (підручники, енциклопедії, Інтернет, художні матеріали).

Під час презентації проєктного продукту важливо, щоб учні не просто показали, а й пояснили, як їхнє дослідження розкриває тему «Гуманізм. Високе Відродження» і які STREAM- компоненти були задіяні. Обов'язковим є обговорення та запитання від інших груп та вчителя, або загальне обговорення: «Які нові знання ви отримали?», «Як гуманізм змінив життя людей?», «Які уроки Відродження актуальні сьогодні?». І на сам кінець – рефлексія: індивідуальне або групове написання короткого есе/відгуку: «Що нового я дізнався/дізналася під час проєкту?», «Які навички я розвинув/розвинула?», «Що було найцікавішим/найскладнішим?»

Таким чином, STREAM може бути легко інтегрована в уроки історії, пропонуючи динамічний та міждисциплінарний досвід навчання. На нашу думку, основна ідея полягає в тому, щоб представити історичні теми як проблеми або виклики, які учні повинні досліджувати, аналізувати та пропонувати рішення для них, використовуючи призму STREAM. При цьому роль вчителя бути фасилітатором, а не просто лектором, заохочувати критичне мислення та множинність точок зору через відкриті

запитання, дозволити учням спробувати різні підходи та показати, як історичні події та концепції співвідносяться з сучасними проблемами та інноваціями.

Запропоновані алгоритми завдань для різних груп учнів демонструють потенціал ST(R)E(A)M-підходу як інструменту інтеграції міждисциплінарних знань у процесі історичної освіти. Вони сприяють формуванню критичного мислення, розвитку дослідницьких компетентностей, креативності та цифрової грамотності, забезпечуючи комплексний характер навчальної діяльності. Такий підхід дозволяє учням не лише засвоювати історичні факти, а й осмислювати їх крізь призму сучасних наукових, технологічних та мистецьких практик, що відповідає вимогам Нової української школи та глобальним тенденціям освітньої модернізації.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що інтеграція STREAM-підходу у викладання історії в умовах Нової української школи є ефективним інструментом формування ключових компетентностей учнів. Дослідницька діяльність сприяє розвитку критичного мислення, уміння працювати з інформацією, здійснювати її верифікацію, аналізувати різні точки зору та формулювати власну позицію. STREAM-підхід забезпечує міждисциплінарність навчання, поєднуючи історичні знання з елементами природничих наук, технологій, мистецтва та математики, що робить освітній процес більш динамічним, практико-орієнтованим і мотивуючим для учнів.

Водночас упровадження STREAM-підходу стикається з низкою проблем – обмеженістю часу, недостатністю матеріально-технічної бази, потребою у додатковій підготовці педагогів та складністю оцінювання результатів. Це зумовлює необхідність системного підходу до організації дослідницької роботи та створення сприятливих умов для її реалізації.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження та практичні розробки мають бути спрямовані на:

- удосконалення методичних рекомендацій щодо інтеграції STREAM-підходу у викладання історії та громадянсько-назавчих дисциплін;
- розробку інноваційних інструментів оцінювання результатів дослідницької діяльності;
- розширення матеріально-технічної бази та забезпечення рівного доступу учнів до цифрових ресурсів;
- підвищення кваліфікації педагогів у сфері фасилітації дослідницьких проєктів;
- активізацію партнерств із глобальними EdTech-лідерами та залучення волонтерських і бізнесових ініціатив для підтримки STREAM-освіти.

Таким чином, STREAM-підхід у викладанні історії відкриває нові можливості для модернізації освітнього процесу, формування компетентностей XXI століття та підготовки учнів до активної залученості в інформаційному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація Edtech Ukraine. (б. д.). URL: <https://edtech.net.ua/>
2. Бутурліна, О. (2016). STEM-освіта в Україні: від теорії до практики. *STEM-освіта як шлях до інноваційного розвитку національної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (с. 13-15).
3. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). URL: <https://imzo.gov.ua/derzhavni-standarty-bazovoi-seredn-oi-osvity/>
4. Марченко, І. (б. д.). *Впровадження STEM-освіти в закладах загальної середньої освіти: реалії і перспективи*. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=N-qltcsAAAAJ&citation_for_view=N-qltcsAAAAJ:2osOgNQ5qMEC
5. Мороз, П., & Мороз, І. (2024). *Дослідницька діяльність учнів з історії в школі: концептуальні засади та практичні аспекти впровадження*. URL: <https://doi.org/10.32405/mono-lomza-kyiv-2024-2-6>
6. Пометун, О. І., & Пироженко, Л. В. (2012). *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: навчальний посібник*. А.С.К.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» № 960-р. (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>
8. STEM-освіта. (б. д.). Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
9. Bybee, R. W. (2013). *The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities*. NSTA Press. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=gfn4AAAAQBAJ>

10. Yakman, G. (2008). STEAM Education: An Overview of Creating a Model of Integrative Education. *Pupils Attitudes Toward Technology Conference (PATT-19)*. URL: <https://sites.bu.edu/impact/previous-issues/impact-winter-2021/an-analysis-of-steam-disciplinary-interrelationships/>

REFERENCES

1. Bybee, R. W. The Case for STEM Education : Challenges and Opportunities. Arlington, VA: NSTA Press [https://books.google.com.ua/books?id=gfn4AAAAQBAJ&lpg=PA1&ots=xb1k6y3cXn&dq=Bybee%20%20R.%20W.%20\(2013\).%20The%20Case%20for%20STEM%20Education%203A%20Challenges%20and%200%20Opportunities.%20Arlington%20VA%203A%20NSTA%20Press.&lr&hl=uk&pg=PA6#v=onepage&q=Bybee,%20R.%20W.%20\(2013\).%20The%20Case%20for%20STEM%20Education:%20Challenges%20and%200%20Opportunities.%20Arlington,%20VA:%20NSTA%20Press.&f=false](https://books.google.com.ua/books?id=gfn4AAAAQBAJ&lpg=PA1&ots=xb1k6y3cXn&dq=Bybee%20%20R.%20W.%20(2013).%20The%20Case%20for%20STEM%20Education%203A%20Challenges%20and%200%20Opportunities.%20Arlington%20VA%203A%20NSTA%20Press.&lr&hl=uk&pg=PA6#v=onepage&q=Bybee,%20R.%20W.%20(2013).%20The%20Case%20for%20STEM%20Education:%20Challenges%20and%200%20Opportunities.%20Arlington,%20VA:%20NSTA%20Press.&f=false) (data zvernennia 21.11.2025).
2. Yakman, G. STEAM Education: An Overview of Creating a Model of Integrative Education. In *Pupils Attitudes Toward Technology Conference (PATT-19)*. Salt Lake City, Utah. <https://sites.bu.edu/impact/previous-issues/impact-winter-2021/an-analysis-of-steam-disciplinary-interrelationships/> (data zvernennia 21.11.2025).
3. Pometun, O. I., & Pyrozhenko, L. V. (2012). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia* [Modern lesson. Interactive technologies of studying]. Kyiv : A.S.K. [in Ukrainian].
4. Buturlina, O. (2016). STEM– osvita v Ukraini: vid teorii do praktyky [STEM-education in Ukraine: from theory to practice]. STEM– osvita yak shliakh do innovatsiinoho rozvytku natsionalnoi osvity – STEM– education as a way to innovative development of the national education : Proceedings of the All– Ukrainian Scientific and Practical Conference, 13–15. Kherson [in Ukrainian].
5. Moroz P., Moroz I. Doslidnytska diialnist uchniv z istorii v shkoli: kontseptualni zasady ta praktychni aspekty vprovadzhennia <https://doi.org/10.32405/mono-lomza-kyiv-2024-2-6> [in Ukrainian].
6. Marchenko I. Vprovadzhennia STEM– osvity v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: realii i perspektyvy https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=N-qltcsAAAAJ&citation_for_view=N-qltcsAAAAJ:2osOgNQ5qMEC [in Ukrainian].
7. Kontseptsiiia rozvytku pryrodnycho– matematychnoi osvity (STEM– osvity) : skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 serp. 2020 roku № 960– r [Concept of development of natural and mathematical education (STEM– education): from August 5, 2020, № 960– r]. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity (2020) <https://imzo.gov.ua/derzhavni-standarty-bazovoi-seredn-oi-osvity/> [in Ukrainian].
9. STEM– osvita <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/> [in Ukrainian].
10. Asotsiatsiia Edtech Ukraine <https://edtech.net.ua/> [in Ukrainian].

Iryna Motorna,

History Teacher
Odesa Lyceum No. 1 named after A.P. Bystrina
Odesa City Council, Candidate of Historical Sciences
<https://orcid.org/0009-0003-2787-5763>

Viktoriya Yaromenko,

Methodologist of the Department of
Teaching Methods and Educational Content
at the Odessa Regional Academy of In– Service Education
Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-1119-4907>

STREAM IN HISTORY LESSONS: EDUCATIONAL ALGORITHMS

Abstract. *The integration of the STREAM concept (Science, Technology, Reading/Research, Engineering, Art, Math) into history teaching is considered, offering specific algorithms and methods for its effective implementation. The emphasis is on transforming the traditional approach to studying the past, turning it into an interactive and interdisciplinary process that contributes to a deeper understanding of historical events, the development of critical thinking, research and creative skills of students.*

Keywords: *STREAM, algorithm, transformation, integration.*

*Дата першого надходження статті до видання 24.10.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 31.10.2025*

УДК 37.091.3:004:34

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365803](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365803)**Пеньковська Надія Костянтинівна,**

кандидат політичних наук,
викладач – методист «вищої категорії» суспільних дисциплін
ВСП «Фаховий коледж нафтогазових технологій,
інженерії та інфраструктури сервісу»
Одеського національного технологічного університету,
Одеса, Україна
<https://orcid.org/0009-0002-3658-2260>

Калюта Наталя Миколаївна,

викладач «вищої категорії» фізики та астрономії
ВСП «Фаховий коледж нафтогазових технологій,
інженерії та інфраструктури сервісу»
Одеського національного технологічного університету,
Одеса, Україна
<https://orcid.org/0009-0002-4362-6612>

ВПРОВАДЖЕННЯ STEAM– ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ПРИКЛАДІ БІНАРНОГО ЗАНЯТТЯ «РОЗУМНИЙ БУДИНОК: ТЕХНОЛОГІЯ ТА ПРАВО»

***Анотація.** У статті розглядається практичний досвід впровадження STEAM-технологій у навчальний процес коледжу на прикладі бінарного заняття «Розумний будинок: технологія та право». Проаналізовано методіку проведення інтегрованого проєкту, де студенти поєднували знання фізики та правознавства для розробки концепту розумного будинку. На основі практичного досвіду обговорюються переваги STEAM- підходу: розвиток критичного та творчого мислення, комунікаційних навичок, підвищення мотивації студентів та формування практичних компетенцій. Наведено приклади аналізу фізичних і правових аспектів проєкту. Робота демонструє ефективність інтегрованого навчання та перспективність застосування STEAM у різних освітніх дисциплінах.*

***Ключові слова:** STEAM, бінарне заняття, інтегроване навчання, розумний будинок, фізика, правознавство, критичне мислення, проєктна діяльність.*

Вступ. Сучасна освіта дедалі більше орієнтується на розвиток компетенцій, необхідних для професійної діяльності в умовах інформаційного та технологічного суспільства. Розвиток технологій ставить перед студентами завдання поєднувати природничо-наукові знання з гуманітарними дисциплінами, що забезпечує комплексне розуміння процесів та явищ сучасного світу.

Варто підкреслити, що STEAM-підхід не обмежується лише технічними дисциплінами, такими як фізика, математика, інженерія чи природничі науки. Його принципи можуть застосовуватися у будь-якій сфері навчання, незалежно від профілю предмета чи типу навчального закладу. Суть методіки полягає в інтеграції знань і практичних навичок, що дозволяє студентам бачити взаємозв'язок між різними аспектами світу та підходити до вирішення завдань творчо і комплексно. На відміну від традиційної системи освіти, де головним було запам'ятовування фактів і оцінювання через тести, STEAM-освіта спрямована на розвиток інноваційного мислення, критичного аналізу та творчих здібностей, що є необхідними для підготовки сучасного фахівця.

STEAM-технології (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) дозволяють інтегрувати природничі науки, інженерію, математику та мистецтво, сприяючи розвитку критичного мислення, креативності та здатності до комплексного вирішення проблем. Особливо ефективними вони стають у бінарних заняттях, де об'єднуються дисципліни різного профілю, наприклад, фізика та правознавство.

Застосування STEAM-технологій у навчальному процесі узгоджується з положеннями компетентнісного підходу, розробленого у працях Дж. Равена та сучасних українських науковців (О. Пометун, Н. Бібік), відповідно до якого основним результатом освіти є сформованість здатності здобувачів освіти ефективно застосовувати знання, уміння та цінності у практичних і професійних ситуаціях.

Мета даного дослідження полягала у вивченні ефективності застосування STEAM-технологій на прикладі бінарного заняття «Розумний будинок: технологія та право», спрямованого на формування професійних і життєвих компетенцій студентів коледжу.

Методика проведення заняття. Методика проведення бінарного заняття спирається на ідеї конструктивістського та соціокультурного підходів до навчання, представлених у працях Ж. Піаже, Л. Виготського та Дж. Брунера, згідно з якими знання не передаються в готовому вигляді, а активно конструюються студентами у процесі спільної діяльності, обговорення та рефлексії. Заняття було побудоване на принципах інтегрованого навчання та проектної діяльності, що дозволяло поступово занурити студентів у тему та поєднати знання з фізики і правознавства.

Інтеграція фізики та правознавства у межах одного заняття реалізує міждисциплінарний підхід до навчання, що, за Г. Гарднером та Дж. Томпсон Клайн, сприяє формуванню цілісного бачення складних проблем і розвитку різних типів мислення, необхідних для аналізу сучасних технологічних та соціальних процесів.

На початковому етапі студенти ознайомлювалися з концепцією «розумного будинку». Викладачі пояснювали, що головною метою проекту є не лише створення функціонального макета, а й розуміння того, як фізичні принципи роботи сенсорів і смарт-пристроїв співвідносяться з правовими нормами та етичними вимогами. Водночас студенти отримували завдання на роздуми про роль технологій у сучасному житті та відповідальність за їхнє використання.

Організація навчальної діяльності у форматі розробки проекту «розумного будинку» відповідає принципам проектно-орієнтованого навчання (Project-Based Learning), обґрунтованого у працях Дж. Дьюї та В. Кілпатріка, яке передбачає поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю та створення значущого навчального продукту. Практичний етап мав інтеграційний характер. Студенти працювали у малих групах, розробляючи власний макет «розумного будинку». В процесі роботи вони застосовували знання фізики, аналізували принципи роботи сенсорів, роботів та смарт-пристроїв, одночасно оцінюючи правові аспекти їх використання. Для структуризації роботи використовувався інтегрований шаблон, який допомагав студентам розглядати фізичні характеристики пристроїв (принцип

роботи, енергоспоживання), сигнал, юридичні питання (відповідальність користувачів та розробників (авторів), патентування винаходів, дотримання законодавства та етичні аспекти) та пропонувати шляхи безпечного і законного використання технологій. Такий підхід дозволяв студентам бачити взаємозв'язок між технічними та правовими аспектами та знаходити комплексні рішення.

Завершальним етапом заняття стала рефлексія та обговорення результатів. Студенти використовували інтерактивні картки з запитаннями, що стимулювали дискусію, допомагали оцінити власні досягнення та врахувати досвід інших груп. Кожна група презентувала результати своєї роботи, пояснюючи, як фізичні принципи пристроїв співвідносяться з правовими нормами у їх макеті. Така форма роботи сприяла розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок та

Рис. 1 Структура бінарного заняття «Розумний будинок: технологія та право»

усвідомленню відповідальності за прийняті рішення.

Ця структура забезпечує **поступовий перехід від мотивації → теоретичних знань → практичної інтеграції → рефлексії**, що повністю відповідає методиці STEAM та ефективно формує ключові компетенції студентів.

Практичний досвід показав, що студенти активно залучалися до роботи завдяки інтерактивній формі заняття та можливості бачити практичний ефект власних рішень. Інтеграція фізики і правознавства дозволяла студентам наочно спостерігати зв'язок між теоретичними знаннями і сучасними технологіями, що сприяло формуванню цілісного розуміння технологічних процесів і їхніх соціально-правових наслідків. Таким чином, упровадження STEAM-технологій у форматі бінарного заняття ґрунтується на сучасних педагогічних концепціях-компетентнісному, конструктивістському, проектно-орієнтованому та міждисциплінарному підходах, що забезпечує ефективне формування професійних і життєвих компетентностей здобувачів освіти.

Висновки. Проведене бінарне заняття продемонструвало високу ефективність впровадження STEAM-технологій у навчальний процес коледжу. Воно дозволяє не лише передавати студентам фундаментальні знання з фізики та правознавства, але й формувати комплексні компетенції, розвивати критичне та творчо-аналітичне мислення, комунікаційні навички та здатність до самостійного прийняття рішень.

Поєднання технічних і гуманітарних дисциплін сприяє усвідомленню студентами взаємозв'язку між технологічними рішеннями та правовими нормами, що є особливо актуальним у сучасному інформаційному суспільстві. Інтерактивна форма роботи та використання інтегрованих шаблонів і карток для обговорення дозволяє студентам оцінювати власний внесок у проект, аргументовано висловлювати ідеї та конструктивно взаємодіяти з однолітками.

Перспективність STEAM-підходу полягає у його здатності ефективно застосовуватися у різних навчальних дисциплінах та проектних завданнях, сприяючи підготовці студентів до професійної діяльності та життя у технологічно насиченому середовищі. Інтеграція науки, техніки, мистецтва та правових аспектів створює умови для формування всебічно розвиненої особистості, здатної аналізувати, критично оцінювати та творчо вирішувати сучасні проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Raven, J. (2001). *The conceptualisation of competence*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/238793092_The_Conceptualisation_of_Competence
2. Матеріали 48-ї науково-методичної конференції викладачів і аспірантів «Науково-методичні основи компетентнісного підходу до підготовки здобувачів вищої освіти». (2017). Полтавська державна аграрна академія. <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/3445/materialybirnykcompressed.pdf>
3. Пометун, О. І. (2018). Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. *Український педагогічний журнал*, (1), 5-17.

REFERENCES

1. Raven, J. (2001). *The conceptualisation of competence*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/238793092_The_Conceptualisation_of_Competence
2. Materials of the 48th scientific and methodological conference of teachers and postgraduate students *Scientific and methodological foundations of the competence-based approach to the training of higher education applicants*. (2017). Poltava State Agrarian Academy. <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/3445/materialybirnykcompressed.pdf>
3. Pometun, O. I. (2018). Competence-based approach in modern education: World experience and Ukrainian perspectives. *Ukrainian Educational Journal*, (1), 5-17.

Nadiya Penkovska,

PhD in Political Science

Lecturer in Social Sciences, Professional College of Oil and Gas Technologies, Engineering and Service Infrastructure,

Odessa National Technical University,

Odessa, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0002-3658-2260>

Natalia Kalyuta,

Lecturer in physics and astronomy, Professional College of Oil and Gas Technologies, Engineering and Service Infrastructure, Odessa National Technical University, Odessa, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0002-4362-6612>**IMPLEMENTING STEAM TECHNOLOGIES INTO THE EDUCATIONAL PROCESS USING THE EXAMPLE OF A BINARY CLASS «SMART HOME: TECHNOLOGY AND LAW»**

Abstract. *The article discusses the practical experience of implementing STEAM technologies in the educational process of a college using the example of a binary lesson «Smart Home: Technology and Law». The methodology of conducting an integrated project is analysed, where students combined knowledge of physics and law to develop the concept of a smart home. Based on practical experience, the article discusses the advantages of the STEAM approach: the development of critical and creative thinking, communication skills, increased student motivation, and the formation of practical competencies. Examples of the analysis of the physical and legal aspects of the project are provided. The work demonstrates the effectiveness of integrated learning and the prospects for the application of STEAM in various educational disciplines.*

Keywords: *STEAM, binary lesson, integrated learning, smart home, physics, law, critical thinking, project activity.*

Дата першого надходження статті до видання 02.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування 12.12.2025

© Пеньковська Н. К., Калюта Н. М., 2025

УДК 373.3.016:811.111[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365805](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365805)**Петкова Світлана Іванівна,**учитель англійської мови, спеціаліст
Ізмаїльської гімназії №11 з початковою школою
Ізмаїльського району Одеської області,
Одеська область, Україна**ГРА ЯК МОТИВАЦІЯ, ПРОЄКТ ЯК РЕЗУЛЬТАТ:
ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Анотація. *У статті здійснено науково-практичний аналіз ігрових технологій та проектної діяльності як ефективних форм навчання англійської мови в початковій школі в умовах реалізації концепції Нової української школи та зниження навчальної мотивації учнів унаслідок психоемоційного напруження, спричиненого воєнними подіями. Обґрунтовано доцільність використання гри як провідного мотиваційного чинника іншомовного навчання та проектної діяльності як результативної форми узагальнення й практичного застосування мовленнєвих умінь учнів 3-4 класів. Представлено методичну модель навчання англійської мови за НМК О. Карпюк «English with Smiling Sam».*

Ключові слова: *ігрові технології, проектна діяльність, англійська мова, початкова школа, навчальна мотивація, Нова українська школа, комунікативна компетентність.*

Сучасна початкова освіта в Україні функціонує в умовах глибоких соціальних і психологічних викликів, зумовлених тривалою воєнною агресією, нестабільністю освітнього середовища та підвищеним рівнем стресу серед учасників освітнього процесу. Діти молодшого шкільного віку є однією з найбільш уразливих категорій, оскільки перебувають на етапі активного формування емоційної сфери, мотивації до навчання та базових навчальних умінь. Постійні повітряні тривоги, вимушені перерви в освітньому процесі, дистанційні та змішані формати навчання негативно впливають на психоемоційний стан учнів, що безпосередньо відображається на рівні їхньої навчальної мотивації та здатності до концентрації уваги.

У цих умовах особливого значення набуває переорієнтація освітнього процесу з формального засвоєння знань на створення емоційно безпечного, підтримувального та мотивувального навчального середовища. Концепція Нової української школи визначає дитину активним суб'єктом навчання та наголошує на необхідності формування ключових компетентностей, серед яких важливе місце посідають уміння навчатися впродовж життя, ініціативність, здатність до співпраці та комунікативна компетентність. Реалізація цих завдань у початковій школі потребує застосування таких форм і методів навчання, які відповідають віковим особливостям дітей і водночас враховують сучасні соціально-психологічні реалії.

Особливо гостро постає проблема зниження навчальної мотивації, що проявляється під час вивчення іноземних мов, зокрема англійської, яка для більшості молодших школярів не є мовою повсякденного спілкування. За умов емоційного напруження, невпевненості та страху помилки діти часто уникають активного мовленнєвого залучення, що перешкоджає формуванню комунікативних умінь. У такій ситуації вчитель англійської мови постає не лише носієм знань, а й фасилітатором навчального процесу, який забезпечує психологічний комфорт, підтримку та віру дитини у власні можливості.

У контексті зазначених викликів ігрові технології (Бібік, 2017; Савіньйон, 2002) набувають особливої педагогічної цінності, оскільки гра виступає природною формою діяльності молодших школярів і водночас ефективним засобом зниження рівня тривожності. Через гру дитина легше адаптується до навчальної ситуації, відновлює відчуття безпеки та включається в іншомовну взаємодію без страху негативної оцінки. Разом із тим, використання виключно ігрових форм без подальшого узагальнення не завжди забезпечує досягнення стабільних навчальних результатів.

Саме тому актуальним є поєднання ігрових технологій із проектною діяльністю, яка дозволяє надати навчальній діяльності цілісності та результативності. Проектна діяльність у початковій школі сприяє формуванню відчуття успіху, значущості власної праці та практичної цінності набутих знань. Вона відповідає діяльнісному та компетентнісному підходам Нової української школи й забезпечує поступовий перехід від мотиваційного залучення до усвідомленого навчального результату.

Таким чином, поєднання гри як мотиваційного чинника та проекту як результату навчальної діяльності постає ефективною відповіддю на сучасні освітні виклики, зумовлені як реформуванням системи початкової освіти, так і складними психоемоційними умовами, у яких навчаються діти. Це визначає актуальність обраної теми та зумовлює необхідність її науково-практичного осмислення.

Організація навчання англійської мови в 3-4 класах початкової школи має ґрунтуватися на глибокому розумінні вікових, психологічних і пізнавальних особливостей молодших школярів. Учні цього віку перебувають на етапі поступового переходу від переважно ігрової діяльності до навчальної, при цьому зберігаючи потребу в емоційно насиченій, діяльнісній та наочній формі опанування знань. Їхнє мислення характеризується образністю, конкретністю, обмеженою довільною увагою та високою залежністю від емоційного стану. За таких умов ефективність навчання англійської мови значною мірою визначається здатністю вчителя поєднати навчальні завдання з формами діяльності, які є психологічно комфортними та внутрішньо мотивувальними для дитини.

Гра в цьому контексті виступає не лише методичним прийомом, а цілісним педагогічним механізмом мотивації навчальної діяльності. Саме через гру в учнів 3-4 класів формується позитивне ставлення до предмета, знижується рівень тривожності та долається страх мовленнєвої помилки, що особливо актуально в умовах підвищеного психоемоційного напруження, спричиненого війною. Ігрові технології дозволяють створити безпечний простір, у якому дитина сприймає англійську мову не як складну систему правил, а як інструмент взаємодії, співпраці та досягнення ігрової мети.

Принагідно зазначити, що навчально-методичний комплект О. Карпюк «English with Smiling Sam» (Карпюк, 2020, 2021). створює сприятливі умови для реалізації ігрово-проектного підходу, оскільки його структура, персонажі та типи завдань орієнтовані на діяліснє навчання та емоційне залучення учнів. Центральний персонаж курсу виконує роль медіатора між навчальним матеріалом і дитиною, що значно знижує психологічний бар'єр і сприяє позитивному сприйняттю англійської мови.

Практична реалізація ігрової складової в межах НМК простежується вже на етапі введення нового мовного матеріалу. Проект у початковій школі має відповідати віковим можливостям учнів і бути орієнтованим не на складний дослідницький пошук, а на творче застосування набутих знань. Для учнів 3-4 класів характерною є потреба в наочному, конкретному результаті, який можна побачити, презентувати та обговорити. Саме тому мініпроекти у вигляді постерів, книжечок, інсценізацій, простих презентацій або колективних робіт є найбільш доцільними.

Практичний досвід свідчить, що проектна діяльність (Бібік, 2017; Савіньйон, 2002) значно підвищує навчальну мотивацію учнів, оскільки дає змогу кожній дитині відчути власну успішність і значущість внеску в спільну справу. Так, у 3 класі під час опрацювання теми «Food» ігрові завдання, запропоновані

в підручнику, доповнюються рольовими ситуаціями на кшталт «At the café» або «Shopping with Smiling Sam», у яких учні не лише відтворюють лексику, а й емоційно проживають ситуацію спілкування. У таких іграх дитина не боїться помилки, адже вона діє від імені персонажа, що є важливим психолого–педагогічним чинником у подоланні мовленнєвої тривожності.

Поступово ігрова діяльність трансформується в навчальну дію, що передбачає більш усвідомлене використання мовленнєвих структур. На цьому етапі активно використовуються парні та групові завдання, запропоновані НМК, які вчитель методично розширює шляхом створення комунікативних мікроситуацій. Наприклад, після виконання вправ на закріплення лексики учні складають короткі діалоги за зразком підручника, обговорюють улюблені страви або створюють усні міні– монологи з опорою на ілюстрації. Такий підхід забезпечує плавний перехід від гри до навчальної діяльності, зберігаючи мотиваційний потенціал уроку.

Логічним завершенням цього навчального циклу виступає проєктна діяльність (Бібік, 2017; Савін'йон, 2002), яка в межах НМК «English with Smiling Sam» (Карпюк, 2020, 2021) органічно інтегрується в систему уроків. У 3 класі проєкт «My Healthy Menu» виконується після опрацювання відповідного тематичного блоку та передбачає створення індивідуального або парного продукту. Учні оформлюють власне меню, добирають ілюстрації та готують коротку усну презентацію англійською мовою. Важливо, що мовленнєві зразки для презентації базуються на матеріалі підручника, що забезпечує доступність і впевненість учнів у власних силах.

У 4 класі можливості проєктної діяльності розширюються за рахунок ускладнення змісту та форм роботи. Під час вивчення теми «My School» ігрові завдання з підручника доповнюються колективними обговореннями та мовленнєвими тренуваннями, які готують учнів до виконання проєкту «My Dream School». У процесі роботи над проєктом діти в групах створюють постери, описують класи, предмети та правила шкільного життя англійською мовою, а також презентують результати своєї діяльності перед класом. Така форма роботи сприяє розвитку не лише мовленнєвих умінь, а й соціальної компетентності, уміння домовлятися та працювати в команді.

Застосування ігрово-проєктної моделі в навчанні англійської мови за НМК О. Карпюк дозволяє створити цілісний освітній простір, у якому кожен етап уроку має чітке методичне обґрунтування. Гра забезпечує емоційне залучення та мотивацію, навчальна дія формує мовленнєві навички, а проєктна діяльність (Бібік, 2017; Савін'йон, 2002) надає навчанню завершеності й практичної значущості. Умови війни лише підсилюють актуальність такого підходу, оскільки він сприяє створенню підтримувального освітнього середовища, у якому дитина почувається впевнено, захищено та успішно.

Подальше посилення практичної складової ігрово-проєктного підходу простежується під час опрацювання теми «My Family» у 3 класі. Зміст цього тематичного блоку має виразний особистісний характер, що є особливо важливим для молодших школярів, які переживають потребу в емоційній стабільності та підтримці. У межах НМК «English with Smiling Sam» (Карпюк, 2020, 2021) лексичний матеріал подається через ілюстративний супровід і персонажів, що створює підґрунтя для активного залучення учнів до ігрової діяльності. На початковому етапі використовуються рольові ігри типу «Meet my family», у яких діти від імені героя курсу представляють членів родини, відтворюючи мовленнєві зразки в ігровому контексті. Така форма роботи знижує рівень тривожності та сприяє формуванню позитивного ставлення до усного мовлення англійською мовою.

Поступово ігрові ситуації переходять у навчальну дію, що передбачає більш усвідомлене мовленнєве висловлювання. Учні складають короткі усні описи своєї родини, працюють у парах, ставлять запитання одне одному за зразком, запропонованим у підручнику. Важливим методичним аспектом є опора на візуальні матеріали, зокрема сімейні фото або малюнки, що відповідає наочно– образному типу мислення молодших школярів. Завершальним етапом цього навчального циклу є виконання мініпроєкту «My Family Book», у межах якого учні створюють невеликі ілюстровані книжечки з короткими підписами англійською мовою. Презентація проєкту відбувається в доброзичливій атмосфері підтримки, що сприяє формуванню відчуття успіху та впевненості у власних мовленнєвих можливостях.

Не менш показовим з погляду реалізації ігрово-проєктної моделі є тематичний блок «My Day», який опрацьовується переважно у 4 класі та спрямований на формування вмінь опису повсякденної діяльності. Вікові особливості учнів цього класу характеризуються зростанням здатності до послідовного викладу думок і встановлення логічних зв'язків, що створює сприятливі умови для ускладнення мовленнєвих завдань. На ігровому етапі широко використовуються рухливі та пантомімічні ігри, у межах яких учні відтворюють щоденні дії персонажів курсу, супроводжуючи їх простими мовленнєвими структурами. Такий підхід сприяє активізації кінетичного каналу сприйняття та підвищує рівень залученості учнів.

Переходячи до навчальної дії, учні виконують завдання на впорядкування подій дня, працюють із розкладом, складають усні та письмові висловлювання з опорою на часові маркери. Завдання НМК доповнюються комунікативними вправами, які передбачають обмін інформацією між учнями та обговорення режиму дня. Логічним підсумком роботи над темою стає проєкт «My Typical Day», у межах якого учні створюють постери або мініпрезентації з описом власного дня англійською мовою. Захист проєкту відбувається у формі дружньої презентації, що дозволяє кожній дитині проявити індивідуальність і водночас застосувати набуті мовленнєві вміння.

Залучення таких кейсів у навчальний процес забезпечує практичну реалізацію моделі «гра як мотивація – проєкт як результат» та підтверджує її ефективність у навчанні англійської мови в початковій школі. Систематичне використання ігрово– проєктного підходу за НМК О. Карпюк створює умови для формування позитивної навчальної мотивації, розвитку іншомовної комунікативної компетентності (Савін'йон, 2002) та підтримки емоційного благополуччя учнів у складних соціальних умовах сьогодення.

Висновки. У результаті проведеного теоретико-практичного аналізу можна стверджувати, що поєднання ігрових технологій та проєктної діяльності в навчанні англійської мови в початковій школі є педагогічно доцільним, методично виваженим і таким, що повною мірою відповідає сучасним освітнім запитам та концептуальним засадам Нової української школи. Запропонована модель «гра як мотивація – проєкт як результат» забезпечує цілісність освітнього процесу, у якому емоційне залучення учнів органічно поєднується з досягненням конкретних навчальних результатів.

Гра в умовах початкової школи виконує не лише функцію активізації пізнавальної діяльності, а й виступає важливим психолого– педагогічним засобом підтримки емоційного благополуччя дітей. Особливої значущості це набуває в умовах воєнного стану, коли зниження рівня тривожності, формування відчуття безпеки та позитивного ставлення до навчання є необхідними передумовами ефективного засвоєння іншомовного матеріалу. Використання ігрових форм сприяє подоланню мовленнєвого бар'єра, розвитку впевненості у власних можливостях та формуванню стійкої внутрішньої мотивації до вивчення англійської мови.

Проєктна діяльність, у свою чергу, надає навчальному процесу завершеності та практичної спрямованості. Вона забезпечує умови для узагальнення, систематизації й творчого застосування набутих мовленнєвих умінь, сприяє формуванню ключових компетентностей, зокрема комунікативної, соціальної, ініціативності та вміння працювати в команді. Практика засвідчує, що навіть у початковій школі проєкт може бути ефективним інструментом розвитку відповідальності, самостійності та усвідомлення значущості власної навчальної діяльності за умови чіткого методичного супроводу та відповідності віковим можливостям учнів.

Апробація ігрово– проєктного підходу в навчанні англійської мови за навчально– методичним комплектом О. Карпюк «English with Smiling Sam» (Карпюк, 2020, 2021) підтверджує його ефективність і практичну цінність. Структура курсу, система персонажів і типологія завдань створюють сприятливі умови для поетапної реалізації діяльнісного підходу: від мотиваційного залучення через гру – до формування мовленнєвих умінь і їх презентації у вигляді проєктного продукту. Такий підхід дозволяє забезпечити поступовість навчання, уникнути перевантаження учнів і водночас підтримати їх інтерес до предмета.

Отже, поєднання ігрових технологій і проєктної діяльності в навчанні англійської мови в 3-4 класах сприяє створенню емоційно безпечного, мотивувального та компетентнісно орієнтованого освітнього середовища. Запропонована методична модель може бути рекомендована для широкого впровадження в практику роботи вчителів англійської мови початкової школи, а також слугувати основою для подальших науково-методичних досліджень, спрямованих на вдосконалення форм і методів іншомовного навчання в умовах сучасних соціально– освітніх викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік, Н. М. (2017). *Нова українська школа: порадник для вчителя*. Пляєди.
2. Карпюк, О. Д. (2020). *English with Smiling Sam. 3 Class*. Лібра Терра.
3. Карпюк, О. Д. (2021). *English with Smiling Sam. 4 Class*. Лібра Терра.
4. Концепція Нової української школи. (2016). Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Савін'йон, С. (2002). *Комунікативне навчання іноземних мов*. Cambridge University Press.

REFERENCES

1. Bibik, N. M. (2017). *Nova ukrainska shkola poradnyk dlia vchytelia*. Pleiady.
2. Karpiuk, O. D. (2020). *English with Smiling Sam*. 3 Class. Libra Terra.
3. Karpiuk, O. D. (2021). *English with Smiling Sam*. 4 Class. Libra Terra.
4. Kontsepsiia Novoi ukrainskoi shkoly. (2016). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Savinon, S. (2002). *Komunikatyvne navchannia inozemnykh mov*. Cambridge University Press.

Svitlana Petkova,
English Language Teacher, Specialist
Izmail Gymnasium No. 11 with Primary School
Izmail District,
Odesa Region, Ukraine

**GAME AS MOTIVATION, PROJECT AS OUTCOME:
EFFECTIVE APPROACHES TO TEACHING ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL**

Abstract. *The article presents a theoretical and practical analysis of game-based technologies and project-based learning as effective forms of teaching English in primary school within the framework of the New Ukrainian School concept. Particular attention is paid to the decline in pupils' learning motivation caused by prolonged stress and wartime conditions. The study substantiates the role of games as a key motivational factor and project work as a meaningful learning outcome in English language teaching for grades 3-4. Based on practical teaching experience, an integrated methodological model for teaching English using O. Karpiuk's coursebook «English with Smiling Sam» is described. The model ensures a gradual transition from emotional engagement through game-based activities to the development of communicative competence via project work.*

Keywords: *game-based learning, project-based learning, English language teaching, primary school, learning motivation, New Ukrainian School.*

*Дата першого надходження статті до видання 28.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 05.12.2025*

© Петкова С. І., 2025

УДК 316.7:[379.8]

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365807](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365807)

Подлісецька Ольга Олегівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4100-3019>

ВАЖЛИВІСТЬ ЧИТАЦЬКИХ КЛУБІВ У СПІЛЬНОТАХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У статті досліджується феномен читацького клубу. Помічено, що книжкові клуби як читацька практика базуються на читацькій потребі рефлексії, висловлювання про прочитане, емоційної співзвучності і комфорту. Прослідковуються функції читацького клубу для студентської спільноти. Читацькі клуби виконують функції соціалізації, комунікативну та когнітивну. Аналізується вплив читацьких клубів на культуру: популяризації книги і читання, підтримки, вивчення і поширення національної культури та світоглядних цінностей. Досліджено методи проведення засідань клубу, де варто звертати увагу на чистоту мови, мовну стійкість та екологію мови в цілому, що впливає на здатність спілкуватися в професійному колі. Сучасна епоха перебуває на стику культур, на стику двох революцій: технологічної та ментальної. Досліджується технологічна революція, яка пов'язана з техногенними новаціями в суспільстві, а також ментальна, яка базується на новому підході до розвитку людства через антропоцентризм. Розглянувши ці дві сторони розвитку суспільства, авторка проаналізувала вплив розвитку ментальності, яка протистойть нівелюванню основних*

цінностей та розвиває людину. Проаналізовано, як дефіцит часу, відволікання на соцмережі, втягування у конфлікти, і, звісно ж, війна стали причиною неможливістю зануритися в художній світ твору. Пропонуються шляхи подолання інертності читачів та заохочення молоді до читання як розвитку ментального та інтелектуального.

Ключові слова: клуб, спільнота, зацікавлення, художній образ

Важливим чинником заохочення молоді до читання є феномен читацького клубу. Книжкові клуби як читацька практика базуються на читацькій потребі рефлексії, висловлювання про прочитане, емоційної співзвучності і комфорту. Загалом на особистому та груповому рівні «книжкові клуби виконують функції соціалізації, комунікативну та когнітивну (обмін знаннями, досвідом, вироблення смислів), самовираження та самореалізації та низку інших». половинчак. Водночас читацькі спільноти і практика книжкових клубів у ній впливає на загальнонаціональні культурні процеси – популяризації книги і читання, підтримки, вивчення і поширення національної культури та світоглядних цінностей. Ці та інші аспекти заслуговують на детальніше вивчення, відтак дослідницька проблема читацьких практик залишається актуальною для подальших напрацювань. Всебічно розвинена людина обов'язково має вміння мислити, аналізувати, проводити паралелі, чітко бачити маніпуляції тощо. Людині, яка висловлюється, варто уважно слухати себе збоку, помічаючи всі маніпулятивні техніки, які людина чула та іноді бере до свого вжитку. Досвідченим читачем важко маніпулювати, адже він бачить багатоваріантність розвитку подій. У кожній книзі – різні події, різні варіанти та розвиток сюжетних ліній. Так читач вміє бачити життя та інваріантність.

На сьогодні вже мало бути просто фаховим правником, вчителем, викладачем, адже прийшов час, коли аудиторія дуже чутлива до маніпуляцій та голослівних обіцянок. Так, це помічають і політики, зокрема Маргарет Тетчер «значною мірою завдячує успіхом своєму вмінню говорити прямо і щиро – як у формальній обстановці, так і в неформальній». 261. Наприклад, викладачам мови необхідно не тільки вивчати окремі мовні теми (граматику, орфоепію, морфологію та синтаксис), а кожного разу, на кожному занятті зі студентами або у власних наукових дослідженнях звертати увагу на чистоту мови, мовну стійкість та екологію мову в цілому, що впливає на здатність спілкуватися в професійному колі.

У наш час особливо важливого значення набуває збереження національних традицій, сплеск дослідження та пригадування яких припав на 90-і роки. Завдяки зацікавленню традиціями функціонує й розвивається національна мова, без якої неможливе існування нації. Таким кроком до говоріння та мислення українською є феномен читацького клубу. Так, у цій спільноті здобувачі вищої освіти обирають книгу, яку, прочитавши, обговорять та прийдуть до висновку, заповнять недоокреслені місця, зрозуміють дещо глибше, ніж розуміли до прочитання.

Необхідно розвивати мовленнєву культуру у всіх сферах: мовно– екологічній, історичній, політичній, державотворчій. Крім цього варто пам'ятати, що сучасна епоха перебуває на стику культур, на стику двох революцій: технологічної та ментальної.

Якщо технологічна революція пов'язана з техногенними новаціями в суспільстві, то ментальна базується на новому підході до розвитку людства через антропоцентризм. Розглянемо ці дві сторони розвитку суспільства, оскільки вони нерозривно поєднані. Доступність до джерел, до баз даних, до будь-якої книги створила ілюзію доступності та всеохопності. Зник ефект новизни і читач опинився перед огроном інформації, якісної поліграфічної продукції, вседоступності. Ефект «бери і читай», всупереч стереотипним уявленням про можливий та сподіваний бум всеохопності літератури викликав певний зворотний ефект: читач опинився перед горою літератури всебічного штибу. Але дефіцит часу, відволікання на соцмережі, втягування у конфлікти, і, звісно ж, війна стали причиною неможливістю спокійно поринути в читання. Література ще з давніх часів, часів, коли людина почала замислюватися над різними видами мистецтва, коли почали створюватися перші компаративні студії (Г. Лессінг, Іван Франко), вважалася найскладнішим, але й найпотужнішим видом мистецтва. І це мистецтво завжди було елітарним. Так, Лессінг ще у Х/ІІ ст. обґрунтував специфіку поезії як мистецтва дії та часу (на протигагу живопису): він розмежував мистецтва, стверджуючи, що живопис працює з тілами у просторі, а поезія – з діями в часі. Поезія повинна змальовувати емоції та динаміку, на думку Лессінга.

Художня література, за спостереженням І. Франка, «дає нам уявлення про найглибші внутрішні сторони життя народу, яких наука ще не навчилася досліджувати з достатньою докладністю». Предмет зображення визначає специфічні особливості художньої літератури. Специфіка літератури є предметом дискусій і суперечок. Художня література – вид мистецтва, що використовує як єдиний матеріал слова і конструкції природної мови. Специфіка художньої літератури виявляється у зіставленні, з одного боку, з видами мистецтва, які використовують інший матеріал замість словесно-мовного (музика,

образотворче мистецтво) або наряду з ним (театр, кіно, пісня, візуальна поезія), з іншого боку – з іншими типами словесного тексту: філософським, публіцистичним, науковим та ін.

Для функціонування читацьких клубів читачі/учасники мають вільно висловлювати свою інтерпретацію твору. Для цього варто ознайомити студентів з деякими думками літературознавців про твір та його зміст і форму. Так, художня форма сприяє розкриттю змісту твору, вона являє собою складну організацію і містить такі елементи, як композиція, сюжет, зображувально-виражальні засоби, тісно пов'язана з матеріалом, має два рівні – «зовнішній» і «внутрішній»; форма дозволяє зрозуміти мистецький твір, правильно розкрити його зміст. Внутрішня форма художнього твору – це той його рівень, який вбирає в себе сукупність засобів предметного зображення у творі, на відміну від рівня словесного зображення (сукупності словесних прийомів) та структурно-організуючого рівня – композиції, що зв'язує в єдину цілість усі рівні форми твору та їхні окремі компоненти.

Варто також згадати про асоціативність. Асоціативність – загальна властивість людського мислення. Асоціації володіють об'єктивним змістом, оскільки відображають становлення творчої особливості до відкриття світу, детермінується ним. Асоціація – кардинальне явище не тільки у поезії, літературі, а й загалом у нашому психічному житті.

І наостанок ознайомимо учасників читацького клубу з поняттям «художній образ». Художній образ – це особлива форма естетичного освоєння світу, за якої зберігається його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність, на відміну від наукового пізнання, що подається в формі абстрактних понять. Образ – це конкретна і водночас узагальнена картина людського життя, що створена за допомогою вимислу й має естетичне значення.

Для організації засідань клубу очільник має зрозуміти, що основним методом проведення зустрічей буде інтерактивний метод. Так, інтерактивний метод передбачає спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету: створити комфортні умови навчання/бесіди, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, набуде якісних знань. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, проведення дебатів, дискусій, спільне вирішення проблеми на основі аналізу відповідної ситуації. Як свідчать дослідження вчених, інтерактивність сприяє створенню атмосфери співробітництва і мікроклімату для розвитку самодостатньої особистості, а педагогу дає змогу стати справжнім лідером студентського колективу (Борг, 2003, с. 123). Активні методи спрямовані на активність саме студентів під час засідань клубу. Керівник клубу та всі охочі ставлять запитання, що мають проблемний характер, і вимагають творчого, продуктивного мислення, як-от: «Чому...?», «Як Ви вважаєте...?», «Чим можна пояснити...?» тощо. На обговорення виносяться найбільш актуальні проблемні питання за прочитаною книгою. Кожен із учасників дискусії має навчитися точно висловлюючи свої думки у виступі з питання, активно відстоювати свою точку зору, аргументовано заперечувати, спростовувати хибну позицію. На засідання-«круглий стіл» часто можуть бути запрошеними фахівці з певної галузі: письменники, редактори, митці, психологи, військові тощо.

У спільноті обов'язкові паритетні умови: книга для обговорення обирається спільно, в дискусії «українські чи зарубіжні автори» варто чергувати обидва варіанти однаково. Можна призначати «історика літератури», який робить огляд літературної епохи, в яку написана книга; «біографа», який робить огляд біографії автора, яка так чи інакше відображається у його творчості.

Отже, феномен читацького клубу є важливим для спільнот молоді, зокрема здобувачів вищої освіти, оскільки якісно впливає на формування інтелектуальних здібностей, вміння висловлюватися, ставити запитання та проводити аналогії, здійснювати аналіз, порівнювати тотожні явища, події, епохи тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Борг, Дж. (2003). *Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування* (Н. Лазаревич, Пер.). Фабула; Ранок.
- 2.Гавдида, Н. (2014). Лінгвоцид як форма мовної політики. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство*, (II(24)), 76-80.
- 3.Зубрицька, М. (2004). *Ното legens: читання як соціокультурний феномен*. Літопис.
- 4.Магрицька, І. (2004). Українська мова як чинник державотворення. *Журнал «Універсум»*, (10-12), 133-145.
- 5.Половинчак, Ю. Книжкові клуби як читацька практика: еволюція, види, підходи до дослідження. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/2210>
- 6.Франко, І. Я. (1980). *Зібрання творів у 50- и томах* (Т. 26, с. 5-14). Наукова думка.

REFERENCE

1. Borh, Dzh. (2003). Mystetstvo hovoryty. Taiemnyi efektyvnoho spilkuvannia (N. Lazarevych, Per.). Fabula; Ranok.
2. Havdyda, N. (2014). Linhvotsyd yak forma movnoi polityky. Naukovi zapysky TNPU. Seria: Movoznavstvo, (II(24)), 76-80.
3. Zubrytska, M. (2004). Homo legens: chytannia yak sotsiokulturnyi fenomen. Litopys.
4. Mahrytska, I. (2004). Ukrainska mova yak chynnyk derzhavotovorennia. Zhurnal «Universum», (10-12), 133–145.
5. Polovynchak, Yu. Knyzhkovi kluby yak chytatska praktyka: evoliutsiia, vydy, pidkhody do doslidzhennia. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/2210>
6. Franko, I. Ya. (1980). Zibrannia tvoriv u 50– y tomakh (T. 26, s. 5-14). Naukova dumka.

Olga Podlisetska,

candidate of philological sciences,

Associate Professor of the Department of International Training

Odessa State University of Internal Affairs

Odesa, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-4100-3019>

IMPORTANCE OF READING CLUBS IN COMMUNITIES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Abstract. *The article studies the phenomenon of a reading club. It is noted that book clubs as a reading practice are based on the reader's need for reflection, expression of what has been read, emotional consonance and comfort. The functions of a reading club for the student community are traced. Reading clubs perform socialization, communicative and cognitive functions. The impact of reading clubs on culture is analyzed: popularization of books and reading, support, study and dissemination of national culture and worldview values. Methods of holding club meetings are studied, where it is worth paying attention to the purity of language, linguistic stability and ecology of the language as a whole, which affects the ability to communicate in a professional circle. The modern era is at the junction of cultures, at the junction of two revolutions: technological and mental. The technological revolution, which is associated with technogenic innovations in society, as well as the mental one, which is based on a new approach to the development of humanity through anthropocentrism, is studied. Having considered these two aspects of the development of society, the author analyzed the opportunities for the development of a mentality that resists the leveling of basic values and develops a person. It is analyzed how the lack of time, distraction on social networks, involvement in conflicts, and, of course, war became the reason for the impossibility of immersing oneself in the artistic world of the work. Ways are proposed to overcome the inertia of readers and encourage young people to read as a means of mental and intellectual development.*

Keywords: club, community, interest, artistic image

Дата першого надходження статті до видання 09.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування 16.12.2025

© Подлісецька О. О., 2025

УДК 37.014.3:061

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365813](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365813)

Свистунова Тетяна Віталіївна,
учитель образотворчого мистецтва першої категорії,
старший вчитель Ізмаїльської гімназії №11 з початковою школою
м. Ізмаїл,
Одеська область, Україна

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

***Анотація.** У сучасному світі, який стрімко біжить уперед, коли здійснюється духовно– моральне відродження усього суспільства, важливу роль у майже всіх процесах грає мистецтво. Всебічно розвинена особистість є надзвичайно чутливою до краси, гармонії, благородства. І своєю діяльністю вона прагне утверджувати їх. Саме на формуванні таких якостей особистості зосереджене естетичне виховання. Завдяки образотворчому мистецтву у нашого нового покоління розвивається почуття прекрасного, вміння цінувати красу людини, природи, навколишньої дійсності, естетичного смаку. У наш час мистецтво оточує нас усюди, тому важливо навчати та виховувати дітей з використанням творів мистецтва не тільки на уроках образотворчого мистецтва, а також на уроках музичного мистецтва, української та зарубіжної літератури, історії України, всесвітньої історії. Використання засобів мистецтва у навчанні школярів сприяє розвитку емоційно– образної, художньо– пізнавальної активності, розвиває інтерес до культури, традиції і обрядів українського народу та інших народів світу. Художні враження, особливо у дитинстві, дуже сильні, вони залишаються у пам'яті на все життя. Ще з раннього дитинства діти потребують бачити красу в оточенні. Тому дітей важливо навчати бачити прекрасне навколо себе, помічати гарне у світі, побуту, навчити вмінню насолоджуватися усім прекрасним, що є у житті. Естетичне виховання учнів середньої школи(5– 9 класи) засобами образотворчого мистецтва недостатньо розроблено у сучасній школі, актуальність, практична значущість цього дослідження зумовили вибір саме теми: «Естетичне виховання засобами образотворчого мистецтва». Завданням моєї роботи є розробити педагогічні умови естетичного виховання дітей за допомогою засобів образотворчого мистецтва. Залучити дітей до художньої культури, завдяки чому розширити знання з історії мистецтва. Одне з головних завдань – це довести, що естетичне виховання відіграє важливу роль у житті. Завдяки естетичному вихованню можна формувати та виховувати такі якості в особистості: естетичну свідомість, здатність сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності, гуманістичні якості, здатність відчувати і розуміти красу, жити за її законами, естетичні почуття, смаки, ідеали, вміння отримувати насолоду від сприймання прекрасного в навколишній дійсності та мистецтві, потреби і здатність створювати прекрасне в житті та мистецтві на основі розвитку власних творчих здібностей, опановувати знання і практичні уміння у певному виді мистецтва.*

***Ключові слова:** духовно–моральне відродження, естетичне виховання, почуття прекрасного, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичні почуття, естетична свідомість.*

Мистецтво у житті людини є невіддільною частиною її культури, діяльності людини. Завданням програми з образотворчого мистецтва є врахування традиції та сучасних тенденцій розвитку національної та зарубіжної образотворчої культури. Програма ґрунтується на ідеях цілісного естетичного розвитку особистості на основі свідомого розуміння поліхудожнього та полікультурного образу світу.

Завдяки урокам образотворчого мистецтва, діти володіють знаннями з національних традицій, архітектурних стилів, характеризують види образотворчого мистецтва, розпізнають їх специфіку. Діти вивчають історію мистецтва, що дозволяє їм наводити приклади декоративного та реалістичного мистецтва, розпізнавати сучасне та первісне мистецтво, характеризувати різні види та жанри художніх творів.

Естетичне виховання учнів являє собою процес як багаторічний педагогічний процес, результатом якого є формування у дітей естетичного ставлення до світу який оточує кожную людину, шанобливого ставлення до природи та її фауни, трудової діяльності людини, а також у дітей починають формуватися культурні відносини з іншими людьми.

Особливістю у процесі естетичного виховання учнів є те, щоб самі учні були творцями прекрасного, естетичного – не тільки розуміли та бачили, а також створювали навколо себе прекрасне. Для виховання

дітей дуже важливу роль відіграє саме естетичне виховання, образотворча діяльність (малювання, ліплення, аплікація), яке сприяє доброму відношенню до навколишнього світу (1986). На уроках образотворчого мистецтва вчитель створює такі умови для учнів, які дозволяють проявити емоційний відгук у дитини на яскраві кольори, приємні предмети за фактурою декоративно-прикладного мистецтва, картини, ілюстрації до різних книг.

Для того, щоб збагатити зміст образотворчої діяльності на уроках, я залучаю до спостереження за навколишньою природою в різні пори року, звертаючи таким чином увагу учнів на красу природи, викликаючи емоційні відгуки, бажання дітей передати цю красу, використовуючи саме засоби образотворчого мистецтва. Так на уроці з теми «Морська далечінь», вивчаючи один із різновидів пейзажного жанру – морський, проводжу демонстрацію картин українських художників-мариністів. Діти дізнаються, що найвідоміший український художник, Іван Айвазовський, присвятив своє життя зображенню морської стихії, створивши тисячі полотен. Учні розуміють, що море асоціюється зі свободою, життям, а також з романтикою (2005). Діти вчать сприймати усе багатство кольорів. Цілі та завдання естетичного виховання значно ширші. Якщо говорити про розуміння сутності цього виховання, то слід виходити з філософсько-антропологічної інтерпретації діяльності, яка трактується як: «людина активно проявляє суб'єктність, спрямованість у світ об'єктів та інших суб'єктів». У цьому смисловому контексті у життєдіяльності людини способом її буття виступає активний перетворювальний початок.

Не треба відносити естетичне виховання дітей до естетичної свідомості, до формування здатностей учнів розуміти прекрасне. Цілі та завдання естетичного виховання значно ширші. Якщо говорити про розуміння сутності цього виховання, то слід виходити з філософсько-антропологічної інтерпретації діяльності, яка трактується як: «людина активно проявляє суб'єктність, спрямованість у світ об'єктів та інших суб'єктів». У цьому смисловому контексті у життєдіяльності людини способом її буття виступає активний перетворювальний початок

Вчителю важливо направляти душевний відгук дитини від звичайного сприйняття до розуміння дитиною прекрасного, щоб формувати свою думку. Якщо приділяти цьому увагу, у дитини буде формуватися художній смак. Грамотне виховання допоможе дітям не тільки бачити прекрасне, а ще бачити красу в повсякденному житті, праці, побуті.

Можна стверджувати, що у процесі розвитку художньо-естетичних вражень у дитини починає формуватися чуттєвий, емоційний досвід (2016). Для учнів важливі знання про світ художніх цінностей, природу. Якщо діти володіють різнобічними знаннями, то вони являють собою основу широких інтересів та потреб, які простежуються протягом усього життя – людина поводить себе як особистість, яка естетично творить.

Я вважаю, що на сучасному етапі естетичного виховання учнів середньої школи методологічною основою повинна бути ідея комплексного підходу.

Хочу зазначити, що, на мою думку, естетичне виховання дитини повинно містити різні види мистецтва, які впливають на дитину, взаємодіючи між собою (відбувається тісний взаємозв'язок мистецтва на основі міжпредметного зв'язку). Естетичне виховання є вихованням засобами як мистецтва, так і дійсності, що становить органічну, невіддільну частину будь-якого виховання в цілому (2008).

У світі проведено багато досліджень, які присвячені естетичному вихованню дитини, особливе місце серед цих досліджень займає питання щодо сприйняття, оцінки та інтерпретації художніх образів у творах. Можна сказати, що це одна з актуальних галузей педагогічної науки. Психологічна сутність оцінки та сприйняття художніх творів було розглянуто у працях видатного теоретика культурно-історичного підходу до психології Л.С. Виготського. На його думку, існує безпосередній зв'язок між переживанням мистецтва, розумінням та всім перебігом нашого життя, тому мистецтво є таким важливим та близьким до кожної людини.

Такі вчені, як: Лихачов Б.Т., Котикова О.П., Карнажицька Т.В. стверджують, що молодший шкільний вік є базовим етапом естетичного виховання, бо прогалини в естетичному вихованні буде складніше заповнити у наступні роки, тому вчителю середньої школи треба приділяти особливу увагу щодо естетичного виховання. Цілісна картина навколишнього світу складається з цілого комплексу взаємовідносин дійсності та людини на основі художньо-естетичного мислення, вершиною якого є емоційно усвідомлене сприйняття мистецтва (1985).

Для того щоб учні здобували мистецтвознавчі знання, вчитель у першу чергу повинен знайомити дітей із різними жанрами творів, які відповідають віку дітей. (1989) Коли вчитель знайомить та аналізує на уроках твори мистецтва, у дітей починає формуватися свій естетичний смак, поглиблюються знання з історії мистецтва, учні дізнаються історію створення творів та їх значення у мистецтві.

Сприйняття та аналіз будь-якого твору мистецтва сприяє розвитку естетичних, мистецтвознавчих знань, діти стають більш грамотними, бо:

- коли учні знайомляться з художнім твором, вони починають будувати свою мову та аргументувати роботи, підбираючи потрібні слова;
- художні твори допомагають дітям бачити прекрасне та розвивають вміння відрізнити «високе» від «нижчого»;
- учні, вивчаючи твори мистецтва, дізнаються та вчаться відтворювати різні форми;
- дивлячись на твори видатних майстрів, діти вчаться художнім прийомам.

На уроках образотворчого мистецтва вчитель повинен добре підготуватись до уроку, враховуючи усі індивідуальні та вікові можливості учнів. Для того щоб повно розкрити зміст своєї доповіді, педагог розробляє певний план підготовки до уроку:

- вчитель обирає наочності до певної теми уроку, враховуючи вік учнів;
- готує аналізу творів завчасно до уроку;
- вчитель повинен враховувати послідовність показу та аналізу художніх творів (від простого до складного);
- вчитель складає декілька запитань для перевірки засвоєного матеріалу;

Робота вчителя на уроках образотворчого мистецтва повинна не тільки систематизувати знання про мистецтво, а також бути організованою, що містить в собі засвоєння учнями нових знань, відчуття дітьми естетичних переживань при вивченні та огляді творів мистецтва, а також отримання дітьми чуттєвого досвіду (1989). Педагогічне планування є необхідним процесом, бо вся ця робота повинна бути послідовною та системною:

- естетичне виховання взаємопов'язане з поняттям естетичні знання, естетичні судження особистості, естетична діяльність, естетичний ідеал. Все це разом розкриває зміст та сутність естетичного виховання учнів, таким чином, розширює та будує палітру;
- естетична культура передбачає у дітей сформованість естетичних умінь та знань, ідеалів, смаків, розвиток у учнів здібностей до сприймання творів мистецтва, явищ дійсності, потребу дитини вносити прекрасне у оточуючий світ, а також берегти природну красу, яка так важлива (2007).

Також головною умовою успішного розвитку художнього смаку є розвинення у дітей сприйняття та оцінки творів мистецтва.

В наш час проблема з естетичного виховання учнів у школі та формування в них естетичного смаку є однією з головних, на мою думку. Ця проблема розглядалася видатними педагогами та психологами: Лихачовим Б.Т., Сухомлинським В.А., Джолою Д.М.. На їх думку, знайомство учнів з красою в житті та мистецтві виховує розум, почуття, а також розвиває смак та фантазію.

Одними з головних методів, які допоможуть вчителю на уроках образотворчого мистецтва у естетичному вихованні та розвитку художнього смаку учнів є: показ художніх творів та їх аналіз, спостереження, метод пошукових ситуацій, пояснення головної ідеї твору, висловлення власної думки учнів щодо твору мистецтва. Використовуючи всі ці методи, дуже важливо щоб вчитель показував свої почуття, своє ставлення до мистецтва, бо це буде прикладом для дитини.

На уроках образотворчого мистецтва учні виконують різносторонню працю: ліплення, аплікація, створення орнаментів, дизайн речей, декорація. Всі ці види діяльності сприяють розвитку художнього смаку дитини. Можна виділити такі методи, які сприяють у дитини розвитку творчої діяльності та формування власного художнього смаку:

(Таблиця 1).

Методи формування свідомості	1) Розповідь вчителя(повідомлення цікавої для учня інформації, що має виховний зміст та значення); 2) Бесіда (місце має активність учнів); 3) Приклад (демонстрація зразків мистецтва як приклад); 4) Навіювання (вплив на учнів за допомогою емоційних прийомів).
Методи організації діяльності та досвіду	1) Вправа (повторення та вдосконалення дій).
Методи стимулювання	1) Заохочення вираз позитивної оцінки, схвалення за творчу роботу учнів); 2) Змагання (метод заснований на потязі учнів до гри).
Методи контролю, самоконтролю	1) Спостереження; 2) Аналіз результатів (малюнків, аплікацій).

Ефективність естетичного виховання дитини залежить від методів та форм організації навчального процесу. Методи можуть виходити за межі звичайних уроків, тобто бути цікавими, пізнавальними, привабливими, забарвленими. В організації уроку вчитель має враховувати вікові можливості дітей,

їх інтелектуальний розвиток, відповідність ілюстративного матеріалу та дотримуватися індивідуального підходу до учня. Також важливу роль відіграють принципи виховання – спеціальні положення, які створюють закономірності процесу виховання учнів, також визначають вимоги до організації та змісту методів які використовує вчитель на уроках.

Існують *основні принципи виховання*, я хочу визначити найголовніші, на мою думку:

– принцип народності – принцип, який передбачає об'єднання національних та загальнолюдських цінностей, надання національної спрямованості виховання, оволодіння та збагачення духовними багатствами свого народу: традиціями, мовою, звичаями, культурою; виховання шанобливого ставлення до національних надбань народів, що проживають на Україні;

– принцип природо відповідності – цей принцип спрямовує учнів до врахування багатогранної природи людей, їх особливості як психічні так і анатомо– фізичні;

– принцип демократичності – цей принцип забезпечує співробітництво учнів та їх вчителів, врахування думки кожної особистості у колективі, цей принцип потребує видалення авторитарного стилю виховання дітей, принцип допомагає будувати особистість як вищу соціальну та природну цінність, допомагає будувати колектив за допомогою прагнень всіх його членів та також формування вільної особистості;

– принцип гуманізації – допомагає створювати добрі умови для соціального, інтелектуального розвитку кожного з учнів, виховує у учнів глибоку повагу до інших людей, виховує у дітей почуття доброчинності, гуманізму, милосердя;

– принцип неперервності – цей принцип наголошує, що естетичне виховання є багатфакторним та багатогранним процесом, який не має обмежень ні в часі, ні в віках, бо виховання дитини триває від моменту її народження та триває впродовж усього її життя, цей принцип є важливим чинником естетичного виховання через організацію не тільки змісту навчального матеріалу. А також організацію діяльності учнів;

– принцип культури провідності – цей принцип будує міцний зв'язок естетичного виховання з культурними надбаннями народу: вивчення учнями загальнолюдських багатств у культури, особливостей ставлення національної культури та зв'язок з історією свого народу, забезпечення спадкоємності поколінь.

Отже, естетичне виховання учнів тісно взаємопов'язане з формуванням усіх граней людини. Саме у шкільному віці будуються потреба до смаків, любов до мистецтва, прокидаються у дитини творчі здібності, якими наділена кожна людина. Отож для їх розвитку потрібне грамотно побудоване виховання та навчання, що буде враховувати всі індивідуальні особливості дитини.

Метою мого дослідження є доведення, що мистецтво у житті підростаючої дитини відіграє велику роль, бо завдяки естетичному вихованню дитина розвивається як творчо так і духовно, вмє бачити прекрасне, цінувати оточуючий світ.

В сучасному світі діти мають зовсім інший художньо-естетичний досвід, який в них сформувався через вплив інформаційних ресурсів, медіа засобів, технологій. Художньо-естетичне виховання дітей середньої школи мною розглядається як процес органічний, безперервний, соціально контрольований, як процес «занурення» у соціум, за допомогою освоєння культурних засобів. (2004). Естетичне виховання – процес який орієнтує на формування естетичної поведінки та свідомості у дитини.

У вчителя образотворчого мистецтва існують важливі завдання: розвинути у дитини почуття прекрасного, відрізнити прекрасне, формування навичок, вмінь художньої діяльності, гармонійне та духовне виховання дитини.

Якщо ми не будемо приділяти потрібну увагу щодо естетичного виховання дітей, то ми не зможемо виховати всебічно гармонійно розвинуту особистість. Павло Білецький-Носенко стверджував, що педагогічне виховання повинно пронизуватися ідеями гуманізму, містити розумове, моральне, трудове та естетичне виховання.

Тому художньо-естетичне виховання дітей виступає важливою ланкою сучасного виховання (формування та процес розвитку дитини). Завдяки вихованню відбувається гармонійне становлення особистості у сучасному суспільстві: формування у дітей естетичного ставлення до навколишнього світу та суспільству.

В наш час, коли швидко розвиваються технології, які значним чином впливають на дітей, така проблема, як розвиток особистості, формування естетичних почуттів у дитини, розвиток естетичної культури в учнів є важливішим завданням виховного процесу. Як говорив Я. А. Коменський, що школа для дитини має бути «майстернею гуманності», в якій в учнів будуть розвивати естетичні почуття та риси гуманності.

Якщо дитина розвивається естетично, то у неї формується естетична поведінка та свідомість. Людина, яка естетично поводить себе, в її діях та поведінці ми бачимо риси прекрасного(у ставленні до людей, природи, праці та у спілкуванні з людьми). Естетичне виховання дитини є посередником між значущими цінностями: культурними та особистісними, які визначають світогляд дитини, художні інтереси, ідеали

Естетичне виховання – це вплив на дитину, систематичний та цілеспрямований. Мета цього впливу – формування та розвиток як творчої, активної особистості, так і здатність дитині оцінювати прекрасне в природі, відносинах, праці, а головне відчувати потребу та насолоду від естетичної діяльності. Естетичне виховання тісно взаємопов'язано з усіма сторонами виховання. Взаємозв'язок морального та естетичного розкривається, коли у дитини естетичні та етичні уявлення, відчуття пов'язані з позитивними переживаннями (1989).

Отже, розвиток естетичної культури становить процес цілеспрямованого розвитку дитини до правильного та повноцінного сприйняття прекрасного не тільки у мистецтві, а й у дійсності. Цей процес виробляє систему художніх уявлень дитини, її переконань та поглядів, створює задоволення від того, що є естетично цінним. У учнів виховуються уміння, прагнення творити та вносити свої елементи прекрасного у сторони буття, таким чином, боротись проти низького, а також до виявлення себе у мистецтві. В результаті дослідження, можна прийти до висновку – естетичне виховання дитини – багатогранний та не простий процес, у якому важливу роль відіграють вихователі, педагоги та найближче оточення дитини – сім'я.

Для сучасної держави та суспільства ця проблема є однією з важливіших завдань, що стоїть перед педагогами та вихователями.

При написанні роботи мною було вивчено література, куди входять підручники та наукові статті з естетичного виховання та педагогіки.

Завдяки естетичному вихованню у дитини розвиваються як творчі здібності, так і формується внутрішній світ особистості.

Слід зазначити, успіх естетичного виховання учнів середньої школи залежить від спільної діяльності, яка правильно організована педагогом. Діяльність принесе користь, якщо будуть правильно використані форми та методи організації навчального процесу – естетичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексахін, Н. (2008). Ознайомлення з культурою кольору на заняттях з образотворчого мистецтва. *Дошкільне виховання*, (3), 23.
2. Анісімова, Л. (2016). Виховання естетичної культури у школярів на основі співвідношення моделі і оригіналу. *Молодий учений*, (7.6), 10.
3. Апанасенко, О., & Потьомкін, А. (2005). *Методичний аспект творчого виховання школярів: методичний посібник*. Вид. БДПУ.
4. Арініна, Н. (2005). *Актуальні проблеми естетичного виховання*. Володимир.
5. Бех, І., & Чорна, К. (2007). Національна програма виховання дітей та учнівської молоді України. *Світ виховання*, 1(20), 23-34.
6. Борисов, Г. (1989). *Мистецтво як естетичний розвиток учнів*. Прометей.
7. Вансалова, Е. (2008). Розсуваємо межі естетичної освіти. *Мистецтво*, (2), 28.
8. Глухенька, К. (2004). Пошуки неповторної краси. *Образотворче мистецтво*, (3), 23-25.
9. Дем'янчук, О. С. (2002). *Естетичне виховання*. Знання.
10. Джола, Д. М. (1989). *Теорія і методика естетичного виховання школярів*. Знання.
11. Естетика: словник. (1989). (А. А. Беляєв та ін., Ред.). Політвидав.
12. Кондратенко, Г. (2007). Естетичне світосприйняття підлітків: сутність, особливості, розвиток. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка*, 51.
13. Кушаєва, Н. А. (1986). *Основи естетичного виховання*. Просвітництво.
14. Лихачов, Б. Т. (1985). *Теорія виховання школярів: навчальний посібник*. Просвітництво.

REFERENCES

1. Aleksakhin, N. (2008). Oznaimlennnia z kulturoiu koloru na zaniattiakh z obrazotvorchoho mystetstva. *Doshkilne vykhovannia*, (3), 23.
2. Anisimova, L. (2016). Vykhovannia estetychnoi kultury u shkoliariv na osnovi spivvidnoshennia modeli i oryhinalu. *Molodyi uchenyi*, (7.6), 10.
3. Apanasenko, O., & Potomkin, A. (2005). *Metodychnyi aspekt tvorchoho vykhovannia shkoliariv: metodychnyi posibnyk*. Vyd. BDPU.
4. Arinina, N. (2005). *Aktualni problemy estetychnoho vykhovannia*. Volodymyr.

5. Bekh, I., & Chorna, K. (2007). Natsionalna prohrama vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi Ukrainy. *Svit vykhovannia*, 1(20), 23-34.
6. Borysov, H. (1989). *Mystetstvo yak estetychnyi rozvytok uchniv*. Prometei.
7. Vansalova, E. (2008). *Rozsuvaiemo mezhi estetychnoi osvity*. *Mystetstvo*, (2), 28.
8. Hlukhenka, K. (2004). *Poshuky nepovtornoï krasy*. *Obrazotvorche mystetstvo*, (3), 23-25.
9. Demianchuk, O. S. (2002). *Estetychne vykhovannia*. *Znannia*.
10. Dzhola, D. M. (1989). *Teoriia i metodyka estetychnoho vykhovannia shkoliariv*. *Znannia*.
11. *Estetyka: slovnyk*. (1989). (A. A. Bieliaiev ta in., Red.). Polityvydav.
12. Kondratenko, H. (2007). Estetychne svitospryiniattia pidlitkiv: sutnist, osoblyvosti, rozvytok. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Serii: Pedagogika, 51.
13. Kushaieva, N. A. (1986). *Osnovy estetychnoho vykhovannia*. Prosvitnytstvo.
14. Lykhachov, B. T. (1985). *Teoriia vykhovannia shkoliariv: navchalnyi posibnyk*. Prosvitnytstvo.

Tetyana Svystunova,

first-class art teacher,

senior teacher at Izmail Gymnasium No. 11 with primary school Izmail,

Odessa Region, Ukraine

AESTHETIC EDUCATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS USING THE MEANS OF FINE ARTS

Abstract. *The relevance of the topic – in the modern world, which is rapidly moving forward, when the spiritual and moral revival of the entire society is taking place, art plays an important role in almost all processes. A comprehensively developed personality is extremely sensitive to beauty, harmony, nobility. And with its activities it seeks to affirm them. It is on the formation of such qualities of the personality that aesthetic education is focused. Thanks to fine arts, our new generation develops a sense of beauty, the ability to appreciate the beauty of man, nature, surrounding reality, and aesthetic taste. Nowadays, art surrounds us everywhere, so it is important to teach and educate children using works of art not only in fine art lessons, but also in music lessons, Ukrainian and foreign literature, the history of Ukraine, and world history. The use of art in teaching schoolchildren contributes to the development of emotional-figurative, artistic-cognitive activity, develops interest in the culture, traditions, and rituals of the Ukrainian people and other peoples of the world. Artistic impressions, especially in childhood, are very strong, they remain in memory for a lifetime. From early childhood, children need to see beauty in their surroundings. Therefore, it is important to teach children to see the beauty around them, to notice the beauty in the world, in everyday life, to teach them the ability to enjoy all the beauty that is in life. Aesthetic education of secondary school students (grades 5-9) through the means of fine arts is not sufficiently developed in modern schools, the relevance and practical significance of this study led to the choice of the topic: «Aesthetic education through the means of fine arts». The task of my work is to develop pedagogical conditions for the aesthetic education of children through the means of fine arts. To involve children in artistic culture, thereby expanding knowledge of the history of art. One of the main tasks is to prove that aesthetic education plays an important role in life. Thanks to aesthetic education, it is possible to form and cultivate the following qualities in a person: aesthetic consciousness, the ability to perceive and transform reality according to the laws of beauty in all spheres of activity, humanistic qualities, the ability to feel and understand beauty, to live according to its laws, aesthetic feelings, tastes, ideals, the ability to derive pleasure from perceiving beauty in the surrounding reality and art, the need and ability to create beauty in life and art based on the development of one's own creative abilities, to master knowledge and practical skills in a certain type of art.*

Keywords: *spiritual and moral revival, aesthetic education, sense of beauty, aesthetic taste, aesthetic ideal, aesthetic feelings, aesthetic consciousness.*

Дата першого надходження статті до видання 02.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування 12.11.2025

© Свистунова Т. В., 2025

УДК 373.5.016:821.161.2.09:005.336.2

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365814](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365814)

Шуляр Василь Іванович,

доктор педагогічних наук, професор,
директор ПУ «Інститут прикладної педагогіки»,

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-8643-0105>

КОМПЕТЕНТНІСНІ ЛІТЕРАТУРНІ ЗАДАЧІ ЗА ПОЕЗІЄЮ «САМОВИЗНАЧЕННЯ» ГАЛИНИ МОГИЛЬНИЦЬКОЇ

Анотація. У статті обґрунтовано методичну доцільність використання компетентнісних літературних задач у процесі вивчення поезії Галини Могильницької «Самовизначення». Проблему розглянуто в контексті компетентнісно-діяльній, аксіологічній, текстоцентричній та читацькоцентричній стратегій сучасної літературної освіти. Вихідною методологічною основою визначено авторську технологію конструювання компетентнісних літературних вправ, у якій запитання, завдання й задачі постають не як допоміжний дидактичний матеріал, а як інструментарій організації читацької діяльності, формування інтелігентного учня-читача та напрацювання особистісно і соціально значущого читацького продукту. На підставі аналізу українських і зарубіжних досліджень, присвячених компетентнісно орієнтованим завданням, навчальним задачам, проблемному навчанню літератури, автентичному оцінюванню і розвитку читання, запропоновано авторське визначення поняття «компетентнісна літературна задача». Її потрактовано як спеціально змодельовану проблемно-сміслову читацьку ситуацію, що має мотиваційний опис, текстову або літературознавчу опору, орієнтовну основу читацьких дій, умову розв'язання, очікуваний продукт-доказ і критерії оцінювання. Така задача спонукає учня-читача до аналізу, інтерпретації, аргументації, ціннісного вибору, рефлексії та створення власного усного, письмового, візуального чи комбінованого продукту. Розроблено алгоритм складання компетентнісних літературних задач: від вибору проблемного ядра художнього тексту до визначення продукту, критеріїв і шкали оцінювання. Запропоновано систему задач за поезією «Самовизначення»: на розрізнення образу автора й ліричного героя, на осмислення аксіологічної пари «любов - боротьба», на виявлення діяльній патріотизму, на побудову мінімоделі літературного заняття, на інтерпретацію ключової метафори «Я - пісня». Подано зразки виконання, критерії та 12-бальну шкалу оцінювання читацьких продуктів. Практична цінність матеріалу полягає в можливості його використання на літературних заняттях, у методичній підготовці вчителів-словесників та в розробленні контентів для проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє».

Ключові слова: компетентнісна літературна задача, поезія, ліричний герой, аксіологічна стратегія, читацька компетентність, продукт-доказ, оцінювання.

Постановка проблеми. Сучасна літературна освіта не може обмежуватися передаванням відомостей про письменника, переказом змісту твору або відтворенням наперед заданої інтерпретації. Її завданням стає формування учня-читача, здатного працювати з художнім текстом як із простором смислів, цінностей, вибору й відповідальності. У цьому контексті особливої ваги набувають компетентнісні літературні задачі, оскільки вони змушують учнівство не лише відповідати, а діяти: знаходити проблему, добирати текстові докази, зіставляти смисли, формувати власну позицію, створювати продукт-доказ і оцінювати його якість.

Поезія Галини Могильницької «Самовизначення» (Могильницька, 2020) є методично продуктивним матеріалом для такого типу читацької діяльності. У ній ліричне «я» не описує приватний стан, а здійснює акт духовного, громадянського й національного самовизначення: «Я – пісня!», «Я пісня, буйна, як гроза», «Я – спів любові й боротьби», «Я спів судьби / Мого прадавнього народу». Текст концентрує кілька проблемних вузлів: співвідношення образу автора й ліричного героя, межу між біографічним фактом і художнім узагальненням, аксіологічну пару «любов – боротьба», діяльній патріотизм, роль поетичного слова як форми духовного чину.

Проблема статті полягає в тому, щоб на основі технології конструювання, запропонованої нами, розробити науково вмотивований алгоритм створення компетентнісних літературних задач і апробувати його на матеріалі поезії «Самовизначення». Додатковою вимогою дослідження є відбір українських і зарубіжних наукових джерел без залучення текстів російських і білоруських учених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській методиці літератури понятійне поле компетентнісно зорієнтованих вправ, завдань і задач формується на перетині кількох

дослідницьких ліній. Праці А. Фасолі, Т. Яценко, С. Паламар, Л. Назаренко, А. Ситченка, Ю. Бондаренка, Л. Удовиченко, А. Кузнецової й інших українських учених пов'язані з формуванням читацької компетентності, організацією аналізу художнього твору, моделюванням навчальних і мовно-літературних завдань, розробленням критеріїв оцінювання. С. Дячок досліджує компетентнісно орієнтовані завдання в підручнику української літератури як засіб розвитку читацької грамотності та наголошує на переході від інформаційно-накопичувальної моделі до дослідницько-практичної діяльності учнів. Л. Удовиченко обґрунтовує дидактичний потенціал навчальних задач у технології вивчення художніх образів-персонажів. А. Кузнецова моделює інтегровані мовно-літературні задачі, акцентуючи на практичній орієнтації, опорі на життєвий досвід, самостійній діяльності учнівства й критеріальному оцінюванню.

Системний внесок у розроблення проблеми напрацьовується автором (Шуляр, 2024а,б). У практико-орієнтованій монографії «Компетентнісні літературні вправи» автор вибудовує типологію вправ за тріадою «компетентнісні літературні запитання – компетентнісні літературні завдання – компетентнісні літературні задачі», визначає їх когнітивний, діяльнісний і ціннісно-етичний складники, формулює архітектоніку задачі й пов'язує її з принципами творочентризму, читацькоцентризму та дитиноцентризму. У цій логіці літературна задача має бути не перевіркою пам'яті, а змодельованою читацькою ситуацією, що веде до продукту й рефлексії.

Зарубіжні дослідження доповнюють українське поле ідей. Д. Джонассен розглядає навчання як розв'язання проблем і наголошує, що учні мають практикуватися в розв'язанні проблем, будувати проблемні схеми, аргументувати й моделювати. Г. Вігінс обґрунтовує автентичне оцінювання як оцінювання виконання значущих інтелектуальних завдань, у яких учень створює обґрунтований продукт, а не лише обирає правильну відповідь. У межах PISA читання розуміється як здатність розуміти, використовувати, оцінювати, рефлексувати й залучатися до текстів для досягнення цілей, розвитку знань і участі в суспільстві. І. Маркушич досліджує проблемне навчання літератури й доводить, що воно активізує учнів, розвиває критичне мислення, комунікацію, дослідницьку цікавість і любов до читання. Ці джерела дозволяють розглядати компетентнісну літературну задачу як спеціальний тип проблемно-діяльнісної й автентично оцінюваної читацької ситуації.

Мета статті – обґрунтувати поняття «компетентнісна літературна задача», розробити алгоритм її конструювання на основі технології В. Шуляра та запропонувати систему літературних задач, зразків виконання, критеріїв і шкали оцінювання за поезією Галини Могильницької «Самовизначення».

Для досягнення мети визначено такі завдання: з'ясувати науково-методичні підстави конструювання літературних задач; уточнити дефініцію компетентнісної літературної задачі; розробити алгоритм її складання; подати систему задач за поезією «Самовизначення»; запропонувати зразки читацьких продуктів, критерії та шкалу оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з технології В. Шуляра, компетентнісну літературну задачу доцільно розглядати як різновид компетентнісної літературної вправи, що передбачає уявну знаково-описову модель проблемної читацької ситуації, має специфічну структуру й потребує розв'язання через дослідницькі дії з художнім текстом. Пропонуємо таке робоче визначення: компетентнісна літературна задача – це спеціально сконструйована проблемно-сміслова читацька ситуація за художнім твором або літературно-мистецьким матеріалом, яка містить мотивувальний опис, текстову опору, орієнтовну основу читацьких дій, умову розв'язання, очікуваний продукт-доказ і критерії оцінювання, а її виконання забезпечує інтеграцію знань, умінь, ціннісного вибору, аргументації, рефлексії та створення особистісно значущого читацького продукту.

Ця дефініція принципово відрізняє задачу від звичайного запитання. Запитання може передбачати коротку усну відповідь. Завдання організує певну практичну дію. Задача містить проблему, ситуацію невизначеності або протиріччя, потребує добору способу розв'язання, опори на текст, створення продукту й оцінювання його якості. Отже, літературна задача не математизує художній твір, а дисциплінує читацьку діяльність: допомагає рухатися від емоційного враження до аргументованої інтерпретації, від інтерпретації до ціннісного вибору, від вибору до продукту-доказу.

За поезією «Самовизначення» проблемне ядро вибудовується навколо формули «Я – пісня». Ліричне «я» багаторазово самоназивається піснею, але ця пісня має різні регістри: «буйна, як гроза», «чиста, як сльоза», «дзвін конавлі кришталевої», «голос луків і дібров», «гнівний клекіт корогов», «материнська коліскова». Таке розгортання образу дозволяє створювати задачі різних типів: аналітичні, інтерпретаційні, аксіологічні, біографічно-контекстуальні, візуально-моделювальні, рефлексивно-оцінні.

Алгоритм складання компетентнісної літературної задачі

Алгоритм конструювання задачі має починатися не з формального питання «що запитати?», а з професійного питання «яку читацьку дію має виконати учень і який продукт засвідчить якість цієї дії?». Тому кожна задача повинна мати внутрішню архітектуру: проблемне ядро, умову, орієнтовну основу дій, текстову опору, продукт, критерії, шкалу й рефлексію. У таблиці 1 подано стислий конструктор такої роботи.

Таблиця 1. Алгоритм складання компетентнісної літературної задачі

Крок	Дія конструктора	Питання для самоперевірки
Крок 1	Визначити проблемне ядро тексту	Яке протиріччя, смислова напруга або ціннісний вибір закладено у творі?
Крок 2	Окреслити читацький результат	Що саме учень має навчитися робити: аналізувати, інтерпретувати, доводити, моделювати, оцінювати?
Крок 3	Вибрати компетентнісний фокус	Яка читацька, ключова компетентність і наскрізне вміння відпрацьовуються?
Крок 4	Дібрати текстову опору	Які рядки, образи, мотиви або біографічні факти будуть джерелом розв'язання?
Крок 5	Сформулювати умову задачі	Яку ситуацію треба розв'язати? Яке твердження довести, спростувати або уточнити?
Крок 6	Задати орієнтовну основу читацьких дій	Які кроки допоможуть учневі рухатися до продукту без підміни його думки готовою відповіддю?
Крок 7	Визначити продукт-доказ	Що буде створено: абзац, теза з аргументами, схема, коментар, міні-модель заняття, рубрика?
Крок 8	Розробити критерії і шкалу	За якими ознаками оцінюємо не «правильну думку», а якість читацької дії?
Крок 9	Передбачити рефлексію	Як учень усвідомить, що змінилося в його розумінні тексту й самого себе як читача?

Система літературних задач за поезією Галини Могильницької «Самовизначення»

Задачі до поезії мають бути різнорівневими й різнотипними. Частина з них спрямована на літературознавче розрізнення понять, частина – на аксіологічну інтерпретацію, частина – на моделювання заняття або створення власного рефлексивного продукту. У таблиці 2 подано орієнтовну систему задач, яку вчитель може використовувати послідовно або вибірково.

Таблиця 2. Орієнтовна система компетентнісних літературних задач

№	Образна назва	Умова задачі	Продукт
1	Ліричний герой і образ автора	Доведіть або спростуйте твердження: ліричний герой максимально наближений до образу автора, але не тотожний йому. Використайте два текстові спостереження й один біографічний факт.	Аргументований абзац на 8–10 речень
2	Любов і боротьба	Поясніть, чому в поезії цінності любові й боротьби не суперечать одна одній. Сформулюйте тезу і три аргументи.	Ціннісна теза і три аргументи
3	Діяльнісний патріотизм	Учень назвав текст патріотичним, але не пояснив чому. Сформулюйте три ознаки не декларативного, а діяльнісного патріотизму в поезії.	Короткий коментар
4	Формула «Я – пісня»	Побудуйте смисловий ланцюг образу «пісня»: від особистого голосу до голосу народу. Поясніть роль трьох метафор.	Схема або мікроесе
5	Літературне заняття	Спроектуйте фрагмент заняття: результат учнівства, взаємодія, завдання, продукт, критерій, рефлексія.	Міні-модель заняття
6	Ціннісний вибір читача	Оберіть рядок, який може стати особистим життєвим орієнтиром. Поясніть вибір і межі його застосування в сучасній ситуації.	Рефлексивний абзац

Зразки виконання окремих задач

Зразок до задачі 1. Твердження про наближеність ліричного героя до образу автора можна довести, але з методичним застереженням: ідеться не про пряме ототожнення з біографічною особою, а про збіг духовно-ціннісного досвіду. У тексті ліричне «я» послідовно самовизначається через образ пісні: «Я – пісня!», «Я пісня, буйна, як гроза», «Я – спів любові й боротьби». Це означає, що герой існує як голос, покликання, енергія слова. Друге спостереження: особисте «я» розширюється до голосу природи й народу: «Я – голос луків і дібров», «Я спів судьби / Мого прадавнього народу». Отже, герой більший за приватну особу. Біографічний матеріал про Галину Могильницьку як українську педагогиню, письменницю, громадську діячку і представницю шістдесятництва допомагає зрозуміти внутрішню правдивість мотивів віри, спротиву й любові до народу. Проте в поезії немає документального життєпису: немає дат, назв установ, конкретних подій. Є художнє узагальнення духовної позиції. Тому ліричний герой максимально наближений до образу автора за цінностями, але не тотожний авторці як реальній біографічній особі.

Зразок до задачі 2. Ціннісна теза: у поезії «Самовизначення» любов і боротьба не суперечать одна одній, бо любов визначає мету, а боротьба стає способом її захисту. Перший аргумент: ліричне «я» відкидає пасивну журбу й обирає стан дії: «Та в час звитяг і боротьби / Я – пісня!». Другий аргумент: образи сили – «гроза», «крик розбудженого лева», «гнівний клекіт корогов» – не є ознаками руйнівної агресії, а передають енергію пробудження й оборони гідності. Третій аргумент: поряд із бойовою образністю з'являється «материнська колискова», тому боротьба виростає з турботи, пам'яті й любові. Отже, текст утверджує зрілу ціннісну позицію: любити означає не лише відчувати, а й відповідально діяти.

Зразок до задачі 3. Діяльнісний патріотизм у поезії виявляється в трьох ознаках. Перша ознака – готовність до дії, бо ліричне «я» називає себе «співом любові й боротьби / Для бою, праці, для походу». Друга ознака – укоріненість у пам'яті народу: «Я спів судьби / Мого прадавнього народу». Третя ознака – поєднання сили й людяності: «гнівний клекіт корогов» існує поруч із «материнською колисковою». Тому патріотизм у тексті не гасловий, а відповідальний: він означає пам'ятати, любити, працювати, боротися й не втрачати моральної чистоти.

Критерії та шкала оцінювання. Оцінювання компетентнісної літературної задачі має бути діяльнісним і критеріальним. Його предметом є не збіг учнівської думки з учительською, а якість читацької дії: чи учень працює з текстом, чи вміє добирати докази, чи розуміє поняття, чи формулює власну позицію, чи створює завершений продукт. Такий підхід узгоджується з формувальним оцінюванням, у якому зворотний зв'язок допомагає учневі побачити переваги продукту, виявити недоліки й удосконалити результат.

Таблиця 3. Критерії оцінювання читацького продукту

Критерій	Показник якості	Бали
Точність понятійного апарату	Учень коректно розрізняє образ автора, ліричного героя, цінність, мотив, метафору	0–2
Текстова доказовість	Використано конкретні рядки, образи або композиційні спостереження; доказ не підмінено загальними фразами	0–3
Аналітико-інтерпретаційна якість	Є пояснення, зіставлення, висновок; учень бачить проблему й пропонує спосіб її розв'язання	0–3
Ціннісно-етичний компонент	Сформульовано особистісну позицію без гасловості; показано моральний або громадянський сенс тексту	0–2
Якість продукту	Продукт відповідає умові, має завершену форму, логіку, мовну охайність і придатний для само- або взаємооцінювання	0–2
Разом		12

Таблиця 4. Рівнева шкала оцінювання

Бали	Рівень	Характеристика
10–12	Високий	Самостійна доказова інтерпретація з точним понятійним апаратом, текстовими доказами, ціннісним висновком і завершеним продуктом
7–9	Достатній	Загалом правильне розв'язання; є докази й висновок, але окремі поняття, аргументи або структура продукту потребують уточнення
4–6	Середній	Є часткове розуміння задачі; відповідь переважно описова, доказів мало, ціннісний висновок неповний

1–3	Початковий	Відповідь декларативна, майже без опори на текст; умова задачі виконана частково або формально
0	Не виконано	Продукт відсутній або не відповідає умові задачі

Висновки з дослідження. Компетентнісна літературна задача є продуктивним інструментом сучасної літературної освіти, оскільки поєднує текстову роботу, проблемність, діяльнісність, ціннісний вибір, продукт і оцінювання. На відміну від репродуктивного запитання, вона організовує рух учня-читача від первинного сприймання до аргументованої інтерпретації, від інтерпретації до особистісної позиції, від позиції до продукту-доказу.

Поезія Галини Могильницької «Самовизначення» має високий дидактичний потенціал для конструювання таких задач, бо містить виразні проблемно-сміслові вузли: співвідношення образу автора й ліричного героя, метафору пісні як форми самовизначення, аксіологічну єдність любові й боротьби, діяльнісний патріотизм, національну пам'ять і моральну відповідальність. Алгоритм, запропонований у статті, може бути застосований і до інших ліричних творів, якщо вчитель чітко визначає проблемне ядро, читацький результат, продукт і критерії оцінювання.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в розробленні банку компетентнісних літературних задач до творів української лірики, створенні цифрових шаблонів для їх конструювання, апробації критеріїв оцінювання в різних вікових групах і співвіднесенні задач із результатами мовно-літературної освітньої галузі Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дячок, С. О. (2021). Competence oriented tasks in Ukrainian literature textbook as the way of developing students' reading literacy. *Проблеми сучасного підручника*, 1(26).
2. Кузнєцова, А. М. (2024). *Модельювання інтегрованих / мовно-літературних задач у Новій українській школі*. Репозитарій МОІППО.
3. Могильницька, Г. (2020). Самовизначення [поезія]. У В. Шуляр & К. Картузов (Укл.), *СТекстМиколаївщини: літературно-художня антологія*. Миколаїв: Іліон.
4. Удовиченко, Л. М. (2020). *Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи* [Дисертація доктора педагогічних наук]. Київський університет імені Бориса Грінченка.
5. Шуляр, В. І. (б. д.). *Архітектура освіти для майбутнього України, або Архітектура освітньої моделі* [Рукопис].
6. Шуляр, В. І. (2024а). *Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література»)* (Ч. 1). Миколаїв: МОІППО.
7. Шуляр, В. І. (2024б). *Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література»)* (Ч. 2). Миколаїв: МОІППО.
8. Jonassen, D. H. (2011). *Learning to solve problems: A handbook for designing problem-solving learning environments*. Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203847527>
9. Markušić, I. (2019). Problem-based teaching of literature. *Journal of Education and Training Studies*, 7(4). URL: <https://doi.org/10.11114/jets.v7i4.4066>
10. OECD. (2019). *PISA 2018 assessment and analytical framework*. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>
11. Wiggins, G. (1990). The case for authentic assessment. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 2(1), Article 2. URL: <https://doi.org/10.7275/ffb1-mm19>

REFERENCES

1. Diachok, S. O. (2021). Competence oriented tasks in Ukrainian literature textbook as the way of developing students' reading literacy. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 1(26).
2. Kuznietsova, A. M. (2024). *Modeliuvannia intehrovanykh / movno-literaturnykh zadach u Novii ukrainskii shkoli*. Repozytarii MOIPPO
3. Mohylnytska, H. (2020). Samovyznachennia [poezii]. U V. Shuliar & K. Kartuzov (Ukl.), *YeTekstMykolaivshchyny: literaturno-khudozhnia antolohiia*. Mykolaiv: Ilion.
4. Udovychenko, L. M. (2020). *Teoriia i tekhnolohiia vyvchennia khudozhnikh obraziv-personazhiv u kursy zarubizhnoi literatury starshoi shkoly* [Dysertatsiia doktora pedahohichnykh nauk]. Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka.
5. Shuliar, V. I. (b. d.). *Arkhitektura osvity dlia maibutnoho Ukrainy, abo Arkhitektura osvitoi modeli* [Rukopys].

6. Shuliar, V. I. (2024a). Kompetentnisni literaturni vpravy (zarubizhna literatura, intehrovanyi kurs «Literatura») (Ch. 1). Mykolaiv: MOIPPO.
7. Shuliar, V. I. (2024b). Kompetentnisni literaturni vpravy (zarubizhna literatura, intehrovanyi kurs «Literatura») (Ch. 2). Mykolaiv: MOIPPO.
8. Jonassen, D. H. (2011). Learning to solve problems: A handbook for designing problem-solving learning environments. Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203847527>
9. Markušić, I. (2019). Problem-based teaching of literature. Journal of Education and Training Studies, 7(4). URL: <https://doi.org/10.11114/jets.v7i4.4066>
10. OECD. (2019). PISA 2018 assessment and analytical framework. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>
11. Wiggins, G. (1990). The case for authentic assessment. Practical Assessment, Research, and Evaluation, 2(1), Article 2. URL: <https://doi.org/10.7275/ffb1-mm19>

Vasyl Shuliar,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Director of the Private Institution
«Institute of Applied Pedagogy»,
Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-8643-0105>

COMPETENCE-BASED LITERARY TASKS BASED ON «SELF-DETERMINATION»

Abstract. *The article substantiates the methodological value of competence-based literary tasks in studying Halyna Mohylnytska's poem «Self-Determination». The issue is examined within the framework of competence-oriented, activity-based, axiological, text-centred and reader-centred strategies of contemporary literary education. Vasyl Shuliar's technology for constructing competence-based literary exercises is used as the core methodological foundation. Within this technology, questions, assignments and tasks are not interpreted as auxiliary didactic material; rather, they function as instruments for organising pupils' reading activity, developing an intelligent student-reader and producing a personally and socially meaningful reading product. Based on Ukrainian and international studies devoted to competence-oriented assignments, learning tasks, problem-based teaching of literature, authentic assessment and reading literacy, the article proposes a working definition of a competence-based literary task. It is defined as a specially designed problem-and-meaning-centred reading situation that includes a motivational description, textual or literary-theoretical support, an orienting basis of reading actions, a problem condition, an expected evidence-based product and assessment criteria. Such a task encourages the student-reader to analyse, interpret, argue, make value-based choices, reflect and create an oral, written, visual or combined product. The article develops an algorithm for designing competence-based literary tasks, starting from the selection of the problem core of a literary text and proceeding to the definition of the reading product, criteria and assessment scale. A system of tasks based on «Self-Determination» is offered: tasks for distinguishing between the image of the author and the lyrical speaker; for interpreting the axiological pair «love – struggle»; for identifying active rather than declarative patriotism; for constructing a mini-model of a literature lesson; and for interpreting the key metaphor «I am a song». Sample answers, criteria and a twelve-point assessment scale are provided. The practical significance of the article lies in its applicability to literature lessons, teacher training and the development of educational content for the «Education. Children. Future» project.*

Keywords: *competence-based literary task, poetry, lyrical speaker, axiological strategy, reading competence, evidence-based product, assessment.*

*Дата першого надходження статті до видання 02.12.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 10.12.2025*

УДК 373.5.048.4:37.091.33– 027.22

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365815](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365815)

Губанова Світлана Михайлівна,
практичний психолог вищої категорії
Одеського ліцею № 73
м.Одеса, Україна

ТЮТОРСЬКИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ «КРОКУЄМО РАЗОМ ДО СВІДОМОГО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ»

Анотація. Тьюторський супровід професійної орієнтації старшокласників «Крокуємо разом до свідомого вибору майбутньої професії» – це програма тренінгових занять для учнів 10-12 класів.

В умовах зростаючих викликів, пов'язаних із реальністю, яка швидко змінюється, освіта, як ніколи, повинна підготувати молодь до діяльності, яка вимагає креативного мислення та адаптації до несподіваних змін, сформувати навички самостійного вибору професії. З цієї причини роль професійної орієнтації як складника освітнього процесу для учнів стає дуже важливою.

Збірник містить добірку тренінгових занять з профорієнтації, які спрямовані на формування в старшокласників усвідомленого ставлення до вибору професії та розвиток навичок самопізнання, критичного мислення та планування кар'єрного шляху.

Заняття складаються з найкращих та «робочих» інтерактивних вправ, ігор, обговорень та самостійної роботи, що сприяє активному залученню учасників та створює комфортне навчальне середовище. У межах цієї програми зібрано комплексну інформацію про всі ключові аспекти профорієнтаційної роботи, що робить її зручною в використанні. Програма легко адаптується до умов навчального закладу, може бути використана як у межах факультативів, гуртка, так і під час позакласної роботи, що дозволяє максимально ефективно організувати профорієнтаційну діяльність.

Основні уваги програми зосереджені на питаннях набуття необхідних життєвих компетенцій відповідно до концепції «Нової української школи».

Збірник стане у пригоді педагогам, психологам, класним керівникам, а також всім хто займається профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю.

Ключові слова: тьюторський супровід, професійна орієнтація, старшокласники, свідомий вибір професії, тренінгові заняття, самопізнання, кар'єрне планування, життєві компетенції, Нова українська школа, адаптивність, критичне мислення.

У сучасних умовах стрімкого розвитку суспільства, технологій питання професійного самовизначення молоді набуває особливої актуальності. Реформування української освіти на концептуальних принципах Нової української школи висуває нові вимоги до професійної орієнтації учнів.

Актуальність проблеми професійного самовизначення старшокласників полягає в тому, що випадковий вибір професії призводить до купи негативних наслідків, це і – незадоволеність собою, низька продуктивність праці, пригнічений стан людини, витрати на перекваліфікацію тощо. Тому допомогти учневі у ситуації професійного самовизначення в умовах сучасної соціально невизначеності покликаний тьюторський супровід, який сприятиме підвищенню рівня сформованості професійного самовизначення підлітків.

Профорієнтація містить технологію розвитку в людини позитивного ставлення до праці, допомагає їй обрати свою майбутню професію з урахуванням усіх її здібностей, потреб і бажань (Бусел, 2005).

Підходів до профорієнтації, як допомоги дитині у виборі професії, сьогодні є безліч, однак у зв'язку із змінами у світі інформації, багато і невизначеності у цьому питанні. Ясно, що вибір «раз і назавжди» більше не актуальний, тому що з'явилося багато професій, представники яких працюють на стику різних галузей знань, що перехід із однієї сфери до іншої стає типовим. Також застарілими є стереотипні настанови, що де які сфери праці вважаються «чоловічими» або «жіночими». Головний недолік профорієнтаційних підходів – неврахування інтересів людини, відірваність від її справжніх потреб і проблем, зосередженість не на особистості і не на явищах психологічної реальності, а на заходах, які здійснювались за неефективними схемами. Це і є однією з причин недостатнього опрацювання

в теорії профорієнтації проблеми суб'єктної сторони професійного самовизначення особистості (Баріхашвілі та ін., 2006).

Діти народжені в суспільстві, насиченому інформацією та технологіями, сучасні підлітки інакше сприймають світ, тому, процеси, що відбуваються в сьогоденні, вимагають впровадження нових методів у професійній орієнтації. Традиційна освітня система не витримує конкуренції з віртуальним світом, а традиційні засоби мотивації та зацікавлення перестають працювати. Учнівство хоче вчитися, але інакше, бо світ і субкультура зазнають кардинальних змін.

Зміст освіти відповідно до вимог нових державних стандартів також передбачає конкретні завдання щодо професійної орієнтації здобувачів освіти. Так, у Державному стандарті початкової освіти та Державному стандарті базової середньої освіти сформульовано завдання щодо формування ключових компетентностей, серед яких інноваційна компетентність, навчання протягом життя та підприємливість і фінансова грамотність. Ці компетентності передбачають «формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади» (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020), а також здатність «керування власним життям і кар'єрою» (Державний стандарт початкової освіти, 2018).

Для надання допомоги учням у виборі професії, що найбільш відповідає їх індивідуальним особливостям, нахилам та здібностям призначена профорієнтаційна робота психолога та вчителів. З даного питання існує багато наукових робіт таких авторів як Федоришин Б.О., Климов Є.О., Бондарчук О.І., Янцур В.О., Шинкарева О.Ю., Вірна Ж.П., Орлова Т.В., Зуєв І., Пряжніков Н., Шатенко О.С., Овчарова Р.В. та інші, але не зважаючи на це на сьогоднішній день існує проблема професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл.

Аналіз практики загальноосвітніх шкіл показує, що старшокласники відчувають значні труднощі при виборі майбутньої професії внаслідок незнання технологій професійного самовизначення, невміння проектувати свій життєвий і професійний шлях в сучасних ринкових умовах (Всеукраїнський проект «Обери професію своєї мрії», б. д.).

Отже, проблема вибору професії завжди була актуальною і тим більше, залишається такою в сучасних умовах. З причини незнання правил вибору професії, ситуації на ринку праці, відсутності практичного досвіду професійної діяльності молоді люди обирають професію, яка не відповідає їх інтересам, нахилам та вподобанням. Особливо значущою є проблема набуття учнями адекватних знань про світ професій, власні можливості оволодіння нею. У сучасному розумінні система роботи закладу освіти з профорієнтації повинна відповідати сучасним вимогам педагогічної науки, соціально-економічним викликам суспільства, запитам ринку праці в країні та регіоні, та бути не тільки технічно забезпеченою, а й мати постійний тьюторський супровід.

Новизна роботи полягає у визначенні необхідності застосування тьюторського супроводу учнів з метою підвищення рівня сформованості професійного самовизначення підлітків. Профорієнтація у школі повинна здійснюватися на постійній основі, як основна дисципліна.

Практична значущість полягає у розробці та впровадженні програми тьюторського супроводу із ефективного підвищення рівня сформованості професійного самовизначення у підлітків в умовах соціальної невизначеності, тому що професійне самовизначення – це перманентний процес професійного вибору.

Тьюторський супровід професійного самовизначення – це сукупність дій, що формують в старшокласників не тільки уміння розуміти свої потреби та нахили, підвищують рівень поінформованості підлітків, розширюючи знання про світ професії, а і готують до життя в складному світі людських стосунків: вміння розуміти себе, запобігати емоційному вигоранню, комунікувати з іншими, не порушуючи своїх та їхніх кордонів.

Тому головною метою запропонованої тренінгової програми є допомога учням зорієнтуватися у світі сучасних професій, здійснити професійне самовизначення з урахуванням індивідуально-особистісних властивостей.

В програмі тренінгу використовуються вправи, ігри профорієнтаційного змісту, які дають можливість створити позитивне середовище, в якому учні можуть навчатися новим способам дій і поведінковим реакціям, а також експериментувати з новими стратегіями у вирішенні проблем, усвідомлено підходити до вибору майбутньої професійної діяльності.

Методичні рекомендації щодо тьюторського супроводу професійної орієнтації старшокласників «Крокуємо разом до свідомого вибору майбутньої професії»

Сродна праця – це найсолідша в світі річ (Г.С. Сковорода)

«Коли людина не знає, до якої пристані вона тримає шлях, для неї жоден вітер не буде попутним» (Сенека)

Мета програми:

- поширити знання учнів про світ професій та їх особливості;
- сприяти загальній готовності старшокласників до професійного самовизначення;
- виявлення професійних інтересів, схильностей учнів;
- усвідомлення учнями відмінності між бажаннями й можливостями людини та врахування вимог соціального середовища;
- формувати особистісні якості для успішної орієнтації та адаптації на сучасному ринку праці;
- сприяти згуртованості учнівських колективів, уміння працювати в команді, пізнавальну активність, соціально-комунікативні якості, уміння колективно розв'язувати спільні завдання.

Завдання:

- активізація пізнавально-пошукової профорієнтаційної діяльності учнів, знання певних професій, їх змісту, вимог, перспектив їх розвитку, шляхів здобуття професійної кваліфікації;
- допомога в оволодінні способами оцінювання власних індивідуально- психологічних особливостей, здібностей, інтересів, можливостей;
- формування позитивного ставлення до праці;
- забезпечення підтримки і організація рефлексії профорієнтаційної діяльності учнів;
- допомога учням у конкретному професійному виборі.

Методи: Інформаційні повідомлення, профорієнтаційні ігри, розігрування ситуацій, діагностичні, арт- терапевтичні та метафоричні.

Організація занять:

- тривалість заняття – 45-60 хвилин;
- форма проведення – групова (до 30 уч.);
- загальна кількість занять – 20;
- заняття проводяться щотижня.

Очікувальні результати: розширення знань о різних професіях, активізація інтересу учнів до самостійного вибору майбутньої професії на основі співвідношення індивідуальних, особливостей, здібностей та вимог до сучасного ринку праці; усвідомлений вибір технології і розробка алгоритму професійного самовизначення; обґрунтований вибір майбутньої професії;

Структура програми складається з чотирьох розділів, які розкривають відому формулу успішного вибору професії (Ігнатович та ін., 2021):

1. «Я та світ професій» – розширення уявлень про світ професій та їх особливостей – «Хочу»;
2. «Самопізнання» – аналіз власних індивідуально- психологічних особливостей, здібностей, інтересів, можливостей – «Можу»;
3. «Я у світі професій» – вивчення потреб ринку праці – «Треба»;
4. «Планування» – розвиток навичок планування своїх дій, вміння строїти плани та приймати рішення.

Розділ I «Я та світ професій» або «Хочу» складається з 5 занять. Велика проблема підлітків – це вузький кругозір професій. У середньому підлітки знають близько 20 професій, причому це професії батьків та близького оточення, професії пов'язані з шкільними професіями та професії, які у всіх «на слуху». Підліткам здається що обрати професію нема з чого, тому інтерес до цієї теми «помирає. Тому, одно з відкриттів, яке роблять учні протягом занять – «виявляється професій дуже багато!». Тому перша мета – це познайомитись зі світом ПРОФЕСІЙ, з їх особливостями та різноманітністю. Метою першого розділу є допомога учасникам на практиці зрозуміти особливості усвідомленого вибору професії, показати наслідки випадкового вибору та дати зрозуміти необхідність активних дій щодо вибору професії.

Розділ II «Самопізнання» або «Можу» складається з 6 занять. Розбираємось як риси характеру та особистісні якості впливають на розвиток професії. Чому в одних професіях вони можуть допомагати

в досягненні успіху та самореалізації, а в інших – навпаки будуть заважати. Також, у другому розділі діти узнають про навички «Soft Skills», тобто персональні якості, які потрібно розвивати, щоб стати конкурентоспроможним на ринку праці (Саввіч, 2024). Професія та особистість це не паралельні реальності, професія має бути продовженням людини. Тому вивчаємо свій характер, особливості та нахили, розвиваємо здатність до самоаналізу і рефлексії.

Розділ III «Я у світі професій» або «Треба» складається з 4 занять, на яких учні знайомляться з реаліями ринку праці. Дізнаємося про вимоги роботодавців, актуальними професіями, змодельовано професії майбутнього, дізнаємося про умови, характеристику трудової діяльності, про переваги та недоліки професій, а також дізнаємося де шукати інформацію щодо реалій ринку праці, професій та навчальних закладів.

Розділ IV «Планування» складається з 5 занять. Планування та постановка мети – це потужний інструмент для досягнення успіху у всіх сферах життя. Тому метою розділу є навчити учасників правильно будувати особисті професійні плани, виявляти «хронофаги» та ефективно розподіляти свій час та ресурси. Учні дізнаються про алгоритм прийняття рішень при виборі професії за допомогою «Дорожньої карти», та як перетворювати мрії на мету.

Змістове наповнення кожного розділу враховує психологічні особливості підлітків, а також розвиває комплекс особистих якостей, які включають у себе комунікаційні здібності, лідерські якості, творчість, критичне мислення, спроможність до співпраці та розв'язання проблем. Ці навички стають із кожним роком важливішими для успішної орієнтації та адаптації на сучасному ринку праці. Заняття переважно складаються з профорієнтаційних ігор, які допомагають сформувати бачення майбутньої професії. Перевагами профорієнтаційних ігор є те, що учасник отримує можливість спробувати себе в різних професійних напрямках і отримує реальний досвід, який він може обговорити з друзями, батьками. Важливою умовою ефективного реалізації програмового змісту занять є створення безцінного середовища, добровільної участі в іграх і виконанні вправ.

Рекомендована програма проведення тренінгових занять для учнів 10–12 класів

РОЗДІЛ I «Я ТА СВІТ ПРОФЕСІЙ» або «ХОЧУ»

Знайомство з метою курсу.

Сьогодні ми починаємо подорож у світ професій. Наші уроки проходитимуть у форматі тренінгових занять, де ми будемо разом визначати та аналізувати

свої здібності, вміння, можливості та цілі, занурюватися у світ професій, щоб сформувати ваше бачення майбутньої професії. А також дізнаємося про потреби на ринку праці, щоб вибір майбутньої професії був виваженим, свідомим та враховував ваші вміння, навички, здібності та бажання.

Отже, для того, щоб здійснити професійне самовизначення, щоб ваш вибір майбутньої професії був правильним, потрібно враховувати формулу успішного вибору професій «Хочу!Можу! Треба!»

Сфера «Хочу» – це те, що подобається. Які заняття, професії, діяльності для вас привабливі.

Сфера «Можу» – це ваші здібності, особливості характеру, темпераменту, те, що у вас гарно виходить.

Сфера «Треба» – це попит на ринку праці, інформація про перспективи для обраної професії.

Оптимальний варіант – це взаємний перетин усіх трьох сфер: «Хочу», «Можу» і «Треба».

У першому розділі нашого курсу ми з вами будемо розширювати наші знання про особливості різноманітних професій, та співвідносити з вашими інтересами та уподобаннями, розкривати та розширювати сферу «Хочу».

Кожна окремо взята професія – це цілий світ, цікавий і незвичайний. Тому на наших заняттях ми будемо разом, крок за кроком відкривати для себе цей світ, щоб кожен з вас в житті знайшов свій шлях до щасливого майбутнього! Адже всім хочеться не лише заробляти гроші, але й реалізувати свій

потенціал та отримувати справжнє задоволення від своєї діяльності.

Отже...

ЗАНЯТТЯ 1

Мета: ознайомити старшокласників з поняттям «професія», розширити та актуалізувати знання про світ професій, зорієнтувати учнів на свідомий вибір майбутньої професії; ознайомити з формулою вибору професії «хочу+можу+треба»; дати можливість здійснити самоаналіз та самопрезентацію (мрії, вміння, інтереси).

1. Мозковий штурм «Професія».

Інструкція: Необхідно підібрати асоціації до слова «професія». Діти висловлюють думки, які викликає дане слово.

Обговорення.

Тьютор: «Професія – це трудова діяльність, що вимагає певних знань і трудових навичок, які набуваються шляхом здобуття спеціальної освіти і практичного досвіду. Вибір професії схожий на друге народження людини, тому що визначає долю людини, та допомагає знайти себе. Знайти професію, це не тільки про те, як заробляти гроші, а й про те як реалізувати свій потенціал та отримувати справжнє задоволення від своєї діяльності.

2. Вправа «Лялька Бінго»

Інструкція: роздати всім учасникам аркуші паперу і запропонувати сформувані ляльку (обриваючи фігуру людини), а потім потрібно написати свої особливості та презентувати себе.

- Голова – «люблю коли мене називають...»;
- Руки – «мої сильні якості (2– 3)»;
- Ноги – «хобі (що люблю робити)»;
- Тулуб – «моя мрія».

Обговорення: Що спільного і відмінного у Ваших презентаціях?

3. Вправа «Правильний вибір»

Матеріали: Для вправи необхідно 4 коробки різних кольорів (в одній лежить яблуко, в другій – блокнот, в третій – ручка, а четверта – порожня).

Інструкція: Запрошуються троє охочих та пропонується вибрати одну коробку із чотирьох запропонованих. Торкатись їх не можна. Ті, хто не бере участь, може підказувати, яку коробку вибрати. А ті, хто вибирає, може прислуховуватись до порад. Будь ласка, зробіть свій вибір.

Обговорення:

- Чому ви обрали саме цю коробку ?
- Чого вам не вистачало під час ухвалення рішень?
- Що ви відчували відкривши коробки?

Висновок. Ми з вами побачили, що де які учасники були раз очаровані, тому для повного ухвалення рішень потрібно мати достатню кількість інформації, а наші учасники її не мали, тому вони зробили свій вибір керуючись інтуїцією і порадами однокласників.

4. Вправа «Професія на літеру...». Тьютор називає літеру, а учасники повинні згадати всі професії на цю літеру. Якщо назвали професію, яка незнайома учасникам, треба пояснити, про що йде мова. Сьогодні літери – П, Р, Ф.

П – пілот, пожежник, поліцейський, піротехнік, піщмейкер, пекар, перекладач, перукар, перекладач, пивовар, політолог, покривельник.

Р – розвідник, рибалка, редактор, рентгенолог, радист, репортер, ресторатор, режисер, реабілітолог.

Ф – фотограф, фігурист, фармацевт, фтизіатр, фокусник, фотомодель, фізик, фермер, фармацевт, флорист, фінансист.

5. Вправа «Заселення планети».

Тьютор: «Уявляємо ситуацію коли людство поставило перед собою завдання частково переселитися, у зв'язку з перенаселенням планети Земля, на іншу планету, яку назвали «Надія». Вона знаходиться на відстані, яку можна подолати за 1 рік на космічному кораблі. Ця планета має такі ж кліматичні умови, як і Земля, але необхідно підготувати «Надію». Для цього зібрали найкращих представників всіх існуючих професій.

Космічний корабель може вмістити тільки 10 чоловік (не враховуючи членів

екіпажу). Кожен спеціаліст може взяти з собою обладнання, необхідне для його роботи (станки, матеріали, інструменти, портативні лабораторії)».

Завдання: порадьтеся кожний в своїй групі і вирішіть, кого на вашу думку в першу чергу необхідно відправити на «Надію». Кожна група отримує аркуш паперу, на якому необхідно намалювати представників професій з обладнанням. На виконання завдання дається 10 хв. Після чого кожна група презентує свої малюнки та обґрунтовує відповіді.

Обговорення: «Чи важко було зробити вибір?», «Які професії частіше вибиралися».

6. Вправа «Твоя думка»

Матеріали: списки професій

Перелік професій

листоноша, кондуктор, бібліотекар, коректор, енергетик, скляр, двірник, ювелір, стюард, кінолог, вихователь, фотограф, вчитель, журналіст, письменник, боцман, кранівник, охоронець, водій, медсестра, кухар, програміст, геолог, юрист, декоратор, ветеринар, будівельник, банкір, фармацевт, перукар, військовий, зубний технік, продавець, моряк, еколог, артист цирку, співак, технолог, бухгалтер, барбер, стиліст, тренер, психолог, танцюрист, секретар, стоматолог, ювелір, майстер татуажу, дизайнер, бджоляр, освітлювач, штукатур, слюсар, рибалка, редактор, рентгенолог, радист, репортер, ресторатор, режисер, реабілітолог, фармацевт, фотомодель, фермер, фармацевт, флорист, фінансист.

Інструкція: Клас ділиться на 4 команди, кожна команда отримує список професій, з яких потрібно вибрати:

- 1 команда – професії, що є суто «чоловічими»;
- 2 команда – професії, що є суто «жіночими»;
- 3 команда – професії, що є «престижними»;
- 4 команда – професії, що є «непрестижними»;

Після роботи кожна команда представляє свої напрацювання.

Висновок: в сучасних умовах законодавством України створюються умови гендерної рівності жінок і чоловіків у професійному самовизначенні; перш ніж обрати професію важливо «приміряти» її на себе, вивчити попит на професію на ринку труда.

7. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 2

Мета: зняття емоційного напруження, підтримання позитивного настрою, розвиток згуртованості учасників; формування думки про важливість професії в житті людини; навчити учнів об'єктивно оцінювати професію; активізувати невербальні методи спілкування.

1. Вправа «Підніміть руку ті, хто...»

Інструкція: По команді потрібно підняти руку, якщо вам підходить озвучена ознака. Отже, будь ласка, підніміть руку ті, хто...

- Хто хоче працювати в нашому місці.
- Хто хоче отримувати багато грошей.
- Хто хоче працювати в школі.
- Хто хоче здобути вищу освіту.
- Хто хоче навчатися за кордоном.
- Хто цікавиться машинами.
- Хто знає декілька мов.
- Хто не хоче йти працювати.
- Хто хоче обрати професію як у батьків.
- Хто ще не вибрав професію.
- Хто хоче бути начальником.
- Хто хоче стати відомим.

2. Вправа «Професія на літеру...». Тьютор називає літеру, а учасники повинні згадати всі професії на цю літеру. Якщо назвали професію, яка незнайома учасникам, тьютор просить пояснити, про що йде мова. Сьогодні літери Б, В, Т.

Б – бармен, бібліотекар, банкір, біофізик, блогер, бізнесмен, ботанік, бухгалтер, брокер, бульдозерист.
В – ветеринар, винороб, водій, військовий, вихователь, водолаз, вірусолог.
Т – таксист, татуювальник, токар, технолог, товарознавець, тренер, теолог.

3. Вправа «Якби я був...».

Запропонувати учасникам подумати і закінчити речення:

- Якби я був учителем...
- Якби я був програмістом...
- Якби я був лікарем...
- Якби я був грумером...
- Якби я був художником...
- Якби я був ресторатором...
- Якби я був військовим...
- Якби я був поліцейським...

4. Вправа «Вгадай професію»

Інструкція: Клас ділиться на 3 команди. Тьютор зачитує опис особливостей діяльності, кожна команда (ряд) повинен відгадати назву професії і де людина може працювати. За правильні відповіді команда отримує 1 бал.

Опис професій:

Команда 1.

А) Їхнє завдання перевірити, чи правильно внесено до тексту редакторське виправлення, виправляти граматичні помилки, допущені наборщиками та верстальниками. Він також стежить, щоб підписи під малюнками, діаграмами, а також відстані між літерами в рядку, відступи в абзацах відповідали певному стандарту. Свої виправлення він виносить на поля за допомогою спеціальних знаків. Людина цієї професії повинна знати відмінно рідну мову (Коректор).

Б) Людина цієї професії займається домашнім вихованням. Він організовує дозвілля дитини, має всебічно розвивати та навчати дитину. До його обов'язків входить завдання навчити дитину правильно поводитися в суспільстві, відвідувати з дитиною театри, музеї, знати все про здоров'я дитини, при цьому не вторгтися у життя сім'ї та не підривати авторитет батьків в очах дитини (Гувернер).

В). Люди цієї професії першими прибувають на місце злочину, всі знають про відбитки пальців і про почерк людини. Будь-який фахівець цієї професії знає, що у чоловіків довжина кроку 60-90 см, а у жінок та старих 50-70; а якщо довжина кроку метр і більше, значить, людина біжить (Криміналіст).

Команда 2.

А). Завдання цієї професії: добувати інформацію та передавати її своїм читачам, слухачам, глядачам, беручи участь тим самим у формуванні громадської думки. Це наші очі та вуха: через них ми сприймаємо багато подій, що відбуваються у світі. Крім того, людині цієї професії має бути притаманна така якість як: уміння швидко, багато, легко писати (Журналіст).

Б). Назва цієї професії буквально перекладається з англійської як «керівник». Основною метою роботи є отримання бажаного результату на основі узгодженої діяльності багатьох людей. Ці люди визначають конкретні шляхи

реалізації поставлених цілей, організують людей їх виконання і контролюють хід поточної роботи. Працівнику цієї спеціальності потрібні неабиякі організаторські здібності, широкий кругозір, інтуїція, а також досвід роботи з людьми (Менеджер).

В). Ця професія приваблює любителів тварин своєю можливістю щоденно працювати з різними породами, створюючи для них красивий та доглянутий вигляд. Цей фахівець не лише покращує зовнішність тварин, а й сприяє їх здоров'ю, забезпечуючи правильний догляд за шерстю, шкірою, кігтями та вушками улюбленців (Грумер).

Команда 3.

А). Людину цієї професії вважають розпорядником гри. Їого робочим місцем є ігровий стіл, за яким він може виступати в одній із трьох ролей: дилера, інспектора чи чіпера. Дилер безпосередньо проводить гру як уповноважений казино та спілкується з гравцями. Інспектор слідкує за точним дотриманням правил гри усіма її учасниками. Чіпер допомагає дилеру збирати та сортувати фішки-замінники грошей в ігровому будинку (Круп'є).

Б). Людина цієї професії для будь-кого – це як екскурсовод. Як людині знайти необхідну літературу (наприклад, матеріали для реферату з історії), якщо вона і сама ще не знає, що їй потрібно? Тут не обійтися без допомоги цього фахівця, який поцікавиться темою реферату, а потім, переглянувши каталог, а може і просто підійде до відповідного стелажу, запропонує на вибір кілька книг

як енциклопедичного, так і вузькоспеціального характеру. Іноді нас захоплює таке швидке вирішення проблеми, а іноді, здається, цілком закономірним – він же професіонал (Бібліотекар).

В). Людина цієї професії стежить за роботою та належним виконанням законів. До його обов'язку входить контроль за своєчасним порушенням кримінальних справ, дає санкції на обшук та інші слідчі дії. Крім цього, він здійснює нагляд за точним і одноманітним виконанням законом усіма підприємствами, установами та особами, захищає права громадян. Особливо цінується у людей цієї професії – аналітичний розум, логічне мислення, ерудованість, чудова пам'ять (Прокурор).

Додаткові бали.

1. Людина цієї професії аналізує попит та пропозицію, передбачає можливі варіанти розвитку ситуації та дає прогнози на майбутнє. При цьому він повинен враховувати величезну кількість різних параметрів, побачити за ними прояв загальних закономірностей і не забути про ймовірність випадкових і непередбачуваних змін. Для вирішення такої складної задачі крім умінь аналізувати факти і солідного практичного досвіду йому знадобиться економічна та юридична грамотність, бездоганна логіка та інтуїція, а також широкі знання в різних галузях. У результаті своєї роботи він оцінює життєздатність будь-якої ідеї та визначає, чи є в ній потреба, чи існують у цій галузі конкуренти, і чи є шанси їх обійти. (Аналітик)

2. Ця професія може здатися легкою, але від неї залежить робота цілого колективу, вона зв'язана творчістю. Ця професія вимагає постійного руху та міцних нервів. Не завжди цього фахівця знають в обличчя, тому що найчастіше люди бачать його спину (Диригент).

5. Вправа «Німе кіно»

Інструкції: до дошки викликаються 6 добровольців. Кожному видається картка із назвою професії. Добровольці повинні без слів показати професію класу, а клас має відгадати цю професію.

6. Вправа «Забавні професії»

Матеріали: картки з професіями

Картки професій

енергетик,	скляр	ювелір
стюард	журналіст	водій
кінолог	письменник	медсестра
вихователь	боцман	кухар
фотограф	кранівник	програміст
вчитель	охоронець	геолог
декоратор	банкiр	військовий
ветеринар	фармацевт	зубний технік
будівельник	перукар	продавець
моряк	співак	барбер
еколог	технолог	стиліст
артист цирку	бухгалтер	тренер
психолог	секретар	ювелір
танцюрист	стоматолог	майстер татуажу
дизайнер	бджоляр	освітлювач
штукатур	слюсар	льотчик

Для виконання завдання ведучому слід роздати всім учасникам по дві картки з назвами професій.

Професії: енергетик, скляр, ювелір, стюард, кінолог, вихователь, фотограф, вчитель, журналіст, письменник, боцман, кранівник, охоронець, водій, медсестра, кухар, програміст, геолог, юрист, декоратор, ветеринар, будівельник, банкiр, фармацевт, перукар, військовий, зубний технік, продавець, моряк, еколог, артист цирку, співак, технолог, бухгалтер, барбер, стиліст, тренер, психолог, танцюрист, секретар, стоматолог, ювелір, майстер татуажу, дизайнер, бджоляр, освітлювач, штукатур, слюсар.

Інструкція: кожному учаснику потрібно придумати якусь нову професію з двох професій, які йому дістались, наприклад «фотограф» і «будівник» та коротко описати характер роботи «нових фахівців». Наприклад, фотограф-будівник може будувати і одночасно фотографувати або будує будинки по фотографіях.

Кожну таку вигадану професію слід добре проаналізувати, спираючись на те, які саме операції буде здійснювати «новий професіонал»

Обговорення:

- Чия професія може бути найбільш затребуваною? Найменш?
- Яку б саму професію обрали б з тих, що ми сьогодні придумали?

– Чия професія вам здалася найбільш кумедною?

7. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 3

Мета: навчити учнів об'єктивно оцінювати професію; пояснити наслідки неправильного вибору професії; допомогти учням зрозуміти необхідність активних дій спрямованих на вибір професії; познайомити учасників зі схемою аналізу професій; збагатити уявлення учня про власні можливості.

1. Метафоричні картки.

Інструкція: Оберіть, будь ласка, картку, яка схожа на вашу майбутню професію.

Обговорення.

2. Вправа «5 професій на літеру...». Тьютор називає літеру, а учасники повинні згадати всі професії на цю літеру. Якщо назвали професію, яка незнайома учасникам, тьютор просить пояснити, про що йде мова. Сьогодні літери Д, О, Н.

Д – дегустатор, друкар, дефектолог, детектив, ди- джей, дизайнер, диригент, дієтолог, дипломат, диктор.

О – охоронець, окуліст, онколог, орнітолог, офіціант, ортопед, оператор

Н – нотаріус, науковець, налаштувач, нейрохірург, невропатолог, нано-технолог.

3. Вправа «Зброя праці»

Інструкція: Клас ділиться на 3 команди. За правильні відповіді команда отримує 1 бал.

Тьютор: «Кожній професії притаманні певні знаряддя праці. Давайте спробуємо визначити за знаряддям праці, професію».

Команда 1.

- Диктофон, ручка, блокнот (Журналіст);
- Радар, сигнальні вогні, монітор (Авіадиспетчер);
- Товар, реклама, інформація (Промоутер);
- Земля, природа, поле, теплиця, сад, сорти рослини, догляд, плоди, зерно, добрива, урожай.

(Агроном).

Команда 2.

- Музей, туристи, мапа (Екскурсовод, гід)
- Каміння, дорогоцінні метали, краса (Ювелір)
- Собака, безпека, слід, вишкіл (Кінолог)
- Газета, новини, сучасність, люди, оперативність, редакція, факти (Журналіст)

Команда 3

- Малюнок, проєкт, план, креслення, будівництво, будівлі, пам'ятники (Архітектор);
- Тканина, розкрий, лекало, костюм, ножиці, ательє (Кравець);
- Діагноз, ліки, спецодяг (Лікар);
- Станок, деревина, меблі, майстерня (Столяр).

4. Вправа «Гра в лотерею».

Матеріали: стікери.

Інструкція: Учасникам необхідно на стікерах написати по 3 назви професій, якими б вони бажали займатися протягом життя. Далі учні складують навпіл стікери та перемішують їх у коробці, потім кожен учасник обирає лише 1 стікер (як у лотереї).

Результати вибору обговорюються всією групою. Тьютер просить піднятися тих, хто отримав стікер зі своєю професією. Можна підрахувати відсоток тих, кому пощастило у виборі. Можна розповісти, що трапиться з їх життям, якщо доля «подарує» їм ці професії, які отримали.

Тьютор: «В даному випадку ми можемо зробити лише один висновок: «на долю надійся, але й сам не сиди». Потрібно більш свідомо підходити до вибору професії. Правильний вибір професії дозволить повністю реалізувати потенціал людини, уникнути розчарувань і невпевненості в собі та в своєму майбутньому».

Обговорення. Що було важко? Що відчували під час проведення вправи?

Висновок: «Необхідно навчитися при виборі професії та майбутнього життя діяти більш усвідомлено, а не навмання».

5. Вправа «Знайди пару»

Матеріали: Парні картки з назвами професії.

Інструкція: Зараз кожен із вас (можна одну картку на парту) отримає картку з назвами професії. Ваше завдання – прочитати назву та нікому не повідомляти її. У групі обов'язково є ще одна людина з такою самою карткою. Я ставитиму вам різні питання, які стосуються будь-яких характеристик професійної діяльності. Якщо ця риса притаманна тій професії, картка з якою вам дісталася, ви повинні підняти руку. Будьте уважні. Спостерігайте за рештою учасників групи: хто ще підніме руку разом з вами? В результаті всієї роботи ви повинні намагатися визначити свою пару.

Список професій: вчитель, охоронець, водій, медсестра, кухар, програміст, геолог, юрист, декоратор, ветеринар, будівельник, банкір, фармацевт, перукар, військовий, продавець.

Запитання: Підніміть руки ті з вас:

1. Чиї професії мають попит на ринку праці.
2. Чиї професії мають справу з грошима.
3. Чиї професії не потребують вищої освіти.
4. Чиї професії потребують постійного спілкування з іншими людьми.
5. Чиї професії не потребують великої фізичної сили.
6. Чиї професії потребують гарного зору.
7. Чиї професії потребують великої сміливості.
8. Чиї професії престижні.
9. Чиї професії вимагають гарної уваги.
10. Хто працює машинами.
11. Чиї професії мають справу з тваринами.
12. Чиї професії мають справу з знанням законів.
13. Чиї професії потребують художнього смаку.
14. Чиї професії з експедиціями та пошуком.
15. Хто повинен гарно знати хімічний склад препаратів.

Обговорення: Які з характеристик були найбільш інформативні для ідентифікації; Що викликало найбільші труднощі під час вирішення завдань.

6. Вправа «Вгадай професію»

Тьютор просить назвати 5 професій, які всі добре знають, наприклад – таксист, актор, бухгалтер, лікар, вчитель. А зараз, уявіть, що я прилетіла з іншої планети, і нічого не знаю про земні професії, спробуйте пояснити мені, що ви знаєте про ці професії, які «плюси» і «мінуси у них є».

6. **Рефлексія заняття.** Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 4

Мета: підвищення в учнів рівня усвідомлення поняття спеціалізації в рамках тієї чи іншої професії, розширення інформованості про багатогранність професійної праці; підвищити рівень орієнтації в світі професійної праці, краще пізнати особливості професій; аналіз помилок при виборі професії, знаходження засобів захисту від помилок; дати можливість учасникам співвіднести свій образ за різними професіями на підставі знання учнів один про одного.

1. Вправа «Продовж речення»

Матеріали: профорієнтаційні картки

Продовж речення Опиши, як би виглядав твій ідеальний робочий день.	Продовж речення Уяви, що ти журналіст, і постав три запитання людині, яка працює на роботі твоєї мрії.	Продовж речення Придумай нову професію, яка може з'явитися у майбутньому, і розкажи, чим займається ця людина.
Продовж речення Опиши свої головні таланти і знайди, які професії їх потребують.	Продовж речення Ким ти будеш через 10 років.	Продовж речення Що для тебе важливіше у виборі професії: захоплення чи фінансова стабільність?

Продовж речення Чи хотів би ти, щоб твоє хобі стало твоєю професією? Чому?	Продовж речення Яка професія тобі здається найцікавішою, хоча ти про неї ніколи раніше не думав(ла)?	Продовж речення Придумай інструмент або гаджет, який допоможе людям обирати професію.
Продовж речення Придумай, як можна покращити одну з професій (наприклад, вчителя чи лікаря).	Продовж речення Придумай і розкажи про професію, у якій можуть працювати люди зі якоюсь супер-силою.	Продовж речення Уяви, свій перший робочий день. Що ти робитимеш?
Продовж речення Опиши професію одного з батьків і розкажи, чому вона важлива.	Продовж речення Спробуй знайти щось цікаве в професії, яку б ти не обрав.	Продовж речення Що надихає тебе обрати майбутню професію?
Продовж речення Яка професія здається тобі найнебезпечнішою?	Продовж речення Які труднощі можуть виникнути в професії твоєї мрії?	Продовж речення Як зрозуміти, що професія тобі дійсно підходить?
Продовж речення Уяви і опиши професію, яка здається ідеальною.	Продовж речення Як ти будеш опановувати професію своєї мрії, якщо не зможеш отримати освіту?	Продовж речення Вибери професію, яка здається дуже популярною, і поясни, чому ти б її ніколи не обрав.
Продовж речення Чи готовий(а) ти нести відповідальність за чиєсь життя у своїй роботі?	Продовж речення Що ти зробиш, якщо твої батьки наполягатимуть на виборі професії, яка тобі не подобається?	Продовж речення Зміг би ти працювати, якщо твоя професія потребує 24/7 зайнятості?
Продовж речення Чи поїхав би ти працювати за кордон, якщо це означає залишити близьких на довгий час?	Продовж речення Як би ти працював(ла), якщо твоя професія передбачає роботу у місяцях позбавлення волі?	Продовж речення Чи обрав(ла) би ти професію, яку передають у твоїй сім'ї, навіть якщо вона тобі не до душі?
Продовж речення Придумай, як можна викладати дітям під час перебування у бомбосховищі.	Продовж речення Які професії будуть найбільш затребуваними для відновлення України?	Продовж речення Чи хотів(ла) би ти працювати у військовій сфері? Яку професію ти б обрав(ла)?
Продовж речення Уяви, що ти боїшся розпочати роботу у вибраній професії. Як ти долатимеш цей страх?	Продовж речення Придумай три способи, як не здаватися, якщо щось не виходить у роботі.	Продовж речення Яку фразу ти будеш повторювати собі, щоб не здаватися під час труднощів?
Продовж речення Назви три свої найкращі якості, які допоможуть тобі стати професіоналом.	Продовж речення Як ти реагуватимеш на критику від колег чи керівника?	Продовж речення Що для тебе означає «успішна кар'єра»?
Продовж речення Як ти плануєш діяти, якщо обрана професія не виправдає твої очікування?	Продовж речення Чи допустимо, на твою думку, показувати емоції на роботі? Чому?	Продовж речення Уяви, що в тебе є суперздібність, яка допомагає тобі в роботі. Що це за суперздібність?
Продовж речення Якби у тебе було три бажання, які б ти загадував(ла) для успіху у своїй професії?	Продовж речення Опиши, як виглядає твоє робоче місце мрії.	Продовж речення Опиши кроки, які приведуть тебе до роботи мрії.
Продовж речення Назви трьох людей, яких ти вважаєш прикладом у вибраній професії.	Продовж речення Назви критерії, за якими ти обираєш професію.	Продовж речення Назви три професії, які тебе цікавлять, і чому.
Продовж речення Як би ти описав(ла) людину, з якою тобі легко працювати?	Продовж речення Уяви що ти психолог, яку пораду ти даси людині, яка переживає стрес?	Продовж речення Уяви, що ти лікар-стоматолог: Як ти заспокоюєш дитину перед лікуванням зуба.

Продовж речення Уяви, що ти продавець: Придумай, як продати незвичний товар, наприклад, капелюх із підсвіткою.	Продовж речення Уяви, що ти – фотограф. Як би ти зняв(ла) портрет людини, щоб показати її характер?	Продовж речення Уяви, що ти письменник: Напиши перше речення для книги у жанрі фантастики.
Продовж речення Уяви, що ти екскурсовод: Який цікавий факт ти розкажеш туристам про своє рідне місто?	Продовж речення Уяви, що ти поліцейський: Що робить твою роботу такою важливою для суспільства?	Продовж речення Уяви, що ти маркетолог: Як переконати людей купити незнайомий продукт?
Продовж речення Уяви, що твоя професія – блогер. Яка тема для сучасного блогу, стане вірусною.	Продовж речення Як покращити тренування спортсменів за допомогою гаджетів?	Продовж речення Придумай, як використовувати ChatGPT у професії вчителя.
Продовж речення Які професії, на твою думку, стануть найбільш затребуваними через 10 років?	Продовж речення Чому важливо знати кілька мов у сучасному світі?	Продовж речення Які переваги дистанційної роботи для сучасного покоління?
Продовж речення Як вік може впливати на вибір професії?	Продовж речення Чи існує ідеальна професія?	Продовж речення Обери професію, яка зараз у тренді, і поясни чому?
Продовж речення Придумай професію, яку люди зазвичай не помічають, але без неї б було важко.	Продовж речення Чому деякі професії залишаються популярними сотні років?	Продовж речення Чи важливо любити свою роботу? Чому?
Продовж речення Чому людям важко змінювати професію?	Продовж речення Чому складно обирати майбутню професію?	Продовж речення Що потрібно, щоб правильно обрати професію?

Інструкція: оберіть будь-яку картку, та дайте або продовжить відповідь.

2.Вправа «Професія та спеціальність»

Слова тьютора: «Професія – це рід занять, форма трудової діяльності. Спеціальність – окрема галузь науки, виробництва, в якій людина працює. Люди однієї професії можуть мати різні спеціальності. Наприклад, у професії учитель, може бути різні спеціальності: математик, географ, хімік, філолог, історик тощо.

Інструкція: «Зараз я буду називати професії, а вам необхідно буде по черзі називати відповідні спеціальності».

професія	спеціальність
лікар	Терапевт, педіатр, стоматолог, окуліст, невропатолог
психолог	Практичний психолог, патопсихолог, психотерапевт
слюсар	Ремонтник, сантехнік, інструментальник
артист	Театру, цирку, естради, кіно
водій	Автобуса, трамвая, далекобійник
письменник	Фантаст, поет, прозаїк, історик
художник	Реставратор, мариніст, модельєр, оформлювач, декоратор
інженер	Будівельник, технолог, конструктор

3.Вправа «Професійні якості»

Тьютор: «Кожна професія вимагає набору певних якостей, зараз ми з'ясуємо якості, притаманні професіям. Учні самостійно аналізують та перераховують якості заданих професій.

Приклади:

Якості юриста – ерудованість, знання законів, неупередженість, поінформованість, тактовність, відповідальність.

Якості вчителя – любов до дітей, гуманність, освіченість, терпіння, винахідливість, самовдосконалення, ерудованість, інтуїція, вихованість.

Якості лікаря – гуманність, тактовність, інтуїція, відповідальність, точність, зібраність, освіченість, милосердя

Якості економіста – точність, освіченість, винахідливість, вміння оперувати цифрами, інформацією, посидючість.

4. Вправа «Най– най професія»

Тьютер пропонує незвичайні характеристики професій. Учасники повинні назвати професії, які відповідають даній характеристиці.

Список характеристик професій

Зелена	Солодка	Розумна
Смішна	Грошова	Смілива
Жіноча	Модна	Відповідальна
Уважна	Незалежна	Дитяча
Спокійна	Смачна	Чоловіча

5. Вправа «Чи я знаю як обирати професію?»

Інструкція: прослухайте твердження. Якщо ви з ними погоджуєтесь, то поставте собі один бал, якщо не погоджуєтесь — нічого.

1. Професію обирають раз і назавжди.
2. Вибір професії залежить від товщини гаманця.
3. Потрібно знайти ту професію, у якій ти будеш кращим.
4. Професія призначена людині від народження.
5. За назвою навчального закладу можна судити про того, кого він навчає.
6. Професії можна вибирати, спираючись на знання батьків і друзів.
7. Професію слід вибирати, вже ставши дорослим.
8. Щоб здобути хорошу освіту, потрібно йти до престижного вишу.
9. Якщо у тебе є гроші, то профорієнтація не потрібна.
10. Психолог — не помічник у виборі професії.

(Насправді всі твердження є помилковими)

Інтерпретація результатів.

Підрахуй, зі скількома помилками ти погодився.

0– 3. Ти чудово можеш впоратися з проблемою вибору професії, твій рівень інформованості про світ професії і тим, як вибирати, майже дорівнює компетентності фахівця.

4– 6. Тобі не вистачає інформації та впевненості в тому, як вибирати професію.

7 і більше. Спробуй чесно відповісти на питання: «Чому мені так важко узяти відповідальність на себе?» Можливо, давши відповідь на це питання, ти зможеш зрозуміти, як стати більш самостійним.

6. Вправа «Рейтинг помилок»

Матеріали: список «Помилки при виборі професії»

Помилки при виборі професії

1. Ставлення до вибору професії як до чогось незмінного. У будь-якій сфері діяльності відбувається зміна занять, посад у міру росту кваліфікації людини. При цьому найбільших успіхів досягає той, хто добре пройшов початкові щаблі.	
2. Стереотипні думки про престижні професії. Відносно професії заобовони проявляються в тому, що деякі важливі для суспільства професії, заняття вважаються негідними, непристойними (наприклад, сміттяр).	
3. Вибір професії під безпосередньо чи опосередковано впливом товаришів (за компанію). Професію ми вибираємо за своїм «смаком» і «розміром» так само, як одяг і взуття.	
4. Перенесення відносини до людини – представника тієї чи іншої професії – на саму професію. При виборі професії треба враховувати, насамперед, особливості даного виду діяльності, а не вибирати професію тільки тому, що тобі подобається або не подобається людина, що займається даним видом діяльності.	
5. Захоплення тільки зовнішньою стороною професії. За легкістю, з якою актор створює на сцені образ, стоїть напружена, буденна праця.	
6. Ототожнення шкільного навчального предмета з професією або погане розрізнення цих понять. Є такий предмет, як іноземна мова, а професій, де потрібне знання мови, багато – перекладач, екскурсовод, телефоніст міжнародного зв'язку тощо.	

Тому при виборі професії треба враховувати, які реальні заняття і професії за цим предметом стоять.	
7. Застарілі уявлення про характері праці в сфері матеріального виробництва. В усі професії, і перш за все в робочі, впроваджується складна і цікава техніка, підвищується культура праці.	
8. Відсутність звички з'ясовують свої особистих якості (схильностях, здібностях). Розібратися в собі тобі допоможуть профконсультанти, батьки, вчителі, товариші.	
9. Незнання або недооцінка своїх фізичних особливостей, недоліків, істотних при виборі професії. Існують професії, які можуть бути тобі протипоказані, так як вони можуть погіршити твій стан здоров'я.	
10. Незнання основних дій, операцій та їх порядку при вирішенні завдання вибору професії. Коли ти вирішуєш задачу з математики, то виконуєш певні дії в певній послідовності. Було б розумно вчинити так само і при виборі професії.	

Інструкція:

- Зі списку «Помилки» потрібно відібрати 3 помилки, які на ваш погляд, є найбільш «небезпечними» для вас.
  - Проаналізувати, вибрані помилки з вибраними помилками сусіда по парті.
  - Після візуалізації рейтингу помилок проводиться «мозковий штурм» по знаходженню засобів захисту від помилок.
    - Що потрібно робити, щоб запобігти цієї помилки?
    - Що потрібно робити, щоб не зробити цієї помилки?
- 7. Рефлексія заняття** Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 5

Мета: розвивати комунікативну компетентність, допомогти учасникам краще усвідомити деякі специфічні– моменти професійної діяльності; отримати кожним учасником групи набір рекомендацій про професійне майбутнє від інших учасників тренінгу; ознайомити учасників з класифікацією професій за Е. А. Клімовим.

1. Вправа «Ніхто навіть не здогадується, що я...»

Тьютор пропонує учасникам закінчити речення «Ніхто навіть не здогадується, що я...».

2. Вправа «Подарунок»

Інструкція: учні діляться на команди по 4 людини. «Уявіть собі, що у вас є спільний друг, який запросив вас усіх на свій День народження. Протягом 3 хвилин кожна група повинна придумати, який можна зробити подарунок своєму другу. При цьому важливо виконати три умови:

- подарунок повинен мати натяк на його професію;
- подарунок повинен бути «з родзинкою», тобто бути веселим, незвичайним;
- подарунок повинен бути доступним вам за ціною.

Варіанти: чоловік 35 років, дресирувальник; дівчина 28 років, стоматолог; чоловік 25 років, барбер; жінка 40 років, прокурор.

Обговорення: яки подарунки були найбільш цікавими?

3. Вправа «Прилад, якого не існує»

Інструкція: необхідно створити прилад, який може стати людям у пригоді. Намалюйте цей прилад, дайте йому назву.

4. Вправа «Порадник»

Матеріали: стікери.

Хід заняття:

1) Кожному учаснику буде надана можливість проявити себе в якості профконсультанта. Для цього потрібно написати свої побажання для кожного учасника групи на стікері, з іменем людини та дати рекомендації – яку професію обрати і де можна буде вчитися (в якому навчальному закладі).

2) Потім роздати картки один одному, і таким чином у кожного учасника з'явиться свій набір порад.

5. Вправа «Світ професій».

Слова тьютора «У світ існує понад 40 тисяч професій. У такому різноманітті складно орієнтуватись, тому вчені розробили класифікації професій. Одну з таких класифікацій розробив професор, доктор психологічних наук, академік Є.О. Клімов разом із своїми колегами. В основу цієї класифікації покладено поділ професій за предметом праці».

Людина-природа (П) – предметом праці є живі організми, рослинний і тваринний світ, біологічні процеси, земля, вода: біолог, ветеринар, зоотехнік, тваринник, агроном, овочівник, садівник, лісник, геолог, океанолог тощо.

Людина-техніка (Т) – предметом праці є машини, апарати й установки, технічні системи, матеріали й енергія: інженер, машиніст, шофер, кранівник, слюсар, радіомеханік, токар, сталевар тощо.

Людина-людина (Л) – предметом праці є самі люди, групи людей чи колективи: офіціант, продавець, лікар, вчитель, вихователь, юрист, екскурсовод тощо.

Людина-знакова система (З) – предметом праці є схеми, цифри, умовні знаки, формули, слова, шифри, коди, таблиці: програміст, статист, економіст, коректор, друкарка, комірник, обліковець, кресляр, топограф.

Людина-художній образ (Х) – предметом праці є художні образи, їх роль, елементи та особливості, засоби їх побудови: ювелір, фотограф, актор, письменник, музикант, художник.

Інструкція: Учні класу діляться на п'ять груп. Кожна група створює перелік професій за предметом праці, за допомогою мережі Інтернет: людина-людина; людина-техніка; людина-знакова система; людина-художній образ; людина-природа.

(другий варіант вправи – кожна група створює колаж).

6. Вправа «Хто є хто...».Тьютор: «Зараз я буду називати професії, кожний протягом декількох секунд повинен подивитися на своїх однокласників, і визначити, кому ця професія підійде найбільше. Далі я хлопну в долоні і всі по команді одночасно повинні показати рукою на обрану людину (найбільш підходящу для названої професії)».

(Слід зауважити, що свого часу проводилися експерименти соціологом В.Н.Шубкіним, які показують, що прогнози учнів щодо професійного майбутнього своїх однокласників нерідко виявляються більш точними, ніж прогнози їх вчителів та батьків. Це означає, що довіряти думці однокласників про професійні перспективи своїх товаришів таки можна і потрібно).

7. Рефлексія заняття

– Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

РОЗДІЛ II

«САМОПІЗНАННЯ» або «МОЖУ»

Знайомство з метою II розділу.

Щоб мати можливість зробити правильний професійний вибір, необхідно володіти інформацією не тільки про професії, а й про свої особливості – темперамент, нахили тощо. Наприклад, якщо ви дивилися мультфільм «Льодовиковий період» другу частину, то ви повинні пам'ятати мамонтиху Еллі, яка думала, що вона опосум, тому що її виростили опосуми. Вона весь час порівнювала себе з опосумом, тому завжди була занадто велика, занадто повільна, тому в неї була низька самооцінка, тому що вона була дійсно поганим опосумом. І для неї важливо було зрозуміти та прийняти, що вона поганий опосум, але чудовий мамонт. Коли людина працює не на «своєму» місці, вона завжди буде незадоволена собою, і у неї завжди буде низька самооцінка, тому що вона витрачає сили на те, що їй не підходить, що їй не подобається, вона як би виконує чужу роль. Тому так важливо знайти свою професію.

Давайте згадаємо формулу успіху. Які там були сфери? Правильно «Хочу»+ «Можу»+ «Треба» = Успіх. У другому розділі ми будемо вивчати себе і це про другий елемент формули успіху – «Можу»!

«Пізнай самого себе!» казали античні мудреці, та мали рацію!

Так що почнемо...

ЗАНЯТТЯ 6

Мета: закріплення навиків позитивної самопрезентації; активізація вивчення своїх особливостей; вивчення професійних нахилів.

1. Вправа «Хвалько».

Тьютор: «Традиційно в суспільстві хвалитися не прийнято, але зараз ми виконаємо вправу та трошки похвалимося. Отже потрібно закінчити речення «Не хочу хвалитися, але я ...».

2. Притча про майстра.

У фермера поламався трактор. Усі спроби полагодити машину були марними. Нарешті він покликав фахівця. Той оглянув трактор, спробував, як діє стартер, підняв капот і все ретельно перевірів. Потім узяв молоток, один раз ударив по мотору і привів його у дію. Мотор заторохтів, начебто і не був зіпсований. Коли майстер подав фермеру рахунок, той здивовано поглянувши на нього, обурився: «Як, ти хочеш 50 доларів тільки за один удар молотком!?» «Дорогий друже, – сказав майстер, – за удар молотком я порахував тільки один долар, а 49 я повинен взяти з тебе за мої знання, завдяки яким я зміг зробити цей удар по потрібному місцю».

Висновок: кожна людина повинна бути на своєму місці. Лише знаходячись на «своєму» місці людина є корисною не тільки собі, а й оточенню.

3. Методика «Диференційно-діагностичний опитувальник

Диференційовано-діагностичний опитувальник інтересів – ДДО (за Є. Клімовим)

Бланк опитування

ПІБ _____ клас _____

Людина-природа	Людина-техніка	Людина-Людина	Людина-Знак	Людина-Художній образ
1 а	1 б	2 а	2 б	3 а
3 б	4 а	4 б	5 а	5 б
6 а	7 б	6 б	9 б	7 а
10 а	9 а	8 а	10 б	8 б
11 а	11 б	12 а	12 б	13 а
13 б	14 а	14 б	15 а	15 б
16 а	17 б	16 б	19 б	17 а
20 а	19 а	18 а	20 б	18 б

Бланк запитань «ДДО»

	А	Б
1	Доглядати за тваринами.	Обслуговувати машини, прилади (стежити, регулювати).
2	Допомагати хворим людям.	Складати таблиці, схеми, програми обчислювальних машин.
3	Слідкувати за якістю книжкових ілюстрацій, плакатів, художніх листівок, грампластинок.	Слідкувати за станом, розвитком рослин.
4	Обробляти матеріали (деревину, тканину, метал, пластмасу).	Доводити товар до споживача (рекламувати, продавати).
5	Обговорювати науково-популярні книжки, статті.	Обговорювати художні книжки (або п'єси, концерти).
6	Вирощувати молодняк (тварин будь-якої породи).	Тренувати товаришів (або молодших) у виконанні будь-яких дій (трудовах, навчальних, спортивних).
7	Копіювати малюнки (або настроювати музичний інструмент)	Управляти яким-небудь вантажним (підйомним або дорожнім) засобом – трактором, тепловозом.
8	Повідомляти, роз'яснювати людям потрібні їм відомості (в довідковому бюро, на екскурсії).	Художньо оформляти виставки (або брати участь у підготовці п'єс, концертів).
9	Ремонтувати речі, вироби (одяг, техніку, приміщення).	Шукати та виправляти помилки в текстах, таблицях, малюнках.
10	Лікувати тварин.	Виконувати обчислення, розрахунки.

11	Виводити нові сорти рослин	Конструювати, проектувати нові види промислових виробів (машини або одяг, будинки, продукти харчування).
12	Розбирати суперечки, сварки між людьми, переконувати, пояснювати, заохочувати, карати.	Розбиратися в кресленнях, схемах, таблицях (перевіряти, приводити до порядку).
13	Спостерігати, вивчати роботу гуртків художньої самодіяльності.	Спостерігати, вивчати життя мікробів.
14	Обслуговувати, налагоджувати медичні прилади, апарати.	Надавати людям медичну допомогу при пораненнях, ударах, опіках.
15	Складати точні звіти про явища, події, об'єкти, які спостерігаються і вимірюються.	Художньо описувати, відтворювати події, які спостерігаються або уявляються.
16	Робити лабораторні аналізи в лікарні.	Приймати, оглядати хворих, вести бесіду з ними, призначати лікування.
17	Фарбувати або розписувати стіни приміщення, поверхні виробу.	Здійснювати монтаж будівлі або складання машин, приладів.
18	Організовувати культпоходи однолітків або молодших (в театри, музеї), екскурсії, туристичні походи.	Грати на сцені, брати участь в концертах.
19	Виготовляти за кресленнями деталі або вироби (машини, одяг), будувати будівлі.	Займатися кресленням, копіюванням креслень, карт.
20	Вести боротьбу з хворобами рослин, з шкідниками лісу, саду.	Працювати на клавішних машинах (друкарській машині, набірний машинці та ін.).

Матеріали: бланк відповідей.

Інструкція: «Припустимо, що після відповідного навчання Ви зможете виконувати будь-яку роботу. Та якби Вам довелось вибирати із двох можливостей, якій би роботі Ви віддали перевагу?»

Обговорення результатів.

4. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 7

Мета: ознайомити учнів з ресурсами які допомагають у профорієнтації.

1. Вправа «Мій герб»

Інструкція: Намалуйте свій особистий герб на якому було б відображені ваші якості, особливості, уподобання, які вас відрізняють від інших людей.

2. Інформаційне повідомлення «Як отримати профорієнтацію безкоштовно?»

Тьютор: У одного успішного бізнесмена запитали: «Як вам вдалося досягти такого успіху?»

– Ви знаєте, мені щастило в житті, – спокійно сказав він і продовжив, – і чим більше я працював, тим більше щастило!»

Висновок: чим більше ми проявляємо активність у будь-якому питанні, тим більш ми добиваємось.

«В мережі Інтернет існують безліч ресурсів, які не тільки допомагають у профорієнтації, але і надихають, показують, пояснюють і навіть підказують. На цих ресурсах, ви можете разом з батьками вивчити професійні кластери, дослідити сайти роботи, дізнатися про професійні і освітні можливості. Дізнатися про свої Супер сили, здібності та схильності.

1. Дія. Освіта (Національна освітня платформа актуальних знань та навичок, де кожен може безоплатно здобути важливі знання заради власного успіху. На платформі розміщено освітні серіали,

що дозволяють відкрити нові кар'єрні можливості та зробити перший крок до нової професії» <https://osvita.dia.gov.ua/>

2. Курси, розміщені на платформі Profosvita.online <https://profosvita.online/>

3. Навчальна гра «Працевлаштування без фільтрів» (Це гра про те, як знайти роботу з хорошими умовами праці, як розпізнати непорядного роботодавця, як зрозуміти, чи тобі пропонують чесні та безпечні умови працевлаштування. Під час проходження гри можна ознайомитися із типовими ситуаціями, які трапляються на робочих місцях, при прийомі на роботу, у разі хвороби, на лікарняному. Гравець отримує базові знання та навички, які знадобляться для захисту своїх трудових прав, для переговорів з роботодавцями, дізнається, якими мають бути умови праці, безпека праці, як оплачується робота, як вчиняти у кризових ситуаціях на роботі, навіть без досвіду роботи).

<https://profosvita.online/.../course-v1:Profosvita.../about>

4. Онлайн курс «Новітні технології для навчання і успіху впродовж життя» («Новітні технології для навчання і успіху впродовж життя #EmTech – це ресурс у відкритому доступі, який пропонує можливість особистісного та професійного зростання шляхом навчання впродовж життя. Він ґрунтується на концепціях «навчання впродовж життя» та «4С навичок XXI століття», які включають комунікацію, співпрацю, креативність і критичне мислення (Communication, Collaboration, Creativity, Critical Thinking).

<https://profosvita.online/.../course-v1:Profosvita.../about>

5. Соціальний інноваційний проєкт «Освітній ХАБ міста Києва» розвиває навичку «Навчання Протягом Життя» (Life Long Learning). Розроблені відеокурси про десятки професій (від держслужбовця до фандрейзера)

<https://eduhub.in.ua/category-course/oberi-profesiyu>

6. Онлайн– платформа Career Hub з планування кар'єри та працевлаштування молоді (інформація про професії та галузі, анонси корисних заходів та подій, програми та конкурси, корисні статті та поради, каталог вакансій та можливостей для старту кар'єри) <https://careerhub.in.ua/>

7. Проєкт «Карта професій» – допомога молоді зрозуміти різноманіття професій, важливі навички та кар'єрний шлях зі школи до реалізації у обраній галузі: 9 буклетів про професійні сфери, навички і кар'єру

<https://careerhub.in.ua/allprojects/1025-2/>

8. Курс Career Hub Pro: Фриланс для молоді з інвалідністю (3 професії)

<https://careerhub.in.ua/.../partfoliо-studentiv-ta.../>

9. Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії» <https://hryoutest.in.ua/about>

10. Спільнота «Кар'єра мрії» (100+ закладів)

<https://careerhub.in.ua/allprojects/community-of-schools/>

11. Методичний комплект «Бесіди про кар'єру» про вибір професії для учнів «Планування кар'єри» 9-10 кл

<https://careerhub.in.ua/allprojects/career-lessons/>

Вивчення особливостей:

1. Визначити свій тип особистості (тест «16 Персоналій») можна тут:

<https://www.16personalities.com/uk>

2. Пройти тест і дізнатись свій тип інтелекту (спирається на роботу доктора Говарда Гарднера – тут:

<https://www.idrlabs.com/ua/multiple-intelligences/test.php>

3. Дослідити аналітичні здібності, стресостійкість, емоційний інтелект і багато чого ще можна навіть на сайті Державної служби зайнятості

<https://profi.dcz.gov.ua/tests/>

3. Рефлексія заняття

– Що нового ви дізнались на занятті?

– Що найбільше сподобалось?

– Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 8

Мета: надати інформацію про типи темпераменту та навчити враховувати власні здібності в процесі навчання, при взаємодії з людьми, так і при виборі професії.

1. Інформаційне повідомлення

Слова тьютора: «Що таке темперамент? На думку вчених, темперамент пов'язаний з особливостями нервової системи людини, тому вважається його вродженою властивістю. Змінити свій темперамент досить складно – а значить, простіше й правильніше навчитися враховувати власні здібності як в процесі навчання, так і при виборі професії.

Назви основних типів темпераменту (сангвінік, флегматик, холерик, меланхолік) збереглися від часів Гіппократа, і ними користуються в сучасній психології. Кожному окремому типу темпераменту притаманні свої характерні особливості».

2. Методика Формула темпераменту

Тест «Формула темпераменту» (А.Белов)

Інструкція:

Відзначте знаком «+» ті якості в «паспорті» темпераменту, які для вас звичайні, повсякденні.

Холерик	Сангвінік
1) непосидючі, метушливі; 2) невитримані, запальні; 3) нетерплячі; 4) різкі і прямолінійні у відносинах з людьми; 5) рішучі і ініціативні; 6) уперті; 7) винахідливі в суперечці; 8) працюєте ривками; 9) схильні до ризику; 10) незлопам'ятні; 11) володієте швидкою, жагучою, із плутивною інтонацією промовою; 12) невірноважені і схильні до гарячкувати; 13) агресивний забіяка; 14) нетерпимі до недоліків; 15) маєте виразну міміку; 16) здатні швидко діяти і вирішувати; 17) невпинно прагнете до нового; 18) володієте різкими рвучими рухами; 19) наполегливі в досягненні поставленої мети; 20) схильні до різких змін настрою	1) веселі і життєрадісні; 2) енергійні і ділові; 3) часто не доводите почату справу до кінця; 4) схильні переоцінювати себе; 5) здатні швидко схоплювати нове; 6) нестійкі в інтересах і схильностях; 7) легко переживаєте невдачі і неприємності; 8) легко пристосовуєтеся до різних обставин; 9) із захопленням беретеся за будь-яку нову справу; 10) швидко остигаєте, якщо справа переставляє вас цікавити; 11) швидко включаєтеся в нову роботу і швидко переключаєтеся з однієї роботи на іншу; 12) тяготеєть одноманітністю буденної кропіткої роботи; 13) товариські і чуйні, не відчуваєте самотності з новими для вас людьми; 14) витривалі та працездатні; 15) володієте гучною, швидкою, чіткою промовою, яка супроводжується жестами, виразною мімікою; 16) зберігаєте самовладання в несподіваній складній обстановці; 17) володієте завжди бадьорим настроєм; 18) швидко засинаєте і пробуджуєтеся; 19) часто не зібрані, виявляєте поспішність у рішеннях; 20) схильні іноді сковзати по поверхні, відволікатися
Флегматик	Меланхолік
1) спокійні і холоднокровні; 2) послідовні і докладні в справах; 3) обережні і розсудливі; 4) вмієте чекати; 5) мовчазні і не любите марно базікати; 6) володієте спокійною, рівномірною промовою, з зупинками, без різко виражених емоцій, жестикуляції і міміки; 7) стримані і терплячі; 8) доводите почату справу до кінця; 9) не розтрачуєте даремно сил; 10) дотримуєтеся виробленого розпорядку дня, життя, системи в роботі; 11) легко стримуєте пориви;	1) сором'язливі і соромливі; 2) губитеся в новій обстановці; 3) утрудняєтеся встановити контакт з незнайомими людьми; 4) не вірите в свої сили; 5) легко переносите самотність; 6) відчуваєте пригніченість і розгубленість при невдачах; 7) схильні йти у себе; 8) швидко втомлюєтеся; 9) володієте тихою мовою; 10) мимоволі пристосовуєтеся до характеру співрозмовника; 11) вразливі до слізливості;

12) малосприйнятливий до схвалення і осудження;	12) надзвичайно сприйнятливий до схвалення і осудження;
13) незлобивий, проявляє поблажливе ставлення до шпильок на свою адресу;	13) пред'являє високі вимоги до себе і оточуючих;
14) постійні у своїх відносинах і інтересах;	14) схильні до підозрливості, недовірливості;
15) повільно включається в роботу і повільно переключається з однієї справи на іншу;	15) болісно чутливі і легко ранимі;
16) рівні у відносинах з усіма;	16) надмірно образливі;
17) любите акуратність і порядок у всьому;	17) потайливі і нетовариські, не ділитесь ні з ким своїми думками;
18) з тяжкістю пристосовуєтеся до нової обстановки;	18) малоактивні і боязкі;
19) володієте витримкою;	19) поступливі, покірні;
20) не дуже повільні	20) прагнете викликати співчуття і допомогу в навколишніх

Обробка результатів.

Якщо кількість позитивних відповідей в «паспорті» темпераменту того чи іншого типу становить 16 -20, то це значить, що у вас яскраво виражені риси даного типу темпераменту. Якщо ж відповідей налічується 11-15, значить якості даного темпераменту притаманні вам у значній мірі. Якщо позитивних відповідей 6-10, то якості даного типу притаманні вам зовсім незначною мірою. А тепер визначте формулу темпераменту:

$$\Phi_T = \left(\frac{X \cdot A_x}{A} \cdot 100\% \right) + \left(\frac{C \cdot A_c}{A} \cdot 100\% \right) + \left(\frac{\Phi \cdot A_\Phi}{A} \cdot 100\% \right) + \left(\frac{M \cdot A_m}{A} \cdot 100\% \right)$$

де:

- ФТ – формула темпераменту,
- X – холеричний темперамент,
- С – сангвінічний темперамент,
- Ф – флегматичний темперамент,
- М – меланхолійний темперамент,
- А – загальне число плюсів за всіма типами,
- A_x – число плюсів у «паспорті холерика»,
- A_ф – число плюсів у «паспорті флегматика»,
- A_с – число плюсів у «паспорті сангвініка»,
- A_м – число плюсів у «паспорті меланхоліка».

В кінцевому вигляді формула темпераменту набуває такий, наприклад, вигляд:

$$\Phi_T = 35\% X + 30\% C + 14\% \Phi + 21\% M$$

Це означає, що даний темперамент на 35% холеричний, на 30% сангвінічний, на 14% флегматичний, на 21% меланхолійний. Якщо відносний результат числа позитивних відповідей по якомусь типу становить 40% і вище, виходить, даний тип темпераменту є у вас домінуючим, якщо 30-39% – то якості даного типу виражені досить яскраво, якщо 20-29%, то якості даного типу виражені середньо, якщо 10-19%, то якості даного темпераменту виражені в малому ступені.

Інструкція: уважно перечитайте твердження та визначте наявність або відсутність у себе певних показників. Поставте знак «+», або виділіть кольором всі твердження, які присутні у Вашій поведінці за кожним із типів темпераменту.

Тьютор підводить до висновку, що поганих типів темпераменту не існує, це тип нервової системи, яку ми отримуємо при народженні.

3. Професії для різних типів темпераменту

Основні типи темпераменту	Професії
Холерик – людина швидка, надмірно рухлива, нерівноважена, збудлива. При зустрічі з труднощами відчуває запал і азарт. Його приваблює ризик й активне дозвілля. Іноді має схильність переоцінювати свої можливості. Незважаючи на енергійність, холерик не завжди доводить розпочату справу до кінця. У спілкуванні він	Холерик може досягти успіхів у професійних галузях, пов'язаних з роботою з людьми, встановленням соціальних зв'язків, а також там, де потрібно здобути прихильність співрозмовника. Вони легко освоюють професії кореспондента, радіо- і телеведучого, фахівця з продажу, перекладача, екскурсовода, фахівця з реклами, зв'язків з громадськістю. Саме серед холериків найбільше успішних підприємців і бізнесменів. Холерик досягає значних успіхів у професійній діяльності, яка планується

<p>імпульсивний, схильний до бурхливих емоційних реакцій, відкритий і щирий, а часом запальний та агресивний.</p>	<p>як проект (перед фахівцем ставитися чітко й зрозуміле завдання, яке він розпочинає й закінчує, а потім береться за вирішення наступного, не схожого на попереднє, завдання).</p> <p>Холерики часто вибирають професії, пов'язані з силовими структурами: поліцейського, охоронника, юриста. Також часто вибирають діяльність, де потрібен високий рівень особистої відповідальності, всілякі керівні посади.</p>
<p>Сангвініки – це «прости», рухливі, емоційні, життєрадісні, товариські й доброзичливі люди. Сангвініки легко погоджуються з іншими людьми, швидко освоюються в новій обстановці. Легко перемикаються з одного виду діяльності на інший. Сангвініки характеризуються високою працездатністю, вони можуть тривалий час концентрувати увагу на поставленому завданні й легко переключатися з одного завдання на інше, однак при вирішенні питання схильні виявляти поверховість. Зазвичай мають хороші організаторські здібності.</p>	<p>Робота для сангвініка не повинна вимагати складних технічних або глибоких знань. Вона повинна приносити йому нові враження та професійний досвід. Основна сфера сангвініка – соціальна.</p> <p>Сангвініки можуть реалізувати себе в професіях, пов'язаних як з фізичною, так і з розумовою працею, оскільки вони вирізняються стабільною працездатністю, Сангвінікам відповідають професії вчителя, адміністратора, кореспондента, продавця, бармена, бухгалтера, технолога, юриста, фахівця з підбору персоналу та багато інших. А ось робота, що вимагає підвищеної уваги до деталей і постійної зосередженості (диспетчер, ювелір, токарь), швидше за все, буде йому нецікава.</p>
<p>Флегматик відрізняється врівноваженістю, стресостійкістю, низькою емоційністю. Відсутність поспіху – це його сильна сторона, яка допомагає знаходити рішення в складних ситуаціях. Його девіз – сім разів відміряй, один раз відріж. Дійсно, думають вони більше, ніж роблять. Діяльність для цього темпераменту підходить аналітична, інтелектуальна. А ось в професіях, що вимагають швидкості прийняття рішень, а також емоційних і фізичних перевантажень, флегматикам досягти успіху набагато важче.</p>	<p>Флегматики надзвичайно працездатні, будь-яка монотонна робота може довго виконуватися ними з високою якістю. Вони можуть досягти успіхів у професіях, пов'язаних з виробництвом, адміністративною діяльністю. Також з успіхом упоратися з професіями диспетчера, лаборанта, агронома, інженера, ветеринара, системного адміністратора, ювеліра, коректора, зі спеціальностями, пов'язаними з обробкою даних. Таким чином, флегматику відповідатимуть професії медика, фахівця з комп'ютерів, економіста і т.п.</p>
<p>У спілкуванні меланхолік тактовний, уважний і спостережливий, проте не може довго розмовляти з людьми, особливо з тими, кого мало знає. У роботі педантичний та прискіпливий, старанний, від нього не вислизають найменші дрібниці. Темперамент меланхоліка наділяє людину здатністю глибоко думати і глибоко переживати. Меланхолік володіє сильною реакцією, яка спрямована до внутрішнього світу людини. Саме тому багато творчих людей і вчених – меланхоліки, наука і творчість вимагає цих особливостей.</p>	<p>Меланхолік досягає успіхів у роботі, яка вимагає ретельності, дослідження деталей і при цьому виключає велике коло спілкування. Так, професії меланхоліка можуть бути пов'язані з технікою, обробкою інформації, створенням художніх образів. Меланхолік ефективно працює, коли чітко й в подробицях уявляє, чого від нього бажають, коли його досягнення як фахівця будуть оцінюватися за якісними, а не кількісними показниками. Меланхоліку не підійде робота, де необхідно приймати рішення швидко, багато працювати, більш комфортно та зручно йому буде виконувати завдання творчі або ті, які вимагають глибокого розуміння. Меланхоліки досягають успіхів у таких сферах, як література, образотворче мистецтво, кінокритика, а також як ІТ-фахівці, економісти й архітектори.</p>

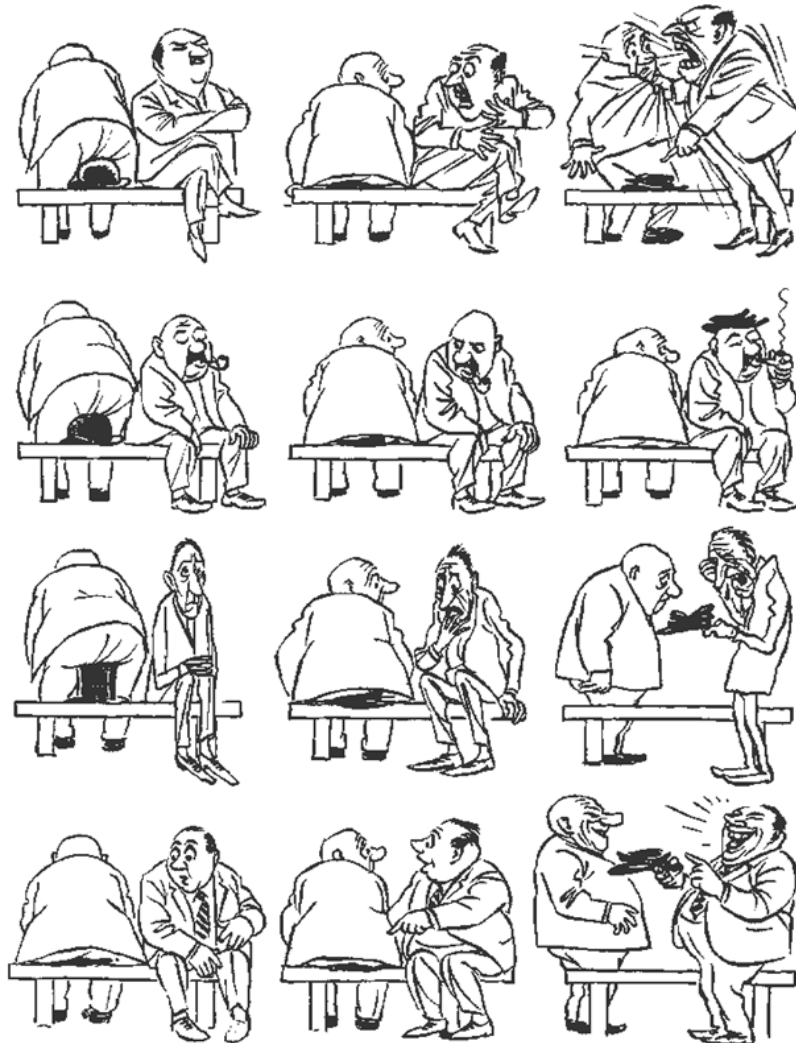
4. Рефлексія заняття

– Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 9

Мета: продовження вивчення особливостей типів темпераменту; розвиток творчих здібностей; вивчення професійних схильностей.

1. Вправа «Малюнки Херлуфа Бідструпа»

Тьютор: «Х.Бідstrup – датський художник – карикатурист, дуже успішно зобразив особливості 4 типів темпераменту» Обговорення малюнків.

2. Вправа «Театр»

Інструкція: до дошки виходять 4 добровольця, потрібно змоделювати поведінку представників чотирьох темпераментів у різних життєвих ситуаціях, а також тактику спілкування з ними оточуючих у наступних ситуаціях:

1 ситуація «Ранок у сім'ї» (як збираються до школи різні представники темпераментів);

2 ситуація «Людина отримала радісну звістку» (виграла машину у лотерею);

3 ситуація «Хтось став об'єктом дурного жарту приятеля»;

4 ситуація «Завис комп'ютер».

Обговорення: представника якого типу темпераменту було складно зображати? Який тип з'являється складним у спілкуванні?

3. Опитувальник професійних схильностей Л.Йовайши (модифікація Г.В. Резанкіної)

Інструкція: Пройдіть за посиланням та закінчіть вислови, вибравши один з варіантів – «а», «б» або «в» – і обвівши відповідну букву в бланку навпроти номера питання.

<https://testoteka.info/uk/test/career/ops-j-r>

Обговорення результатів.

4. Рефлексія заняття

– Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 10

Мета: допомогти учасникам усвідомити зв'язок між вибором професії і станом здоров'я, з поняттям профпридатність; вивчити особливості свого характеру; ознайомлення з навичками «Soft skills які потрібно розвивати у себе, щоб бути конкурентоспроможним на сучасному ринку труда.

1. Вправа «Закінчи речення».

Слова тьютора «Під час вибору професії важливо враховувати професійну придатність. Це відповідність людини своїй професії. Наприклад, якщо в людини є вроджений дальтонізм, вона не зможе розрізняти кольори, які є на світлофорі. Тому для професії водія вони вважається проф. непридатною»

Інструкція: необхідно прослухати речення та продовжити їх.

Речення:

Проблеми з зором протипоказані для професії... (льотчик, фотограф, програміст);

Хворі органи дихання не дозволять тобі обрати професію (спортсмен, тренер, судовий механік);

Здоровий опорно-руховий апарат необхідна умова при виборі професій (військовий, спортсмен, вантажник, хірург);

Професія стоматолога і недостатній розвиток дрібної моторики... не сумісні.

Обговорення: по-перше, потрібно берегти своє здоров'я, а по друге кожен, хто вибирає професію, повинен з'ясувати, чи відповідає стан його здоров'я вимогам професії. Тому, щоб уникнути розчарування.

2. Модифікований опитувальник для ідентифікації типів акцентуацій характеру у підлітків.

Матеріали: бланк відповідей

Модифікований опитувальник для ідентифікації типів акцентуацій характеру у підлітків (О.Є. Лічко – С.І. Подмазін)

Бланк відповідей

ТА	Номер ствердження													Сума балів	МДЧ
	1	12	23	34	45	56	67	78	89	100	111	122	133		
Г	1	12	23	34	45	56	67	78	89	100	111	122	133		10
Ц	2	13	24	35	46	57	68	79	90	101	112	123	134		8
Л	3	14	25	36	47	58	69	80	91	102	113	124	135		9
А	4	15	26	37	48	59	70	81	92	103	114	125	136		8
С	5	16	27	38	49	60	71	82	93	104	115	126	137		8
Т	6	17	28	39	50	61	72	83	94	105	116	127	138		9
І	7	18	29	40	51	62	73	84	95	106	117	128	139		9
З	8	19	30	41	52	63	74	85	96	107	118	129	140		9
Д	9	20	31	42	53	64	75	86	97	108	119	130	141		9
Н	10	21	32	43	54	65	76	87	98	109	120	131	142		10
К	11	22	33	44	55	66	77	88	99	110	121	132	143		4

Аркуш запитань.

1. У дитинстві я був веселим і невгамовним.
2. У молодших класах я любив школу, але потім вона стала для мене обтяжливою.
3. У дитинстві я був таким самим, як і зараз: мене легко було засмутити, але і легко заспокоїти, розвеселити.
4. У мене часто буває погане самопочуття.
5. У дитинстві я був уразливим і дошкульним.
6. Я часто побоююся, що з моєю мамою щось може трапитися.
7. Мій настрій поліпшується, коли мене залишають самого.
8. У дитинстві я був примхливим і дратівливим.
9. У дитинстві я любив розмовляти і гратися з дорослими.
10. Вважаю, що найважливіше – незважаючи ні на що, якнайкраще провести сьогоднішній день.
11. Я завжди дотримуюсь своїх обіцянок, навіть якщо це мені невигідно.
12. Як правило, у мене гарний настрій.

13. Тижні гарного самопочуття змінюються в мене тижнями, коли і само почуття, і настрої у мене погані.
14. Я легко переходжу з радості до смутку і навпаки.
15. Я часто відчуваю млявість, нездужання.
16. До спиртного я відчуваю відразу.
17. Уникаю вживати спиртне через погане самопочуття і головний біль.
18. Мої батьки не розуміють мене й іноді здаються мені чужими.
19. Я ставлюся насторожено до незнайомих людей і мимоволі побоююся зла з їхньої сторони.
20. Я не бачу в себе великих хиб.
21. Від нотацій мені хочеться утекти подалі, але якщо не вдається, мовчки слухаю, думаючи про інше.
22. Всі мої навички гарні і бажані.
23. Мій настрій не змінюється від незначних причин.
24. Я часто прокидаюся з думкою про те, що сьогодні має бути зроблено.
25. Я дуже люблю своїх батьків, прихильний до них, але, буває, дуже ображаюся і навіть сварюся з ними.
26. Періодами я почуваю себе бадьорим, періодами – розбитим.
27. Нерідко я соромлюся їсти в присутності сторонніх людей.
28. Моє ставлення до майбутнього часто змінюється: то я будую райдужні плани, то майбутнє здається мені вогкуватим.
29. Я люблю займатися чим-небудь цікавим на самоті.
30. Майже не буває, щоб незнайома людина відразу викликала в мене симпатію.
31. Люблю одяг модний і незвичний, що притягує погляди.
32. Більше за усе люблю ситно поїсти і добре відпочити.
33. Я дуже врівноважений, ніколи не дратуюсь і ні на кого не серджусь.
34. Я легко сходжуся з людьми у будь-якій обстановці.
35. Я погано переношу голод – швидко слабшаю.
36. Самотність я переношу легко, якщо вона не пов'язана з прикростями.
37. У мене часто буває поганий, неспокійний сон.
38. Моя сором'язливість заважає мені подружитися з тими, з ким мені хотілося б.
39. Я часто тривожуся з приводу різноманітних неприємностей, що можуть статися у майбутньому, хоча приводу для цього немає.
40. Свої невдачі я переживаю сам і ні в кого не прошу допомоги.
41. Сильно переживаю зауваження й оцінки, що мене не задовольняють.
42. Зазвичай я вільно почуваю себе з новими, незнайомими однолітками, у новому класі, таборі праці й відпочинку.
43. Як правило, я не готую уроки.
44. Я завжди говорю дорослим тільки правду.
45. Пригоди і ризик мене приваблюють.
46. До знайомих людей я швидко звикаю, незнайомі можуть мене дратувати.
47. Мій настрій прямо залежить від шкільних і домашніх справ.
48. Я часто стомлююся до кінця дня, до того ж так, що здається – не залишилося сил.
49. Я соромлюся незнайомих людей і боюся заговорити першим.
50. Я багато разів перевіряю, чи немає помилок у моїй роботі.
51. У моїх приятелів помилкова думка, нібито я не хочу з ними дружити.
52. Іноді бувають дні, коли я без причини на всіх серджусь.
53. Я можу сказати про себе, що в мене: гарна уява,
54. Якщо вчитель не контролює мене на уроці, я майже завжди займаюся чим-небудь стороннім.
55. Мої батьки ніколи не дратують мене своєю поведінкою.
56. Я можу легко організувати хлопців для роботи, ігор, розваг.
57. Я можу випереджати інших у міркуваннях, але не в діях.
58. Буває, що я сильно радію, а потім сильно засмучуюся.
59. Іноді я стаю примхливим і дратівливим, а незабаром шкодую про це.
60. Я надмірно вразливий і дошкульний.
61. Я люблю бути першим там, де мене люблять, боротися ж за першість я не люблю.
62. Я майже не буваю цілком відвертим, як із приятелями, так і з рідними.
63. Розсердившись, я можу почати кричати, розмахувати руками, а іноді й битися.
64. Мені часто здається, що, за бажання, я міг би стати актором.
65. Мені здається, що тривожитися про майбутнє марно – все само собою влаштується.
66. Я завжди справедливий у стосунках з вчителями, батьками, друзями.

67. Я переконаний, що у майбутньому здійсняться всі мої плани і бажання.
68. Іноді бувають такі дні, що життя мені здається складнішим, аніж є насправді.
69. Досить часто мій настрій позначається на моїх вчинках.
70. Мені здається, що в мене багато хиб і недоліків.
71. Мені буває важко, коли я згадую про свої маленькі помилки.
72. Часто всілякі міркування заважають мені довести почату справу до кінця.
73. Я можу вислухати критику і заперечення, але намагаюся все рівно усе зробити по-своєму.
74. Іноді я можу так розлютитися на кривдника, що мені важко втриматися, щоб відразу не побити його.
75. Я практично ніколи не відчуваю сорому і не буваю сором'язливим.
76. Не відчуваю прагнення до занять спортом або фізкультурою.
77. Я ніколи не говорю про інших погано.
78. Люблю усякі пригоди, охоче йду на ризик.
79. Іноді мій настрій залежить від погоди.
80. Нове для мене приємне, якщо обіцяє для мене щось гарне.
81. Життя здається мені дуже важким.
82. Я часто відчуваю страх перед вчителями і шкільним начальством.
83. Закінчивши роботу, я довго хвилююся з приводу того, що міг зробити щось неправильно.
84. Мені здається, що інші мене не розуміють.
85. Я часто засмучуюся через те, що, розсердившись, наговорив зайвого.
86. Я завжди зумію знайти вихід із будь-якої ситуації.
87. Люблю замість шкільних занять піти в кіно або просто прогуляти уроки.
88. Я ніколи не брав удома нічого без дозволу.
89. При невдачі я можу посміятися над собою.
90. У мене бувають періоди підйому, захоплення, ентузіазму, а потім може наступити спад, апатія до усього.
91. Якщо мені щось не вдається, я можу впасти у відчай і втратити надію.
92. Заперечення і критика мене дуже засмучують, якщо вони різкі і грубі за формою, навіть якщо вони стосуються дрібниць.
93. Іноді я можу розплакатися, якщо читаю сумну книгу або дивлюся сумний фільм.
94. Я часто сумніваюся у слушності своїх вчинків і рішень.
95. Часто в мене виникає почуття, що я виявився непотрібним, стороннім.
96. Зіштовхнувшись із кривдою, я обурююся і відразу ж виступаю проти неї.
97. Мені подобається бути в центрі уваги, наприклад, розповідати хлопцям різні смішні історії.
98. Вважаю, що найкраще провести час – це коли нічого не робиш, просто відпочиваєш.
99. Я ніколи не спізнююся у школу або ще будь-куди.
100. Мені неприємно залишатися довго на одному місці.
101. Іноді я так засмучуюся через сварку з вчителем або однолітками, що не можу йти до школи.
102. Я не вмію командувати іншими людьми.
103. Іноді мені здається, що я тяжко і небезпечно хворий.
104. Не люблю усякі небезпечні й ризиковані пригоди.
105. У мене часто виникає бажання перевірити ще раз роботу, яку я тільки що виконав.
106. Я боюся, що у майбутньому можу залишитися самотнім.
107. Я охоче вислуховую настанови, які стосуються мого здоров'я.
108. Я завжди висловлюю свою думку, коли щось обговорюється в класі.
109. Вважаю, що ніколи не треба відриватися від колективу.
110. Питання, пов'язані зі статтю і любов'ю, мене зовсім не цікавлять.
111. Завжди вважав, що задля цікавої, привабливої справи усіма правилами можна знехтувати.
112. Мені іноді бувають неприємними свята.
113. Життя навчило мене бути не дуже відвертим, навіть із друзями.
114. Я їм мало, іноді довго взагалі нічого не їм.
115. Я дуже люблю насолоджуватися красою природи.
116. Йдучи з будинку, лягаючи спати, я завжди перевіряю, чи вимкнені газ, електроприлади, чи замкнені двері.
117. Мене приваблює тільки те нове, що відповідає моїм принципам та інтересам.
118. Якщо в моїх невдачах хтось винний, я не залишаю його без покарання.
119. Якщо я когось не шаную, мені вдається поводитися з ним так, що він цього не помічає.
120. Найкраще проводити час у різноманітних розвагах.

121. Мені подобаються всі шкільні предмети.
122. Я часто буваю ватажком в іграх.
123. Я легко переносу біль і фізичні страждання.
124. Я завжди намагаюся стримуватися, коли мене критикують або коли мені заперечують.
125. Я занадто недовірливий, тривожуся з усякого приводу, особливо з приводу свого здоров'я.
126. Я рідко буваю безтурботно веселим.
127. Я часто загадую собі різноманітні прикмети і намагаюся їх дотримуватися, щоб усе було добре.
128. Я не прагну брати участь у житті школи і класу.
129. Іноді я роблю швидкі, необдумані вчинки, через котрі потім шкодую.
130. Не люблю заздалегідь розраховувати усі витрати, легко беру в борг, навіть якщо знаю, що до обіцяного терміну віддати гроші буде важко.
131. Навчання мене обтяжує, і якби мене не примушували, я взагалі не вчився б.
132. У мене ніколи не було таких думок, які потрібно було б приховувати від інших.
133. У мене часто буває настільки гарний настрій, що запитують, чому я такий веселий.
134. Іноді в мене настрої буває настільки поганим, що я починаю думати про смерть.
135. Найменші прикrostі занадто засмучують мене.
136. Я швидко втомлююся на уроках і стаю розсіяним.
137. Іноді я дивуюся грубості і невихованості хлопців.
138. Вчителі вважають мене акуратним і старанним.
139. Часто мені приємніше розмірковувати наодинці, ніж проводити час у гучній компанії.
140. Мені подобається, коли мені підпорядковуються.
141. Я міг би вчитися значно краще, але наші вчителі і школа не сприяють цьому.
142. Не люблю займатися справою, яка потребує зусиль і терпіння.
143. Я ніколи нікому не бажав поганого.

Тьютор: Кожний з вас хоче знати особливості свого характеру, принаймні, його найбільш яскраві риси. Знання характеру дозволяє управляти собою, краще взаємодіяти з людьми, орієнтуватися па певне коло професій. Адже характер – це основа особистості. Опитувальник допоможе вам визначити тип вашого характеру, його особливості.

Інструкція: Прослухайте твердження, якщо згодні, номер обведіть кружком.
Обговорення отриманих даних.

3. Інформаційне повідомлення «Корисні навички «Soft skills»

Тьютор: Існують навички які визначають рівень успіху та кар'єрного зростання працівника, так звані «Soft skills». Вони включають різноманітні особистісні якості та соціальні вміння, які допомагають ефективно взаємодіяти з іншими людьми, вирішувати проблеми й адаптуватися до змін. Наприклад, критичне мислення входить у ТОП-10 необхідних людині навичок 21 століття, воно допомагає аналізувати інформацію якої навколо багато.

Отже, якщо ви хочете буди конкурентоспроможним, вам потрібно розвивати слідуєчі навички:

1. Ефективна комунікація. Комунікаційні здібності, дозволяють вам чітко й ефективно виражати свої думки, ідеї та рішення. Також вони включають уміння слухати й розуміти інших. Гарні комунікаційні навички допомагають уникати непорозумінь, створювати позитивну атмосферу в колективі та забезпечувати успішну взаємодію. У сучасному світі, де віддалена робота й цифрові комунікації стають нормою, уміння чітко та ефективно спілкуватися є надзвичайно важливим.

2. Співпраця та командна робота. Здатність працювати в команді є однією з найважливіших. У сучасних організаціях проекти часто виконуються групами, де успіх залежить від ефективної співпраці та взаємодії між членами команди. Лідерські якості та вміння мотивувати інших також відіграють значну роль у досягненні спільних цілей. Співпраця передбачає здатність працювати в команді, ділитися ідеями, підтримувати інших і спільно досягати цілей. Це вміння є критично важливим у середовищах, де успіх залежить від колективних зусиль. Гарні навички співпраці допомагають створювати синергію та досягати результатів, які неможливо досягти самостійно.

3. Адаптивність і гнучкість. Ринок праці постійно змінюється, тому працівники повинні вміти швидко адаптуватися до нових умов, технологій та методів роботи. Адаптивність включає здатність швидко пристосовуватися до нових умов, змін у роботі та непередбачуваних ситуацій. Це вміння дозволяє залишатися ефективним і продуктивним навіть у стресових ситуаціях. Гнучкість означає здатність змінювати підхід до роботи залежно від нових обставин. Гнучкі працівники можуть швидко переналаштуватися, навчатися нових навичок і застосовувати інноваційні рішення.

4. Критичне мислення та розв'язання проблем. Уміння аналізувати інформацію, критично мислити та знаходити шляхи розв'язання складних проблем є важливими аспектами м'яких навичок. Це дозволяє не тільки виконувати свої обов'язки, але й активно брати участь у покращенні процесів в інноваційній діяльності. Це вміння допомагає уникати помилок, знаходити оптимальні рішення та ефективно розв'язувати проблеми.

5. Емоційний інтелект. Емоційний інтелект включає здатність розуміти й управляти своїми емоціями, а також емоціями інших людей. Це сприяє створенню здорової робочої атмосфери, зменшенню конфліктів і покращенню взаємодії. Це вміння допомагає будувати міцні стосунки, уникати конфліктів і створювати гармонійне робоче середовище. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту здатні краще розуміти потреби та мотивації інших, що робить їх ефективними лідерами й командними гравцями.

6. Побудова та підтримка професійних відносин. Успішна кар'єра часто залежить від здатності будувати й підтримувати професійні стосунки з колегами, керівництвом і партнерами, такі навички як емпатія, комунікаційні навички та вміння слухати, допомагають створювати міцні професійні зв'язки, що сприяють кар'єрному зростанню та розвитку.

7. Креативність. Креативність передбачає здатність генерувати нові ідеї, знаходити оригінальні підходи до вирішення проблем і створювати інноваційні продукти чи послуги. Креативні люди здатні мислити нестандартно, що є ключовим фактором для успіху в умовах швидкозмінного ринку.

8. Лідерство. Лідерські навички включають здатність мотивувати інших, організувати роботу команди, приймати відповідальні рішення та брати на себе відповідальність за результат. Гарні лідери здатні надихати інших на досягнення високих результатів і створювати позитивну робочу атмосферу.

9. Тайм-менеджмент. Тайм-менеджмент включає здатність ефективно розподіляти свій час, пріоритизувати завдання та дотримуватися дедлайнів. Це вміння допомагає підвищувати продуктивність, зменшувати стрес і досягати поставлених цілей у встановлені терміни.

10. Переконливість. Переконливість включає здатність впливати на думки та поведінку інших, використовуючи логічні аргументи, емоційні апеляції та харизму. Це вміння є важливим для успішних переговорів, продажів і побудови міцних стосунків із клієнтами та колегами.

Обговорення. Всі ті навички можна розвинути у себе, але потрібна дві умови – мотивація та активність. **4. Рефлексія заняття.** Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 11

Мета: розвиток комунікативної сфери, впевненості в собі, вироблення навичок комунікативної взаємодії; вивчення особливостей характеру, визначення наявних емоційних бар'єрів в міжособистісному спілкуванні.

1. Вправа «Ім'я та прикметник»

Тьютор: Необхідно підібрати прикметник на першу літеру свого ім'я, наприклад «Геніальний Геннадій – геніальний, Анатолій – активний і т.п.

2. Вправа «Передача інформації»

Тьютор: У сучасному ринку праці уміння ефективно спілкуватися є надзвичайно важливим. Гарні комунікаційні навички допомагають уникати непорозумінь, створювати позитивну атмосферу в колективі та забезпечувати успішну взаємодію. Комунікаційні здібності, дозволяють чітко й ефективно виражати свої думки, ефективно переробляти інформацію. Зараз ми з вами проведемо дуже цікаву вправу.

Інструкція: До дошки виходять 5 бажаючих. Тьютор розповідає, що зараз 4 учасника вийдуть у коридор, поки їх не покличуть. Першому учаснику я розповім історію, потім ми викличемо другого учасника з коридору і перший розповість йому почуту історію. Потім другий учасник кличе третього та розповідає йому історію, яку він почув від першого учасника. І так до останнього учасника. Останній учасник розказує останню версію класу.

Варіант історії: Якось жив один психотерапевт Платонов, і він лікував людей за допомогою гіпнозу. Як у будь-якого гіпнотизера у нього була своя "фішка" введення людей у транс – він махав носовою хусткою, рахував до 10 і людина занурювалася в гіпноз. Якось у нього був пацієнт льотчик, який ходив на його сеанси, і він йому дуже допоміг упоратися зі своїми проблемами. Минув час, і одного разу Платонов зустрічає льотчика на автобусній зупинці, вони дуже зраділи зустрічі. Під час розмови Платонов ненароком чхнув, дістав носову хустку і витерся. А льотчик, побачивши хустку Платонова,

несподівано поринув у транс. Люди намагалися привести його до тями, але не виходило, і тут Платонов згадав про хустку і все зрозумів. Він швидко вивів його з цього стану, вони посміялися з цієї історії і розійшлися.

Обговорення: Чи була історія змінена? Що заважало передати інформацію чітко? Що допомогло краще зрозуміти один одного?

3. Методика «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (за В.В. Бойко)

Матеріали: бланк опитувальника

Методика «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (за В.В. Бойко)

Мета: визначити наявні емоційні бар'єри в міжособистісному спілкуванні учня.

Обладнання: бланк опитувальника.

Інструкція: читайте наведені нижче судження та відповідайте «так» або «ні».

Обробка даних:

Підведіть підсумки, нараховуючи один бал за кожний збіг відповіді з наведеним нижче ключем.

- Невміння керувати емоціями, дозувати їх (відповіді «так» на запитання 1, 11, 16 та «ні» на запитання 6, 21).
- Неадекватний прояв емоцій (відповіді «так» на запитання 7, 12, 17, 22 та «ні» на запитання 2).
- Негнучкість та невиразність емоцій (відповіді «так» на запитання 3, 8, 13, 18 та «ні» на запитання 23).
- Домінування негативних емоцій (відповіді «так» на запитання 4, 9, 14, 19, 24).
- Небажання зближуватися з людьми на емоційній основі (відповіді «так» на запитання 5, 10, 15, 20, 25).

Інтерпретація даних. Підрахуйте загальну суму нарахованих балів. Вона може коливатися в межах від 0 до 25 балів. Чим більше балів, тим очевидніші

емоційні бар'єри досліджуваного в повсякденному спілкуванні. Однак, якщо досліджуваний набрав дуже мало балів (0– 2), то це свідчить або про його нещирість у відповідях, або про те, що він надто погано себе знає.

Якщо досліджуваний набрав не більше 5 балів, то емоції, зазвичай, не заважають йому спілкуватися з іншими, емоційні бар'єри у спілкуванні практично не виникають.

6– 8 балів — у досліджуваного є деякі емоційні проблеми в повсякденному спілкуванні;

9– 12 балів – свідчать про те, що «щоденні» емоції певною мірою ускладнюють взаємодію з людьми;

13 і більше балів говорять про те, що емоції шкодять встановленню контактів з оточуючими, можливо досліджуваному притаманні якісь дезорганізуючі реакції чи стани.

Зверніть увагу на те, чи немає в досліджуваного конкретних емоційних бар'єрів: невміння керувати емоціями, дозувати їх; неадекватний прояв емоцій; негнучкість та невиразність емоцій; домінування негативних емоцій;

небажання зближуватися з людьми на емоційній основі (це ті параметри, за якими набрано 3 і більше балів).

У висновках зазначається наявність/відсутність емоційних бар'єрів у спілкуванні досліджуваного учня, їх характер і наводяться рекомендації по забезпеченню психологічних умов їх подолання і попередження.

Запитання	Так	Ні
1. Зазвичай у кінці робочого дня на моєму обличчі помітна втома.		
2. Буває, що при першому знайомстві емоції заважають мені справити сприятливіший вплив на партнерів (розгублююся, бентежуся, замикаюся в собі або, навпаки, багато говорю, веду себе неприродно).		
3. У спілкуванні мені часто бракує емоційності, виразності.		
4. Мабуть, я здаюся оточуючим надмірно строгим.		
5. Я в принципі проти того, щоб демонструвати чемність, якщо цього не хочеться.		
6. Я зазвичай вмію приховувати від інших спалахи емоцій.		
7. Часто у спілкуванні з іншими я продовжую думати про щось своє.		
8. Буває, що я хочу висловити іншому емоційну підтримку (увагу, співчуття, співпереживання), однак він цього не відчуває, не сприймає.		

9. Часто у моїх очах або у виразі мого обличчя помітна заклопотаність.		
10. У діловому спілкуванні я намагаюся приховати свої симпатії до партнерів.		
11. Усі мої неприємні переживання, як правило, написані на моєму обличчі.		
12. Якщо я захоплююся розмовою, то моя міміка стає надмірно красномовною, експресивною.		
13. Мабуть, я дещо емоційно скутий.		
14. Зазвичай я перебуваю у стані нервової напруги.		
15. Як правило, я відчуваю дискомфорт, коли доводиться обмінюватися стисканням рук у діловій обстановці.		
16. Іноді близькі люди підказують мені: розслаб м'язи обличчя, не криви губи, не зморщуй обличчя тощо.		
17. Розмовляючи, я зайве жестикулюю.		
18. В новій ситуації мені важко бути розкутим, природним.		
19. Мабуть, моє обличчя часто виражає сум або стурбованість, хоч на душі у мене спокійно.		
20. Мені важко дивитися в очі при спілкуванні з малознайомою людиною.		
21. Якщо я хочу, то завжди буду приховувати ворожість до поганої людини.		
22. Мені чомусь часто буває весело без усякої причини.		
23. Мені дуже просто зобразити за власним бажанням або за проханням інших різні вирази обличчя: сум, радість, переляк, розпач тощо.		
24. Мені говорили, що мій погляд важко витримати.		
25. Мені щось заважає виявляти теплоту, симпатію людині, навіть якщо ці почуття до неї відчуваю.		

Інструкція: читайте наведені нижче судження та відповідайте «так» або «ні».

4. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

РОЗДІЛ III

«Я У СВІТІ ПРОФЕСІЙ» або «ТРЕБА»

Знайомство з метою III розділу.

Сьогодні ми починаємо III розділ, який присвячений третьому елементу формули успіху вибору професії – **сфера «Треба»**, тому ми будемо знайомитись з актуальними професіями та реаліями ринку праці. Дізнаємося про сучасні професії, шлях навчання, досвіду, реальні обов'язки спеціаліста.

У сучасному світі налічується близько 50 тисяч професій, в Україні — більше 9 тисяч. Щороку відбувається оновлення майже 500 професій. Одні відмирають, або змінюються до невпізнанності, інші — створюються. Коли молода людина обирає собі фах, вона повинна враховувати, аби професія була популярна не лише сьогодні, але і через 10 років. Це називається стабільністю попиту на професію.

ЗАНЯТТЯ 12

Мета: усвідомлення своїх професійних бажань; встановлення зв'язку між професійними бажаннями та місцем роботи або навчання; вміння аналізувати зміст професії; ознайомлення з затребуваними професіями в Україні.

1. Вправа «Мої професійні бажання».

Матеріали: список незакінчених речень, можна один на парту

Незакінчені речення	
– Я збираюсь ...	– Мені гарно бути ...
– Я бачу свою професійну ціль у тому, щоб ...	– В роботі я задовольню своє бажання...
– Я прагну ...	– У мене є природний потяг...
– Я можу досягнути успіху ...	– Моє навчання або робота дозволять мені ...
– У мене належний вік для ...	– Для мене зручно і вигідно...

<ul style="list-style-type: none"> – Я абсолютно впевнений, що я хочу... – Мій успіх пов'язаний ... – У мене є те, що необхідно для ... – Я знаю, що я буду ... – Я впевнений ... – Мені гарно мати ... 	<ul style="list-style-type: none"> – У мене є здібності для ... – Я мрію ... – Мій професійний інтерес спрямований ... – У мене достатньо сил і бажання ... – Моє сьогоднішнє становище дозволяє...
---	--

Хід вправи: Незакінчені речення.

- Я збираюсь ...
- Я бачу свою професійну ціль у тому, щоб ...
- Я прагну ...
- Я можу досягнути успіху ...
- У мене належний вік для ...
- Я абсолютно впевнений, що я хочу...
- Мій успіх пов'язаний ...
- У мене є те, що необхідно для ...
- Я знаю, що я буду ...
- Я впевнений ...
- Мені гарно мати ...
- Мені гарно бути ...
- В роботі я задовольню своє бажання...
- У мене є природний потяг...
- Моє навчання або робота дозволять мені ...
- Для мене зручно і вигідно...
- У мене є здібності для ...
- Я мрію ...
- Мій професійний інтерес спрямований ...
- У мене достатньо сил і бажання ...
- Моє сьогоднішнє становище дозволяє...

Інструкція: Із списку незакінчених речень учасникам необхідно вибрати 5 речень і закінчити їх написання. Після цього звернути увагу на три додаткових запитання.

Запитання:

А. Чи пов'язані мої професійні бажання з визначеними місцями роботи або навчання?

Б. Чи достатньо я проінформований проте, як будуть задовольнятися мої бажання в тих місцях роботи або навчання, які я собі попередньо визначив?

– Учасникам необхідно придумати умовні місця роботи або навчання і дати на відповіді на запитання.

– Далі запропонувати учасникам поділитись на малі групи і у цих групах обговорити відповіді на 3 запитання і, якщо знадобиться, надати поради один одному.

2. Інформаційне повідомлення.

Тьютор: Як ви вважаєте, які професії зараз вважаються найбільш затребуваними? (відповіді учнів)

Топ найбільш затребуваних професій в Україні 2024 року: ІТ-фахівці, розробник мобільних додатків, медичні працівники, фахівці з маркетингу та реклами, психологи та консультанти зі здоров'я, нутріціологи, екологи та екологічні консультанти, інженери в галузі енергетики та технологій, менеджери з охорони здоров'я, фахівці з публічної політики, робототехнік або розробник домашніх роботів.

ТОП професій, які будуть затребувані в Україні після війни: будівельники, архітектори, лікарі-реабілітологи, інженери, транспорт та логістика, менеджери з продажу, маркетологи, енергетики, програмісти, психологи, правоохоронці, фахівців кризового управління, а також логопеди та корекційні психологи.

3. Вправа «Професії майбутнього»

Інструкція: Учні поділяються на групи, кожна група отримує назву професії з майбутнього, необхідно придумати, зміст цієї професії та які навички необхідні її представникам.

Список професій:

Назва	Зміст	Навички/ знання
Розробник віртуальних світів	моделювання віртуального світу в найдрібніших подробицях	мати глибокі технічні знання, добре знати географію, ази проектування, мати схильність до системного навчання, аналітики, бути цілеспрямованим і наполегливим.
Космічний гід	супроводжувати групу туристів у космосі, показувати їм сходи сонця, ділитися цікавою інформацією тощо.	творче мислення, технічні та гуманітарні навички
Молекулярний дієтолог	складає індивідуальні схеми харчування відповідно до генетичних особливостей організму людини з метою максимально наситити організм корисними речовинами, підвищити його імунітет та нормалізувати роботу внутрішніх органів.	знання не тільки в галузі дієтології, а й генетики, біохімії.
Дизайнер емоцій	Спеціаліст повинен буде передбачити, як споживач сприйме той чи інший товар або контент сайта. Його завдання – знаходити методи впливу на споживачів через органи відчуття та виводити їх на певні емоції.	знання з менеджменту, психології, фізіології та соціології.
Інженер з 3D-друку продуктів харчування	пов'язана з надмірним зростанням населення планети; позбавити людей важкої праці в сільському господарстві та урізноманітнити асортимент продуктів харчування.	розбиратися не тільки в 3D технологіях, а й у харчовій галузі, мікробіології тощо, бути терплячим та винахідливим, любити кулінарію та цифрові технології.
Урбаніст-еколог	Покращує екологію великих міст, організує зупинки з можливістю подихати чистим повітрям	закони екології, біології, ергономіки

4. Вправа «Бажаю тобі...» Інструкція: кожен учасник пише на аркуші паперу (можливо у формі сердечка) побажання у професійних досягненнях. Тьютор збирає листочки-побажання в декоративний мішок. Потім кожен виймає по одному аркушу побажання, і таким чином виходить, що всі учасники групи обмінялися побажаннями. Охочі можуть зачитати побажання, які йому досталися.

5. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 13

Мета: формування усвідомленого ставлення учнів до дослідження і вирішення проблеми самостійного вибору майбутньої професії; розвиток рівнів усвідомлення учнями «Я-образу» і «Я-образу майбутньої професії»; ознайомити учнів з поняттям «професіограма», та як її користуватися.

1. Вправа «Афоризми»

Матеріали: підготовлені висловлювання про важливість вибору професії на окремих стікерах.

<i>Якщо професія стає способом життя, то ремесло перетворюється у мистецтво.</i>
<i>Якщо ви вдало оберете професію і докладете до неї душу, то щастя саме знайде вас.</i>
<i>Головний секрет успіху життя полягає в тому, щоб знайти своє призначення, а потім реалізувати себе.</i>
<i>Освіта – це наш пропуск в майбутнє, адже завтрашній належить тім, хто приготувався до нього сьогодні.</i>
<i>Вибери собі професію, яку ти любиш, і тобі не доведеться працювати жодного дня.</i>
<i>Не кажи не вмію, а кажи – навчусь.</i>
<i>Не дізнаєшся на що ти згоден, доки не спробуєш.</i>
<i>Успіх приходить до тих, хто його прагне.</i>
<i>Не важливо як повільно ти йдеш, головне – не зупиняйся.</i>

<i>Сенс життя не в тому, щоб чекати, коли закінчиться гроза, а в тому, щоб вчитися танцювати під дощем.</i>
<i>Три речі ніколи не повертаються назад: час, слово та можливість.</i>
<i>Три правила досягнення успіху: знати більше чим інші; працювати більше інших; очікувати менш чим інші.</i>
<i>Не має високооплачуваних професій з великим майбутнім, але є професіонали з великим майбутнім.</i>
<i>Не забувайте мріяти що дня. Не забувайте усміхатись горю. Усміхнені уста – це та броня, яку не зломить навіть ваша доля.</i>
<i>В кожній людині є світло. Тільки дайте йому світити.</i>
<i>Під лежачий камінь вода не тече.</i>
<i>Доля – не випадковість, а предмет вибору; її не чекають, а завойовують. Бажана робота світліше за сонце.</i>
<i>Щасливий не той, хто має все найкраще, а той, хто вміє насолоджуватися найкращім з того, що має.</i>
<i>Здатність вибирати є найцінніше з властивостей розуму.</i>
<i>Величезне задоволення в житті – робити те, що ви робите найкраще.</i>
<i>Часто людину чатує невдача не у разі помилкового вибору, а при відмові від можливості його зробити.</i>
<i>Найвище задоволення у житті – створення виконаного обов'язку.</i>
<i>Якщо бажаєш мати те, чого ніколи не мав, то маєш робити те, чого ніколи не робив.</i>
<i>Щоб люди знаходили щастя у своїй роботі, необхідні три умови: робота має бути їм під силу, вона не повинна бути виснажливою, і їй має супроводжувати успіх.</i>
<i>Ти ніколи не дізнаєшся на що ти знатний, доки не спробуєш.</i>
<i>Майбутнє залежить від того, що ти робиш сьогодні.</i>
<i>Школа дає знання тим, хто їх бере.</i>
<i>Завжди – Вивчай, Відкривай, Досліджуй.</i>
<i>Не бійся змін, або твої мрії залишаться мріями.</i>
<i>Невдача – це просто можливість почати знову, але більш мудро.</i>
<i>Успіх – це вміння рухатись від невдачі до удачі, не витрачаючи ентузіазму.</i>
<i>Найскладніше – почати діяти, все інше залежить тільки від наполегливості.</i>
<i>Життя – це ряд зусиль. Ми бачимо мету, але не завжди бачимо дорогу.</i>
<i>Щасливий той, хто зумів перетворити професію на хобі, а хобі на професію.</i>

Тьютор: Афоризми завжди були важливим елементом нашого життя та натхнення. Вони відображають мудрість, надію, мрію і багато інших почуттів і думок.

Інструкція: оберіть собі висловлювання у сліпу, прочитайте, та скажіть, про що воно для вас?

2. Інформаційне повідомлення «Що таке професіограма?»

Тьютор: Професійна інформація ґрунтується на даних професіографії — науки, яка описує професії і спеціальності з точки зору вимог до людини. Професіограма — це спеціальна карта, яка містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності по конкретній професії, її окремих вимог і професійно важливих якостей, якими повинен володіти працівник, перелік вимог професії до психіки людини та необхідних здібностей.

Професіограма містить: загальні відомості про професію, опис трудового процесу (знаряддя праці, рівень фізичного і психологічного напруження); санітарно-гігієнічні умови праці з виділенням професійних шкідливостей, та медичних протипоказань; перелік обсягу знань і умінь, які необхідні для успішної професійної діяльності; характеристику видів і тривалості професійного навчання, можливості підвищення кваліфікації тощо.

3. Вправа «Довідник»

Інструкція: учні діляться по парам, та за допомогою мережі Інтернет знаходять професіограму будь-якої професії, та розповідають про її особливості.

4. Вправа «Дотягнись»

Інструкція: До дошки виходе два бажаючих учня. Беруть шматочок крейди. Тьютор просить їх поставити на дошці відмітку крейдою, як можна вищі. Після того, тьютор знову просить, ще раз

постаратися поставити відмітку ще вище. Учні ставлять (звертаємо увагу та не, що учні змогли відмітку поставити ще вище). Третій раз, тьютор знову просить, щоб учні, зібрали всі свої сили, та поставили відмітку ще як можна вище. І діти знов, це змогли зробити.

Обговорення: Як ви вважаєте, чому діти покращували свій результат з кожною спробою?

Висновки: Часто ми ставимо самі собі неіснуючі обмеження, після перших невдач швидко залишаємо спроби досягнути бажаного, а потім звинувачуємо в своїх проблемах оточуючих. А коли є мета та мотивація, у нас «зростають крила», та все виходить гарно.

5. Рефлексія заняття. Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 14

Мета: ознайомлення з актуальними професіями в Україні, з їх перевагами та недоліками; формувати потребу у самовдосконаленні; допомогти намітити пріоритетні шляхи досягнення вибору актуальної професії.

1. Вправа Сімейні професії

Інструкція: Згадайте та назвіть професію своїх близьких, наприклад, бабусі чи дідусі, батьків, яка вам найбільше подобається або справила на вас враження. Чому?

2. Вправа «Чим займається цей спеціаліст?»

Тьютор зачитує професію, а учні повинні відповісти, чим займається це спеціаліст, зміст його праці.

Хедхантер – це працівник відділу кадрів. Проте це висококваліфікований працівник, у якого далеко не один секрет і метод підбору найкращих працівників.

Копірайтери пишуть статті для сайтів (текст статті має бути оригінальним).

Бренд-менеджер – знає багато методів, як правильно продати товар або послугу, зробити її популярною. Він займається створенням рекламних кампаній та акцій.

Супервайзер – людина, що контролює роботу торгових агентів. Він розподіляє між ними задачі та організовує їх роботу.

Промоутер – той, хто проводить рекламні акції (дегустації, роздача рекламних листівок). Промоутер напряму спілкується з клієнтами, пояснює переваги товару.

Мерчендайзер – відповідає на правильне «представлення» товару в магазинах – він розставляє товар на полицях, розміщує рекламу товару, ціни на нього.

Футуролог. Прорахунок і оцінка ризиків саме такими прогнозами і займаються футурологи. Їх завдання – спрогнозувати майбутнє на основі наукових даних та аналітичних методів.

Лайф коуч. Такі спеціалісти пропонують людям допомогу в постановці та досягненні своїх цілей. Лайф коучинг дає можливість реалізувати себе і досягти поставленої мети, працюючи з ти ми ресурсами, про які клієнт і не здогадувався, або недооцінював їх.

Аерографіст виконує художні роботи оформлювального, рекламного і шрифтового характеру, включно зі складанням та виготовленням трафаретів.

Сюрвейєр здійснює огляд майна, прийнятого на страхування, оцінює його вартість.

Бутафор – майстри, які створюють муляжі предметів для театру, кіно та інших індустрій. В Україні подали 3 запити на таку професію.

Пастижер – фахівець, який виготовляє перуки та інші елементи для театру кінематографу. **Сомельє** – людина, яка знається на вині: проводить дегустації, знає все про історію напою, як виробляється будь-який сорт і з якою їжею поєднується напій.

Грумером прийнято називати фахівця, який надає послуги з догляду за тваринами різних порід і створення їх привабливого образу. Він на професійному рівні доглядає за тваринами, проводячи різні гігієнічні, косметичні процедури.

Флорист – фахівець, який працює з рослинами (перш за все з квітами), займається складанням букетів, композицій, а також вирощуванням квіткових культур.

3. Мозковий штурм «Чому змінюються професії?»

Тьютор ставить запитання учням та фіксує відповіді до дощці.

(Можливі відповіді учнів: розвиток технічного прогресу, розвиток штучного інтелекту, робототехніки, цифровізація, автоматизація, екологічні катастрофи, поява нових вірусів, глобальна пандемія вплинула на розвиток масового переходу на дистанційну роботу, тому з'явилися нові професії, поява тісломобільів, акумуляторів нового типу, відкриття у космосі тощо)

Так, світ змінюється швидше, ніж будь-коли, і це особливо відчутно у сфері зайнятості. Тому вже незабаром де які професії почнуть зникати з ринку праці. Це ті види робіт, які дедалі легше автоматизувати, наприклад, обслуговування клієнтів (касири, продавці, консультанти тощо); офіс-

менеджмент (через збільшення віддаленої роботи); введення даних (клерки у сфері статистики, фінансів, друкарки, технічні перекладачі); бухгалтерія.

4. Інформаційне повідомлення

Тьютор: зараз ми з вами ознайомимось не тільки з актуальними професіями в країні, а й з їх перевагами та недоліками. (Можна активізувати знання учнів, питаючи які, на їх думку, недоліки та переваги можуть бути в цих та інших професіях:

Професія	Переваги	Недоліки
Офіціант	Гнучкий графік, чайові, спілкування з людьми	Ненормований робочий день, робота стоячи, стрес
Художник	Творчість, самовираження, гнучкий графік	Нестабільний дохід, важко знайти замовлення
Тренер	Передача досвіду, спілкування з людьми	Відповідальність за результат, нерегулярний графік
Водій	Свобода пересування, досвід подорожей	Відповідальність за вантаж, втомливі поїздки
Вихователь	Вплив на формування особистості, творчість	Відповідальність за дітей, стрес
Пожежник	Героїчна професія, цікава робота	Небезпечна робота, нічні зміни
Кухар	Творчість, можливість подорожувати	Робота в умовах стресу, на ногах
Ветеринар	Допомога тваринам, цікава робота	Відповідальність за життя, фізичні навантаження
Економіст	Аналітична робота, кар'єрне зростання	Кропітка робота з цифрами, відповідальність
Медсестра	Допомога людям, стабільна зарплата	Важка фізична праця, ризик інфекцій
Соціальний працівник	Допомога нужденним, суспільно важлива	Низька зарплата, емоційне вигорання
Перекладач	Знання мов, подорожі, гнучкий графік	Складна робота, потрібні спеціальні навички
Таксист	Гнучкий графік, свобода пересування	Ненормований робочий день, ризик нападу
Гід	Цікава робота, можливість подорожувати	Ненормований графік, сезонна зайнятість
Веб-дизайнер	Творча та цікава робота, гнучкий графік	Висока конкуренція, потрібні спеціальні навички
Фотограф	Творча та цікава робота, можливість самовираження	Нестабільний дохід, висока конкуренція
Косметолог	Творча та цікава робота, можливість відкрити салон	Висока конкуренція на ринку послуг
Продавець	Стабільна заробітна плата, соціальні гарантії	Робота стоячи, монотонна робота
Логіст	Аналітична робота, можливість кар'єрного росту	Відрядження, ненормований робочий день
Поліцейський	Цікава та відповідальна робота, стабільна зарплата	Ризик для життя, ненормований графік роботи
Стоматолог	Висока заробітна плата, можливість приватної практики	Висока відповідальність, ризик інфекцій
Оператор кол-центру	Робота в офісі, стабільна зарплата	Монотонна робота, сидяча робота
Ріелтор	Високий та необмежений дохід, гнучкий графік	Відсутність стабільної зарплати, висока конкуренція
Архітектор	Творча та цікава робота, можливість реалізувати ідеї	Висока відповідальність, необхідність постійно навчатися

5. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 15

Мета: про важливість емоційного налаштування, усвідомлення рівня інформованості учнів про професії; розширення знань про те, де можна знайти інформацію про навчальні заклади освіти.

1. Вправа «Закінчіть фразу: Я вдало здам ЗНО...»

- тому що...
- навіть якщо..
- незважаючи на...
- так що..
- завдяки...
- так само, як і...
- разом з...
- спираючись на ...
- бо прагну...

Тьютор: Навіть пілоти міжнародних авіаліній, вилітаючи в далекі рейси, вдаються до подібного аутотренінгу: «Мої пасажери хороші люди...Мій політ пройде успішно.. Мій настрій позитивний...» тощо. Для емоційного налаштування на стан перемоги, успіху, удачі психологи рекомендують пригадати ситуацію найбільшого успіху, емоційний стан, що його супроводжував, і закріпити його у свідомості. Пригадайте, що під вашого навчання було таким успіхом? Охочі можуть поділитись.

2. Вправа «Контрольні списки»

Матеріали – бланки «Контрольні списки»

Контрольні списки	
Моя професія:	
<i>Про професію та зміст праці:</i>	<i>Де навчатися:</i>
1.	1.
2.	2.
3.	3.
<i>Плюси професії:</i>	<i>Мінуси професії:</i>
1.	1.
2.	2.
3.	3.
<i>Професійні навички та знання:</i>	<i>Можливість працевлаштування:</i>
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Інструкція:

1. Учасникам роздаються «Контрольні списки» запитань, які поділені на 6 тем: про професії та зміст праці; професійні навички та знання; про плюси і мінуси професії; навчання за професією.

2. Учасникам пропонується самоперевірка знань про свій професійний вибір.

У верхній частині листа запишіть свою майбутню професію або рід занять. Послідовно читайте контрольний список запитань і відмічайте «+», якщо можете дати відповідь на дане питання, або знаєте де отримати цю інформацію, і знаком «-», якщо не маєте відповіді. Підрахуйте кількість «+» і «-» в кожному тематичному розділі і запишіть результати. Чого у вас більше «+» чи «-»?

Робота в парах. Потрібно перевірити себе, чи дійсно ви можете дати відповіді на запитання, які позначили знаком «+». Запитання вибирайте самі і обговорюйте по черзі.

Обговорення. Запропонувати учасникам повідомити, звідки вони брали інформацію, з яких джерел.

3. Вправа «Вікторина»

Тьютор зачитує опис діяльності та варіанти відповідей, учні обирають вірну.

– Цей спеціаліст працює у будівельних організаціях, ремонтно-будівельних організаціях та житлово-комунальних управліннях. Готує під фарбування бетонні, дерев'яні та металеві конструкції, забарвлює їх вручну або за допомогою валиків, фарбопультів та інших пристосувань, наклеює шпалери.

Варіанти: сантехнік, слюсар, маляр, художник

– Людина цієї професії забезпечує регулювання транспорту, транспортних потоків на вулицях та дорогах, створює умови для запобігання дорожньо-транспортним пригодам.

Варіанти: диригент, кур'єр, регулювальник, поліцейський.

– Робота цієї людини – це не тільки падіння, а й маса складних та небезпечних дій, які вона виконує на коні, автомобілі, літаку чи поїзді.

Варіант: електрик, інженер, каскадер, акробат

– Назва цієї професії походить від імені давньогрецької богині і пов'язана з квітами та навесні.

Варіанти: венеролог, флорист, гербера, деметра.

– Ця людина вітає гостей закладу, виявляє їх смакові уподобання, інформує про асортимент, пропонує гостям варіанти напоїв, приймає замовлення та розливає порції алкогольних та безалкогольних напоїв, включаючи приготовані ним самим коктейлі.

Варіанти: адміністратор, офіціант, **бармен**, завідувач ресторану.

– Людину цієї професії романтично називають диригентом неба.

Варіанти: авіадиспетчер, пілот, стюардеса, бортпровідник

– Фахівець, який вивчає ринок, досліджує, яка продукція матиме попит і чому. З'ясовує переваги покупців.

Варіанти: юрист, маркетолог, брокер, логіст.

– Фахівець, який створює моделі одягу, які відповідають трендам моди.

Варіанти: модель, швачка, закрійник, **дизайнер одягу**.

– Це медичний працівник, який лікує людей від різних захворювань. Він займається постановкою діагнозів, розробляє стратегії лікування, проводить медичні процедури.

Варіанти: медсестра, санітар, **лікар**, головна медсестра.

– За визначенням тлумачного словника В.Даля «це людина-купець, який торгує грошима та грошовими паперами, займається переведенням платежів і утримує відсоток на свою користь.

Варіанти: скарбник, комерсант, **банкiр**, касир.

4. Мозковий штурм «Як знайти потрібний навчальний заклад?»

Тьютор фіксує відповіді учнів на дошці (у друзів, в мережі Інтернет, у соціальних мережах, у батьків, вчителів, психолога)

– **Знайомство з сайтом Міністерства освіти та науки**, де є «Перелік закладів освіти, які мають право здійснювати діяльність на рівнях вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти».

<https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/poslugi/litsenzuvannya/perelik-zakladiv-osviti-yaki-mayut-pravo-zdiysnyuvati-diyalnist-na-rivnyakh-vishchoi-fakhovoi-peredvishchoi-ta-profesiynoi-profesiyno-tekhnichnoi-osviti-dlya-navchannya-v-yakikh-mozhe-buti-vi>

– Про послуги Одеського обласного центру зайнятості

<https://ode.dcz.gov.ua/>

– Довідник Коледжів, технікуми, училища Одеси та Одеський області.

<https://osvita.ua/vnz/college/search-41-122-0-0-0.html>

– Довідник ВНЗ Одеси та Одеський області.

<https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-63-0-0.html>

5. **Рефлексія заняття.** Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось?Що було найважливішим?

РОЗДІЛ IV **«ПЛАНУВАННЯ»**

Знайомство з метою розділу IV

Сьогодні ми з вами почнемо новий розділ наших занять, який називається «Планування». Планування та постановка мети – це потужний інструмент для досягнення успіху у всіх сферах життя. Цей процес можна порівняти з малюванням карти, коли ви плануєте подорож з точки А в точку Б з зупинками на шляху. Коли ви маєте конкретну мету, ви маєте більш чітке уявлення про те, що вам потрібно зробити для її досягнення, більш ефективно розподіляти свій час та ресурси, життя стає для вас більш передбачуваним та зрозумілим.

Майбутнє неможливо прогнозувати, але його можна СТВОРИТИ!

Почнемо!

ЗАНЯТТЯ 16

Мета: дати учням уявлення про основи стратегії вибору професії, про фактори, які потрібно врахувати вибираючи професію; сформувати навички використання алгоритму прийняття рішень; усвідомлення проміжних етапів та можливих шляхів досягнення своєї професійної мети; розширення знань щодо факторів професійного вибору.

1. Вправа «Оголошення в газету»

Тьютор пропонує учням скласти оголошення «Шукаю роботу». Потрібно вказати те, що ви вже знаєте та вмієте робити.

2. Вправа притча «Повний глечик»

Матеріал: прозора склянка, галька, чашка з піском, каміння маленького розміру.

Тьютор: Зараз ви всі уважно спостерігайте за тим, що буде відбуватись біля столу. Я спробую заповнити склянку камінням, галькою і піском.

– Заповнимо склянку спочатку каміння так, щоб вона була повною (Подивіться уважно в склянку помістилось лише 4 каменя і вона вже повна. Але чи можна склянку вважати абсолютно повною чи можливо в неї можна помістити ще щось?)

– Докладемо у склянку гальку так, щоб вона була нарешті повною (Скільки гальки помістилось у склянку? Чи можемо ми впевнено сказати, що вона повна?)

– Досиплемо пісок у склянку.

– Тепер склянка дійсно повна.

Ви запам'ятали скільки каміння і гальки помістилось у склянку?

А тепер зробимо те саме, але в іншій послідовності.

Спочатку висиплемо увесь пісок, потім гальку і каміння. (Звернути увагу учнів, що каміння в склянку не поміщається).

Висновок: наше життя схоже ось на цю склянку: каміння – це справи великі, великі бажання і великі цілі; галька – не такі важливі, але необхідні справи й бажання; а піщинки – це дрібниці життя. Якщо ми турбуємося лише про дрібниці, то наше життя заповнюється дрібницями, як склянка піском. І в нашому житті не залишається місця для дійсно важливих речей. Завжди турбуйся про головне. Не перетворюй своє життя на пісок!

Обговорення: наведіть приклади, що в житті може бути камінням, галькою та піском.

3. Вправа «Дорожня карта»

Матеріал: готовий бланк «Дорожньої карти».

Покроковий підхід «Дорожньої карти»

Інструкція : на бланку сформулюйте свою професійну мету (вступить до конкретного навчального закладу або закінчення конкретного навчального закладу та здобуття спеціальності) за допомогою таблиці «Покроковий підхід» Продумайте та запишіть у свою «дорожню карту» проміжні зупинки. Пам'ятайте, що дорожня карта – це гнучкий інструмент, який допоможе чітко визначити цілі, необхідні кроки для їх досягнення та ресурси, які будуть потрібні.

Покроковий підхід «Дорожньої карти»

№	Кроки	Ваш варіант
1 крок	Визначення кінцевої мети: Чітко сформулюйте, якої професійної мети ви прагнете.	
2 крок	Аналіз поточного стану: Оцініть ваші теперішні навички, досвід та ресурси. Визначте, що у вас вже є для досягнення мети, а що потрібно розвинути або здобути.	
3 крок	Встановлення термінів: Призначте реалістичні строки для кожного етапу. Це допоможе вам залишитися в рамках графіку та оцінювати прогрес.	
4 крок	Визначення необхідних ресурсів: З'ясуйте, які ресурси або підтримка вам потрібні на кожному етапі.	
5 крок	Візуалізація дорожньої карти: Створить графічне зображення вашого плану.	

Поділіться на пари та розкажіть партнеру про свій шлях до професійної мети.

4. Вправа «Восьмикутник Клімова»

Тьютор: Психологи виділили найголовніші фактори професійного вибору. Таких факторів 8. Їх можна зобразити у вигляді Восьмикутника основних факторів особистісно–професійної перспективи. Давайте зараз намалюємо восьмикутник і підпишемо назву факторів.

1. Схильність. Схильності проявляються в улюблених заняттях, на які витрачається більша частина вільного часу. Це – інтереси, підкріплені певними здібностями. Значну роль у виборі професії відіграє темперамент. Від нього залежить вплив на діяльність різних психічних станів, наприклад, викликаних неприємними обставинами чи емоційними факторами);

2. Проінформованість. Важливо подбати про те, щоб відомості, які отримуються людиною, про ту або іншу професію не виявилися спотвореними, неповними або односторонніми. Щоб точно знати, чим саме займається людина певної професії треба розібратися в їх класифікації та які вимоги ставляться до тих чи інших спеціалістів;

3. Думка батьків. Досить часто батьки надають дитині повну свободу дій. Таким чином вони вимагають від неї самостійності та відповідальності, проявляти ініціативу. Проте пізніше батьки можуть не погодитись з вибором дитини та пропонують переглянути своє рішення та зробити інший вибір;

4. Рівень домагань. Плануючи свій професійний шлях, дуже важливо дбати про реалістичність своїх домагань. Невідповідність внутрішніх образів людини життєвим реаліям неминуче призведе до розчарування;

5. Думка друзів. Дружні відносини між старшокласниками є досить міцними і їхній вплив на вибір професії не виключається. Позиція мікрогрупи може навіть стати вирішальним у професійному самовизначенні. Особливо це актуально для людей зі стандартизованим мисленням, схильних до наслідування і стереотипів, і які не мають можливості чітко сформулювати власну життєву позицію;

6. Здібності. Це індивідуальні психологічні особливості людини, які проявляються в трудовій або іншій діяльності, є умовою її успішності. Від здібностей залежить швидкість, глибина, легкість і міцність процесу опановування знаннями, набуття умінь та навичок. Власне здібності не зводяться до знань і умінь. Розвиток здібностей має відбуватися протягом усього життя;

7. Потреба ринку. Дослідити, які професії зараз найбільше затребувані;

8. Особистісна професійна перспектива. Під планами в такому випадку маються на увазі уявлення про етапи освоєння професії та засоби, які потрібні для цього. Вони формуються залежно від складу розуму і характеру людини.

5. Вправа «Дружня порада»

Тьютор: Зараз я прочитаю 2 ситуації і прошу вас об'єднатися у пари, та проаналізувати вибір героями професій за «Восьмикутником Клімова».

Ситуація 1.

Андрій А., учень 9 класу, давно бажає стати кухарем. Учиться він переважно на 8-11 балів. Після 9- го класу збирається вступити в кулінарне училище, а згодом закінчити спеціальні курси і працювати в ресторани. Здоров'я в Андрія добре. На запитання «Чим подобається професія кухаря?» відповідає: «Подобається готувати вдома, допомагати бабусі, але батьки не задоволені цим, вважають, що така професія «не для хлопця». Товариші Андрія спочатку посміювалися з його захоплення, але минулого літа в поході він усіх приємно здивував юшкою, яку зварив зі спійманої у ставку риби.

Ситуація 2.

Тетяна Р., учениця 11 класу, професії поки що не обрала. Вона цікавиться мистецтвом (любить малювати і читати сучасну поезію). Удома інколи шие, але бути швачкою категорично відмовляється. Вчиться на 11-12, вважаючи, що обов'язково має отримати вищу освіту. Батьки говорять, що їй слід вступити в авіаційний інститут. Сама Тетяна впевнена, що «не пропаде», «без роботи не залишиться», «десь та й влаштується», навіть, якщо нікуди не поступить. Під тиском батьків ходить про всяк випадок на курси при авіаційному інституті.

Висновок: При виборі професії важливо врахувати всі складові, але вирішальними є ваше бажання та здібності.

6. Рефлексія заняття. Що нового ви дізнались на занятті?Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 17

Мета: усвідомлення свого особистого ставлення до життєвого успіху; побудова ієрархії засобів досягнення успіху.

1. Вправа «Гірські вершини»

Матеріали: листи паперу, олівці, фломастери, список почуттів.

Інструкція: Кожний учасник на листі паперу малює своє життя у вигляді гірських вершин. Вершини – це події, моменти у житті, в яких ви були найбільш успішними. Запишіть, яка подія пов'язана з кожною вершиною, дайте вершині назву.

Розповісти один одному про події свого життя та про ваші почуття, які супроводжували кожную подію. «Коли я робив ....., то відчував...». «Коли зі мною трапилось ..., я відчув...».

Засоби досягнення успіху

Засоби досягнення успіху	Індивідуальне рішення	Групове рішення
1. Отримати гарну освіту		
2. Наполегливо і послідовно відстоювати свої інтереси		
3. Володіти талантом, здібностями		
4. Вміти пристосовуватися до обставин		
5. Удача, щасливий збіг обставин		
6. Наявність потрібних зв'язків		
7. Бути жорстким, вміти йти напролом заради поставленої мети		
8. Мати забезпечених і впливових батьків та інших родичів		
9. Брати активну участь в суспільному житті, політиці		

Інструкція: На таблиці «Що таке життєвий успіх» проранжуйте список, виходячи із власних уявлень про успіх. На перше місце поставте таке визначення успіху, яке вам здається найбільш правильним. І так до 16 місця.

Двох однакових рангів бути не може. Результати записуйте у колонку «Індивідуальне рішення».

2. Вправа «Що таке життєвий успіх?»

Що таке життєвий успіх	Індивідуальне рішення	Групове рішення
1. Наявність сім'ї та дітей		
2. Повага оточуючих		
3. Цікава робота		
4. Наявність надійних друзів		
5. Чесно прожити життя		
6. Жити не гірше за інших		
7. Можливість бути самому собі господарем		
8. Реалізація своїх творчих здібностей		
9. Багатство		
10. Яскраві життєві враження		
11. Бути першим у всьому, що здається важливим		
12. Перемога над своїми ворогами		
13. Посада		
14. Наявність престижної власності		
15. Влада		
16. Популярність		

Робота в групах. Тепер вирішіть ту ж саму задачу, тільки у малих групах. Прийдіть до спільної думки та запишіть рішення у колонку «Групове рішення».

Після співвідношення свого особистого бачення значення успіху з думкою своїх товаришів, необхідно провести таку ж саму роботу з таблицею «Засоби досягнення успіху» (спочатку – індивідуально, потім – у групі).

Засоби досягнення успіху

Засоби досягнення успіху	Індивідуальне рішення	Групове рішення
1. Отримати гарну освіту		
2. Наполегливо і послідовно відстоювати свої інтереси		
3. Володіти талантом, здібностями		
4. Вміти пристосовуватися до обставин		
5. Удача, щасливий збіг обставин		
6. Наявність потрібних зв'язків		
7. Бути жорстким, вміти йти напролом заради поставленої мети		
8. Мати забезпечених і впливових батьків та інших родичів		
9. Брати активну участь в суспільному житті, політиці		

Обговорення.**3. Вправа «Чорна діра»**

Тьютор: «Всі ми знаємо що у космосі, у центрі більшості галактик існують «чорні діри». Чорна діра — це об'єкт, де гравітація настільки сильна, що жодна з частинок не може його покинути. У розмовній промові ми іноді чорними дірками називаємо те, куди незворотно йде наш втрачений час. Пожирачі часу або хронофаги — це фактори, які відволікають нас від важливих завдань та знижують продуктивність. Тому важливо виявляти такі хронофаги та впроваджувати методи тайм-менеджменту розвиваючи самодисципліну.

Давайте зараз проаналізуємо, що може заважати нам у досягненні нашої мети? (Можливі відповіді: лінь та прокрастинація, погане планування, безцільне «юзаньє» у соц. мережах, безвідповідальність).

Інструкція: намалюйте у центрі аркуша круг, який буде символізувати «чорну діру». Навколо чорної діри треба намалювати зірочки, в яких написати свої цілі на майбутнє, а у чорній дірі потрібно написати всі перешкоди, які можуть перешкодити досягти вашої мети.

Обговорення.**4. Вправа «Я через 10 років»**

Інструкція: Дайте волю своєї уяві, та намалюйте себе та опишіть яким ви будете через 10 років.

5. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 18

Мета: ознайомити з різними алгоритмами прийняття рішення при виборі професії; формування відповідальності за ухвалені рішення; спонукання інтересу до усвідомленої побудови життєвих планів.

1. Вправа «Порада»

Інструкція: Учням пропонується скласти поради «Як правильно обрати професію?». Діти записують усі поради на ватмані. Після цього вони роблять презентацію своїх робіт.

2. Вправа «Алгоритм прийняття рішення».

Матеріали: таблиця «Вісім» кроків до зваженого рішення»

Вісім кроків до зваженого рішення

Інструкція: необхідно заповнити третій стовпчик у таблиці згідно з кроками.

Вісім кроків до зваженого рішення

1– й крок	Скласти список професій , які вам подобаються, цікаві, за якими ви хотіли б працювати, які вам підходять	
2– й крок	Знайти якнайбільше інформації про ці професії , познайомитись із людьми– представниками цих професій та закладами освіти, де можна отримати ці професії.	
3– й крок	Скласти список своїх вимог до професії	
4– й крок	Визначити, наскільки всі перераховані вимоги важливі для вас. Можливо, серед них є менш важливі вимоги, які можна й не враховувати	

5-й крок	Вислухати думки батьків, учителів, друзів, проаналізувати їх.	
6-й крок	Проаналізувати, чи розвинені у вас професійно важливі якості, чи відповідають ваші здібності вимогам професії	
7-й крок	Проаналізувати, яка професія з усього списку найбільше підходить вам Приміряти кожен з професій. Порівняти, зважити всі плюси і мінуси. Прислухатися до своєї інтуїції.	
8-й крок	Визначити основні практичні кроки до успіху	

Обговорення: Які кроки викликали труднощі?

3. Вправа «Зміні долю»

Матеріали: набір карток

Картки категорії «Професії»

Кравець	Перукар	Водій
Бізнесмен	Кухар	Вчитель
Лікар	Перекладач	Блогер

Картки категорії «Освіта»

Повна вища освіта	Курси	Професійно–технічна освіта
Не закінчена вища освіта	Не має освіти	Базова вища освіта
Базова загальна середня освіта	Повна загальна середня освіта	Не має освіти

Картки категорії «Житло»

Заміський будинок	Трикімнатна квартира	Кімната у цокольному поверху
Однокімнатна квартира	Сільський будинок	Орендована квартира
Двокімнатна квартира	Гуртожиток	Пентхаус

Картки категорії «Родина»

Поки не має родини	Троє дітей та дружина/чоловік	Одна дитина та дружина/чоловік, батьки
Двоє дітей та дружина/чоловік	Одна дитина та дружина/чоловік	Одна дитина
Дружина/чоловік	Батьки	Дідусь з бабусею

Картки категорії «Зарплата»

6 000 грн.	200 \$	15 000 грн.
2000 \$	10 000 євро	25 000 грн.
10 000 грн.	40 000 грн.	7 000 грн.

Інструкція: картки зворотним боком розкладаються на парті по 5 категоріям – професії, освіта, житло, родина, зарплата. Бажаючи учні виходять до дошки та вибирають по одній картці з кожного ряду. Кожному учаснику необхідно, виходячи з тієї «життєвої ситуації», яка йому випала в грі, знайти способи, як її можна поліпшити і досягти більш успішнішого варіанту.

Важливо! Обов'язково потрібно сказати дітям про те, що вибрані навмання ситуації не є пророцтвом, що це просто гра, своєрідний тренажер.

Опис карток:

1.Професії – кравець, перукар, вчитель, водій, кухар, лікар, перекладач, блогер, бізнесмен

2. Освіта – повна вища освіта, курси, професійно– технічна освіта, не закінчена вища освіта, не має освіти, базова вища освіта, базова загальна середня освіта.

3. Житло – однокімнатна квартира, двокімнатна квартира, замиський будинок, пентхаус, кімната у підвалі, трикімнатна квартира, сільський будиночок, гуртожиток, орендована квартира, дача.

4. Родина – дружина/чоловік, батьки, дідусь с бабусяю, двоє дітей та дружина/чоловік, одна дитина та дружина/чоловік, одна дитина, поки не має родини, троє дітей та дружина/чоловік.

5. Зарплата – 10 000 грн., 40 000 грн., 2000 \$, 10 000 євро, 25 000 грн., 7 000 грн., 15.000 грн..

Висновки: необхідно акцентувати увагу учасників на те, що, важливо своєчасно отримувати якісну освіту; важливо планувати сім'ю; необхідно брати відповідальність за прийняті рішення; завжди можна знайти вихід із будь– якої життєвої ситуації.

4. Рефлексія заняття

- Що нового ви дізнались на занятті?
- Що найбільше сподобалось?
- Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 19

Мета: навчити ефективно розпоряджатися своїм часом; сформувати уявлення про час як про ресурс, яким можна керувати, навчити їх бачити непродуктивні витрати часу та мінімізувати їх, опанувати основи тайм– менеджменту, навчитися планувати свої справи.

1. Притча «Лісоруб та загублений час»

Один чоловік побачив у лісі лісоруба, який з величезними зусиллями пиляв дерево зовсім тупою пилюкою. Чоловік запитав його:

- Шановний, чому б вам не нагострити свою пилюку?
- У мене не має часу гострити пилюку – я повинен пиляти! – простогнав лісоруб.

Обговорення: У чому сенс змісту притчі?

2. Вправа «Асоціації»

Учасникам пропонується назвати свої асоціації зі словом «Час». Далі пропонується згадати прислів'я, приказки, афоризми про час.

Тьютор: «Так, сьогодні поговоримо про «ЧАС» та про тайм– менеджмент.

3. Вправа «Хвилина»

Інструкція: Учні пропонується заплющити очі і сидіти, слухаючи музику, намагаючись внутрішньо «відрахувати» одну хвилину, не засікаючи при цьому час. Коли учень відчуває, що хвилина пройшла, він відкриває очі і піднімає руку.

Обговорення: Хто розплющив очі раніше? Хто згодом? Хто вчасно? Як ви вважаєте, що це означає?

Тьютор: Насправді ця вправа має ще діагностичний момент. Ті, хто розплющив очі раніше, ніж минула 1 хвилина, завжди поспішають і хочуть все встигнути. Крім того, можливо, у цих людей є певна частка тривожності. Ті, хто розплющив очі пізніше, ніж минула одна хвилина, спокійні, розважливі, неквапливі, не тривожні люди. Запропонована вправа дозволяє виявити індивідуальні особливості відчуття часу.

Сучасний світ знаходиться в постійному русі. Пристосуватися до умов, які постійно змінюються, та ефективно себе реалізувати може лише людина з високими адаптивними властивостями. Хронометраж – це перший крок тайм-менеджменту. Дослівно тайм– менеджмент з англійської мови перекладається як «управління часом», що можна трактувати як раціональний розподіл та ефективне використання часу, тобто це облік та оперативне планування часу.

4. Вправа «Рейтинг справ».

Інструкція: Складіть самостійно список справ, які ви виконуете протягом дня, розподіліть їх за важливістю у порядку спадання.

5. Вправа «Матриця Ейзенхауера». **Тьютор:** «Матриця Ейзенхауера» була втілена 34-м президентом США — Д. Ейзенхауером. Матриця Ейзенхауера – один з методів тайм-менеджменту для визначення пріоритетів справ дня. Виглядає матриця як чоїри квадрати, які утворюються при перетині осей «Важливо – Неважливо» по горизонталі і «Терміново» – «Не Терміново» по вертикалі.

Важливі і термінові справи – справи, які дуже важливі і не терплять зволікання. Без них все порушиться, і зробити їх завтра – буде вже пізно. Ці справи потрібно робити сьогодні, у першу чергу

та обов'язково. Приклади важливих і термінових справ: виконання завдання за проектом, термін здачі якої ось-ось настане або терміновий телефонний дзвінок.

Важливі, але не термінові – справи, які важливі, але є час для їх виконання. Наприклад, розробка нової ідеї, справи, на яких потрібно зосередитися, але без поспіху і стресу.

Справи не важливі, але термінові. Як правило, цей квадрат потрапляють справи ніяк не наближають вас до мети, якою б вона не була, це справи, які треба робити, але виключно для того, щоб їх робити. Привітати з днем народження, несподіваний прихід гостей і інші не заплановані, нав'язані зустрічі, від яких не можна відмовитися.

Не важливі і не термінові справи . Вони не важливі, вони не термінові, але саме їх хочеться робити. Це ваші пожирачі часу – читання глянцевого журналу, комп'ютерні ігри, перегляд телепрограм, «лазити» в Інтернеті, вести пустопорожні балачки з друзями.

Інструкція: Накресліть квадрат й розділіть на 4 частини, підпишіть – важливі й неважливі, термінові й нетермінові. У кожен з квадратів запишіть свої справи. Так у вас утвориться об'єктивна картина того, що потрібно виконати якнайшвидше, що – згодом, а чим взагалі займатися не варто.

5. Вправа «Мій робочий тиждень»

Матеріали: бланк «Мій робочий день»

Тьютор пропонує учасникам подумати, чи можна абсолютно виключити з життя ситуації, коли у вас не вистачає часу. У висловах учасників підкреслюється, що неможливо їх повністю уникнути, проте можна спробувати звести до мінімуму. Наявність плану, розкладу майбутньої роботи допомагає запобігти ситуації, коли у вас не вистачає часу і пов'язаному з ним стресу.

День тижня	Ранок	День	Вечір
Понеділок			
Вівторок			
Середа			
Четвер			
П'ятниця			
Субота			
Неділя			

На цих бланках учасники зафарбовують дні тижня і час доби кольоровими олівцями червоним кольором той час, який збігається з великим навантаженням, жовтим – з середнім навантаженням, зеленим – з відпочинком і розвагами (ця робота починається на занятті, а завершується вдома). Колір покаже раціональність розподілу сил учасників протягом тижня і кожного дня. Після закінчення роботи ті, що бажають, демонструють свої бланки.

Група обговорює, в який час для даного учасника може виникнути небезпека стресу (там, де багато червоного кольору) і пропонує, як можна цього уникнути.

6. Мозковий штурм «Правило 6 – «П»

Тьютор «Зараз ми з вами складемо правила, які нам допоможуть зберігати час». Правило 6 – «П» – це Правильне Попереднє Планування Попереджає Погані Показники. Отже, які можна придумати правила, щоб не витратити марно свій час?

Тьютор фіксує на дошці, діти записують у зошит.

Підказки для тьютора:

1. Визначте свої пріоритети. Головне — визначити, які завдання для вас по-справжньому важливі.
2. Відмовтеся від мультитаскінга. Насправді наш мозок не вміє працювати в режимі багатозадачності. Коли ви намагаєтеся зосередитися відразу на декількох речах, йому доводиться постійно перемикатися. Це, по-перше, знижує швидкість роботи. А по-друге, забирає більше сил. Тому набагато ефективніше — повністю зануритися в одну задачу і тільки після її виконання приступати до наступної.
3. Складайте списки справ. Обов'язково фіксуйте завдання і їх дедлайни.
4. Пам'ятайте, що краще — ворог хорошого це перфекціонізм, тримати його під контролем. Прагнення до ідеального результату може вилитися в затягування термінів, тому що вам ніколи не буде вистачати часу зробити все «як треба». Але краще зробити неідеально, ніж не зробити взагалі. 6. Правило 10/90. Згідно із цим правилом, перші 10 % часу, які витрачаються на попереднє планування та організацію роботи, забезпечують економію не менш ніж 90 % часу на практичну реалізацію.

Найбільш сприятливий час для складання плану роботи на наступний день – кінець робочого дня. На це потрібно 10–15 хвилин. Так народжується відчуття успіху та руху вперед. Коли спостерігаєш себе в процесі послідовного виконання запланованого, отримуєш мотивацію та енергію, необхідні для того, щоб дійти до кінця списку. Одночасно підвищується самооцінка та зростає повага до себе.

Поради: оптимізуйте сон; виробляйте в себе «відчуття часу» й «відчуття ефективності»; контролюйте себе, установлюйте власні строки виконання завдання, враховуйте свої особисті якості (спонтанність – зібраність, сова – жайворонок); визначте «пожирачів» часу; заохочуйте себе, мотивуйте; живіть тут і зараз!

7. Рефлексія заняття Що нового ви дізнались на занятті? Що найбільше сподобалось? Що було найважливішим?

ЗАНЯТТЯ 20

Мета: навчання технології перетворення мрій у мету; розвиток навичок формулювання професійних й особистісних цілей; стимулювання досягнення мрії через конкретні дії.

1. Мозковий штурм «Мрія та Ціль»

Матеріал: таблиця «7 кроків від мрії до цілі»

Тьютор: Що таке мрія? Що таке мета? Яка різниця між цими поняттями?

За тлумачним словником, мрія – це те, що створене уявою, думка про щось бажане, приємне, нереальне, нездійсненне. А ціль – те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти.

Сьогодні ми з вами будемо вчитися мрію перетворювати в ціль.

Уявіть, що у мене в одній руці чубата курочка, а в іншій – курочка – гриль. І там, і там курка, але чим вони відрізняються? Правильно, між ними лежить технологічний кулінарний процес.

Між мрією та метою теж лежить деякий інтелектуальний процес, який перетворює Мрію на Мету. І зараз я вас познайомлю з цим «рецептом».

Мрія це напівфабрикат, з якого можна приготувати Ціль!

Інструкція: ознайомтеся з таблицею «7 кроків від мрії до цілі», згадайте, маленьку свою мрію, та спробуйте перетворити її по даному алгоритму.

Технологія перетворення мрії у мету «7 кроків від мрії до мети»

№	Кроки	Мої дії
1 крок	Визначаємо критерії досягнення мети (Як я впізнаю, що моя ціль досягнута).	
2 крок	Погоджуємося з ціною питання (Чим я готовий заплатити).	
3 крок	Призначаємо точну дату досягнення мети. (Коли я досягну своєї цілі, дата).	
4 крок	Проводимо аналіз труднощів (Які труднощі і внутрішні перепони можуть виникнути?).	
5 крок	Шукаємо символічну нагороду (Яку винагороду я оберу своїй перемозі).	
6 крок	Робимо письмовий договір. (Письмовий договір з собою).	
7 крок	Робимо самомотиватор для себе. (Щоденне читання договору вголос допоможе уникати прокрастинації та підтримати віру в досяжність мети..)	

Обговорення: яки кроки були для вас складними? Охочі можуть розповісти, що у них вийшло. Щоденний контакт із картою допомагає уникати прокрастинації й підтримує віру в досяжність мети.

2. Вправа «Карта Бажань»

Матеріали: ватман або А3 для кожного учасника, журнали, газети, роздруковані зображення, ножиці, клей, маркери, фломастери, декоративні елементи (наклейки, блискітки і т.д. за бажанням).

Інструкція: Розділіть карту на 6 зон: професійний розвиток, здоров'я, фінанси, особисте життя, відпочинок, саморозвиток. У кожену зону додайте картинку й слова, які асоціюються з вашими бажаннями. Доповніть карту надихаючими цитатами чи власними фразами.

Принципи створення ефективної карти бажань

– Конкретно визначаєте свої цілі, наприклад, замість «хочу бути щасливим», краще написати «в цьому році я поїду у туристичну поїздку»;

– Розмістіть карту у видному місці або сфотографуйте її, щоб переглядати щодня. Це допомагає зберігати фокус і надихає.

Обговорення: Яким є ваш головний символ на карті бажань? Що надихнуло вас під час роботи?

Заключне слово: «Ваша карта бажань — це ваше натхнення на весь рік. Нехай вона нагадає вам про те, що ваші мрії й цілі цілком досяжні. Ви не тільки допомагаєте дітям здійснювати їхні мрії, але й маєте право на свої!»

3. Притча «Острів почуттів»

Колись давно всі почуття і почуття людей жили на одному острові. Радість, Щастя, Любов, Шана, Заздрість Гнів, Гординя – всі жили разом. Одного разу пройшла чутка, що острів незабаром піде під воду. Усі почуття почали будувати собі човни. Одна Любов ніяк не могла повірити, що таке можливо, бо вона все бачила навколо тільки в світлих барвах. Але потоп все ж таки почався. І чудовий острів йти під воду. Любов зрозуміла, що вже не встигне побудувати собі пліт, тому почала проситися в човни, які пропливали повз неї.

Любов побачила корабель, на якому плів Смуток.

– Врятуй мене! – благала Любов.

– Пробач, Любове, але мені так сумно, що я повинен побути один! – відповів Смуток і поплив.

Любов звернулася до Гордості, корабель якої пропливав у цей час. Але Гордість теж не взяла любов до себе:

– На моєму кораблі порядок і досконалість, ти можеш порушити цю красу! – відповіла вона.

Неподалік пропливав розкішний корабель Багатства та Заздрості.

– Багатство, візьми мене до себе, – просила Любов.

Але Багатство пояснило, що на його кораблі дуже багато коштовностей, золота, срібла, і, на жаль, для Любові місця немає.

Зовсім засмутилася Любов, адже кораблів поблизу майже не залишилось. Та раптом вона почула голос:

– Любове, йди до мене, я візьму тебе з собою!

Любов побачила зовсім сивого дідуса на невеликому кораблику. Вона була така вдячна йому, що зовсім забула запитати його ім'я. Коли вони допливли до берега, Любов залишилася, а дідусь поплив далі. І лише тут Любов зрозуміла, що навіть не знає імені свого рятівника.

– Хто ж мене врятував? – запитала Любов у Пізнання.

– Це був Час! – відповіло воно

– Час! – здивувалася Любов. – Але чому ж він урятував мене?

– Тому що тільки Час розуміє і знає, яка важлива в житті Любов!

Тьютор: Бажаю, щоб ви все робили з Любов'ю та вона завжди була з вами поряд! Успіхів вам та натхнення!

4. Рефлексія заняття

– Що нового ви дізнались на занятті?

– Що найбільше сподобалось?

– Що було найважливішим?

ВИСНОВКИ

Програма тренінгових занять довела свою ефективність у формуванні цілісного бачення власного професійного майбутнього. Завдяки поєднанню інтерактивних методів та практичних вправ, учасники мали змогу краще пізнати себе, оцінити власні інтереси, здібності та пріоритети через формулу успіху «Хочу, Могу, Треба»

Заняття сприяли розвитку навичок самопізнання, критичного мислення, тайм-менеджменту та реалістичного планування майбутнього. Важливою складовою програми було ознайомлення з сучасними тенденціями на ринку праці, що допомогло учасникам краще зорієнтуватися у світі професій та зробити більш усвідомлений вибір.

Результатами даної програми є підвищення рівня сформованості професійного плану підлітків та відповідність цього професійного плану схильностям учнів до різних типів професії.

Отже, запропонована програма є ефективним інструментом для підтримки старшокласників у процесі професійного самовизначення та може бути рекомендована для використання в освітніх закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва, Ю. А., Артемчук, О. Г., & Шишова, О. М. (2011). *Психодіагностика дітей та підлітків: Навчально-методичний посібник*. НПУ імені М. П. Драгоманова.
2. Баріхашвілі, І. І., Ворона, М. П., & Стариков, І. М. (2006). *Психологічні основи профорієнтації і професійного самовизначення*. Атол.

3. Бусел, В. Т. (Уклад.). (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. ВТФ «Перун».
4. Васильєва, О. А. (2011). Фактори професійного самовизначення особистості в сучасних умовах. *Науково-практичний журнал*, (1), 19-23.
5. *Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії»*. (б. д.). URL: <https://hryoutest.in.ua>
6. *Державний стандарт базової середньої освіти*, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. (2020). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
7. *Державний стандарт початкової освіти*: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
8. Єфремова, С. А. (1994). *Тренінг спілкування для старшокласників*. Вища школа.
9. Закатнов, Д. О. (2003). *Професійне самовизначення старшокласників: методичний посібник*. КНЕУ.
10. Ігнатів, О. М., Татаурова–Осика, Г. П., & Шевенко, А. М. (2021). *Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник* (О. М. Ігнатів, Ред.). Імекс–ЛТД.
11. Корольчук, М. С., & Крайнюк, В. М. (2006). *Теорія і практика професійного психологічного відбору*. Ніка–центр.
12. Левчук, С. С., & Хронюк, І. Є. (б. д.). *Особливості психологічного супроводу до профільної підготовки та профільного навчання*. URL: https://skviravo.ucoz.ru/psixolog/rekomendacii_profilne.pdf
13. Лозовая, В. И. и др. (1988). *Классный час*. Харьков.
14. Максименко, С., Главник, О., & Левтик, М. (Упоряд.). (2004). *Психологічний інструментарій*. Главник.
15. Марінушкіна, О. Є., Верчікова, І. В., Носенко, В. В. та ін. (2011). *Психологічний супровід допрофільної та профільної освіти: методичні рекомендації* (Л. Д. Покроєва, Ред.). Харківська академія неперервної освіти.
16. Марінушкіна, О. Є., & Шубіна, Г. В. (Укл.). (2004). *Програма професійного вибору для школярів: методичні рекомендації* (Л. Д. Покроєва, Ред.). ХОНМІБО.
17. Михалевська, Н., & Тригук, О. (2004). Тренінг. Вибір професії або задач з багатьма невідомими. *Психолог*, (45).
18. Овадюк, І. В. (2016). Психологічна підготовка до ЗНО. *Шкільному психологу*, (11), 30.
19. Рибалка, В. (Упоряд.). (2003). *Готовність учня до профільного навчання* (С. Максименко & О. Главник, Ред.). Мікрос–СВС.
20. Саввіч, О. (2024). Мистецтво «Soft skills»: як розвивати ключові навички для майбутньої освіти. У Л. Д. Покроєва (Ред.), *Сучасні підходи до професійної орієнтації в закладі освіти* (Електронне видання). Харків.
21. Сироватко, О. М. (2005). Психологічне забезпечення профільної освіти. У В. Г. Панок & І. І. Пушко (Ред.), *Науково-методичні засади діяльності психологічної служби: навчально-методичний посібник* (Т. 2, с. 189–204). Ніка–Центр.
22. Третяченко, О. В. (б. д.). *Психологічний супровід профільного навчання в гімназії*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/710468/1/stattya.pdf>
23. Чухілевич, О. П. (2015). Психологічна підготовка до ЗНО. *Шкільному психологу*, (3), 12-15.
24. Яценко, Л. С. (2001). *Активна соціально-психологічна підготовка до професійної діяльності молоді*. Освіта.

REFERENCES

1. Aleksieieva, Yu. A., Artemchuk, O. H., & Shyshova, O. M. (2011). *Psykhodiagnostyka ditei ta pidlitkiv: Navchalno-metodychnyi posibnyk* [Psychodiagnosics of children and adolescents: Educational and methodical manual]. NPU imeni M. P. Drahomanova.
2. Barikhashvili, I. I., Vorona, M. P., & Starykov, I. M. (2006). *Psykhologichni osnovy proforiientatsii i profesiinoho samovyznachennia* [Psychological foundations of vocational guidance and professional self-determination]. Atol.
3. Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. VTF «Perun».
4. Chukhilevych, O. P. (2015). *Psykhologichna pidhotovka do ZNO* [Psychological preparation for EIT]. *Shkilnomu psykhologu*, (3), 12–15.

5. *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity* [State standard of basic secondary education], approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 30, 2020 No. 898. (2020). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
6. *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity* [State standard of primary education]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 21, 2018 No. 87. (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
7. Efremova, S. A. (1994). *Treninh spilkuvannia dlia starshoklasnykiv* [Communication training for high school students]. Vyscha shkola.
8. Ihnatovych, O. M., Tataurova–Osyka, H. P., & Shevenko, A. M. (2021). *Psykhohohiia profesiinoi diahnostyky ta profesiinoho konsultuvannia: praktychnyi posibnyk* [Psychology of professional diagnostics and professional counseling: A practical guide] (O. M. Ihnatovych, Ed.). Imeks–LTD.
9. Korolchuk, M. S., & Krainiuk, V. M. (2006). *Teoriia i praktyka profesiinoho psykholohichnoho vidboru* [Theory and practice of professional psychological selection]. Nika–tsentr.
10. Levchuk, S. S., & Khroniuk, I. Ye. (n.d.). *Osoblyvosti psykholohichnoho suprovodu do profilnoi pidhotovky ta profilnoho navchannia* [Features of psychological support for pre–profile training and profile education]. URL: https://skviravo.ucoz.ru/psixolog/rekomendaciji_profilne.pdf
11. Lozovaya, V. I. et al. (1988). *Klasychny chas* [Class hour]. Kharkiv.
12. Maksymenko, S., Hlavnyk, O., & Levtyk, M. (Eds.). (2004). *Psykhohohichnyi instrumentarii* [Psychological tools]. Hlavnyk.
13. Marinushkina, O. Ye., Verchikova, I. V., Nosenko, V. V. et al. (2011). *Psykhohohichnyi suprovid doprofilnoi ta profilnoi osvity: metodychni rekomendatsii* [Psychological support of pre–profile and profile education: Methodological recommendations] (L. D. Pokroieva, Ed.). Kharkivska akademiia neperervnoi osvity.
14. Marinushkina, O. Ye., & Shubina, H. V. (Eds.). (2004). *Prohrama profesiinoho vyboru dlia shkolariv: metodychni rekomendatsii* [Professional choice program for schoolchildren: Methodological recommendations] (L. D. Pokroieva, Ed.). KhONMIBO.
15. Mykhalevska, N., & Tryhuk, O. (2004). *Treninh. Vybir profesii abo zadach z bahatoma nevidomymy* [Training. Choosing a profession or tasks with many unknowns]. *Psykhohoh*, (45).
16. Ovadiuk, I. V. (2016). *Psykhohohichna pidhotovka do ZNO* [Psychological preparation for EIT]. *Shkilnomu psykholohu*, (11), 30.
17. Rybalka, V. (Ed.). (2003). *Hotovnist uchnia do profilnoho navchannia* [Student's readiness for profile education] (S. Maksymenko & O. Hlavnyk, Eds.). Mikros–SVS.
18. Savvich, O. (2024). *Mystetstvo «Soft skills»: yak rozvyvaty kliuchovi navychky dlia maibutnoi osvity* [The art of «Soft skills»: How to develop key skills for future education]. In L. D. Pokroieva (Ed.), *Suchasni pidkhody do profesiinoi oriientsatsii v zakladi osvity* [Modern approaches to vocational guidance in an educational institution]. Kharkiv.
19. Syrovatko, O. M. (2005). *Psykhohohichne zabezpechennia profilnoi osvity* [Psychological support of profile education]. In V. H. Panok & I. I. Tsushko (Eds.), *Naukovo–metodychni zasady diialnosti psykholohichnoi sluzhby* [Scientific and methodical principles of the psychological service activity] (Vol. 2, pp. 189–204). Nika–Tsentr.
20. Tretiachenko, O. V. (n.d.). *Psykhohohichnyi suprovid profilnoho navchannia v himnazii* [Psychological support of profile education in the gymnasium]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/710468/1/stattya.pdf>
21. Vasylieva, O. A. (2011). *Faktory profesiinoho samovyznachennia osobystosti v suchasnykh umovakh* [Factors of professional self–determination of the individual in modern conditions]. *Naukovo–praktychnyi zhurnal*, (1), 19–23.
22. *Vseukrainskyi proekt z proforiientatsii ta pobudovy kariery «Oberi profesiiu svoiei mrii»* [All–Ukrainian project on career guidance and career building «Choose the profession of your dreams»]. (n.d.). URL: <https://hryoutest.in.ua>
23. Yatsenko, L. S. (2001). *Aktyvna sotsialno–psykhohohichna pidhotovka do profesiinoi diialnosti molodi* [Active socio–psychological preparation for the professional activity of youth]. *Osvita*.
24. Zakatnov, D. O. (2003). *Profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv: metodychnyi posibnyk* [Professional self–determination of high school students: A methodical manual]. KNEU.

Svitlana Gubanova,

senior practical psychologist Odessa Lyceum No. 73

Odessa, Ukraine

TUTOR SUPPORT FOR THE CAREER GUIDANCE OF UPPER SECONDARY SCHOOL STUDENTS, «WALKING TOGETHER TOWARD A CONSCIOUS CHOICE OF A FUTURE PROFESSION»

***Abstract.** Tutor support for the career guidance of upper secondary school students, «Walking Together Toward a Conscious Choice of a Future Profession,» is a program of training sessions for students in grades 10–12.*

In the context of growing challenges associated with a rapidly changing reality, education more than ever must prepare young people for activities that require creative thinking and adaptation to unexpected changes, and help them develop the skills needed to make independent career choices. For this reason, the role of career guidance as a component of the educational process for students is becoming extremely important.

The handbook contains a selection of career guidance training sessions aimed at developing upper secondary school students' conscious attitudes toward career choice and fostering skills of self-awareness, critical thinking, and career planning. The sessions consist of the best and most effective interactive exercises, games, discussions, and independent work, which promote active participant engagement and create a comfortable learning environment. Within this program, comprehensive information on all key aspects of career guidance work has been collected, making it convenient to use. The program is easily adaptable to the conditions of an educational institution and can be used within elective courses, clubs, as well as in extracurricular activities, allowing for the most effective organization of career guidance work. The main focus of the program is on the development of essential life competencies in accordance with the concept of the New Ukrainian School. The handbook will be useful for teachers, psychologists, homeroom teachers, as well as for everyone involved in career guidance work with student youth.

Keywords: *tutoring support, vocational guidance, senior high school students, conscious career choice, training sessions, self-knowledge, career planning, life competencies, New Ukrainian School, adaptability, critical thinking.*

Дата першого надходження статті до видання 18.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування 28.11.2025

© Губанова С. М., 2025

УДК 371.67:811.161.2

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4\(12\).365817](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2025.4(12).365817)

Свінтковська Світлана Андріївна,
методист науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарної освіти
кафедри методики викладання і змісту освіти,
координатор мовно-літературної освітньої галузі НУШ,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти»
Одеської обласної ради,
м. Одеса, Україна

Верготі Лідія Танасіївна,
учитель української мови та літератури
Чорноморського академічного ліцею імені Тараса Шевченка
Чорноморської міської ради
Одеського району Одеської області

Левинська Марія Валентинівна,
учитель української мови та літератури
Комунальної установи «Ананьївський ліцей №1
Ананьївської міської ради
Подільського району Одеської області»

КОМПЛЕКСНІ ПІДСУМКОВІ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ГРУПАМИ РЕЗУЛЬТАТІВ

I СЕМЕСТР, 8 клас

***Анотація.** У статті представлено комплексні підсумкові роботи з української мови для 8-го класу, розроблені відповідно до Модельної навчальної програми Нової української школи, що спрямовані на системне формування мовленнєвих, комунікативних та соціокультурних компетентностей учнів. Автори пропонують диференційований підхід до контролю знань, реалізований через три тематичні роботи, які охоплюють синтаксис та пунктуацію, і містять завдання різних рівнів складності, що відповідають сучасним освітнім стандартам та дають змогу вчителям гнучко варіювати методи оцінювання.*

***Ключові слова:** підсумкова робота, українська мова, 8 кл.*

*Одноманітність у роботі створює
не лише учня, але й учителя
Ш. Амонашвілі*

Сучасний учитель української мови – це не тільки знавець мови, а й педагог, який активно використовує сучасні технології, інноваційні методики та створює атмосферу для розвитку творчого мислення та самостійності в учнів. Це фахівець, який постійно вдосконалює свої знання та навички, щоб бути в курсі новітніх тенденцій в освіті. Це натхненник, який вміє мотивувати учнів до навчання та досягнення успіху.

Нова українська школа вимагає від вчителя змінити свій підхід до викладання та організації навчального процесу. Він має бути більш гнучким та адаптивним до потреб здобувачів освіти, розуміти потреби сучасного суспільства та готувати своїх учнів до майбутнього, що стає все більш залежним від технологій.

Комплексні підсумкові роботи створено для вчителів, що викладатимуть українську мову у 8 класах Нової української школи. Запропоновані три комплексні підсумкові роботи (перший семестр): «Повторення вивченого. Синтаксис. Пунктуація. Словосполучення й речення», «Просте речення. Двоскладне речення», «Односкладне речення. Неповні речення». Вони містять два варіанти, що складаються із чотирьох груп результатів. Це дозволить здійснювати диференційований підхід до навчання, забезпечить системний підхід до формування мовленнєвої, комунікативної, соціокультурної та інших компетентностей учнів. Учителі можуть варіювати й обирати за певною темою відповідні групи результатів (узяти одну чи дві групи, за вибором). Запропоновані тексти, медіатексти, завдання належать до різних стилів мовлення.

Завдання відповідають сучасним освітнім стандартам і спрямовані на формування гармонійної, культурно-свідомої та комунікативно компетентної особистості.

Комплексні підсумкові роботи укладено відповідно до Модельної навчальної програми

3. Позначте рядок, у якому правильно утворено складену форму вищого ступеня порівняння прикметників

- А) Більш розумний, менш важчий, найменш старий;
- Б) більш кавовий, менш мудріший, більш старанний;
- В) менш далекий, більш високий, менш агресивний;
- Г) більш традиційний, менш загадковіший, більш приємний.

4. Укажіть рядок, у якому словосполучення узгоджено правильно (граматична помилка)

- А) дорога шампунь, широкий степ;   В) сильний нежить, небачена розкіш;
- Б) нова тюль, вчений ступінь;   Г) вірна собака, барабанний дріб.

5. Виберіть рядок, у якому всі дієприкметники з часткою НЕ пишуться РАЗОМ

- А) Не/зіграна роль, не/зачинене вікно, не/вирішене питання;
- Б) не/доспівана пісня, не/зрубане ніким дерево, не/виконане завдання;
- В) ніким не/переглянута справа, не/використані ресурси, /перевірене завдання;
- Г) ще не/куплений будинок, проєкт не/підготовлений, не/випечений хліб.

6. Укажіть рядок, у якому допущено помилку при відмінюванні числівника

- А) Сімдесятьох п'ятьох, п'ятдесяти восьми, шестистам п'ятдесяти трьом;
- Б) двадцятьох, сімом, шістсот сорока п'яти, сімомастами;
- В) ста двадцятьом трьом, шестидесятьом вісьмом, дев'яноста шістьом;
- Г) вісімдесяти, двадцятого, чотирьохсот вісімдесятьох сімох.

7. Помилку при творенні кличного відмінка допущено в рядку

- А) Насте, Юлю, Юліє, викладачу;   В) товаришко Інно, шевче, кобзарю;
- Б) пане Віталіє, Андрію, Юріє;   Г) бабусю Софіє, козаچه, лейтенанте.

8. Усі слова з пишемо з частками З ДЕФІСОМ у рядку

- А) хтозна/як, танцюй/бо, як/от;   В) де/який, хто/небудь, знав/таки;
- Б) хтозна/котрий, аби/куди, чекай/бо;   Г) будь/що, саме/так, хтось/то.

Завдання відкритої форми (кожне завдання 2 бали).

9. Оберіть правильний варіант уживання прийменників у словосполученнях

Сказав з/із/зі/зо злості, мама з/із/зі/зо сином, працював з/із/зі/зо три дні, возили з/із/зі/зо батьком, хлопчик награвся в/уволю, у/в своїй хаті, поглянув в/у отвір, пішла в/у магазин.

10. Відредагуйте речення та запишіть їх правильно

1. Завдяки воротарю наша команда програла.
2. Я люблю гуляти по полям і лісам.
3. Не можна насміхатися над друзями.
4. Тато варить більш смачніший борщ.

12 б.

Разом: 48 балів

II. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 2. ПРАЦЮЄ З ТЕКСТОМ

Прочитайте текст і виконайте завдання до нього.

(1)Чи знайдеться український композитор, якого не надихали б Шевченкові рядки? (2)Музика до «Кобзаря», і це не дивно, стала вершиною музичної творчості славетного Лисенка. (3)Саме від створення **першої** композиції на шевченківський текст відлічуватиме він літа своєї неоціненної мистецької праці. (4)І першим був «Заповіт». (5)За сорок чотири роки прожитих композитором після роботи над ним митець близько сотні разів заведе «Кобзаря» в музику використовуючи деякі тексти і в своїх операх.

(6)Від перших роковин народження й смерті поета бере Микола Віталійович участь в організації вечорів на їх честь. (7)Кожне таке свято – клопіт для імперської поліції. (8)Іздять з нагаями, б'ють людей, що співають «Заповіт». (9)Ганебно! (10)Сумно! (11)Нестерпно! (12)Але не дивно. (13)Шевченкові роковини ставали дедалі яскравішими акціями українського відродження. (14)А біля його витоків великий маєстро, чиї концерти завжди перетворювалися на знаменне соціальне явище, гуртуюче сучасників у народ, гідний **своїх** поведирів.

1. Доберіть заголовок, який би відображав тему тексту. (1 бал)
2. Знайдіть у тексті речення, яке виражає основну думку прочитаного, і запишіть його. (2 бали)
3. До слова *близько* доберіть синонім. (1 бал)
4. Випишіть із тексту шосте речення, підкресліть члени речення. (4 бали)
5. Випишіть виділені слова, зробіть їх морфологічний розбір. (4 бали)

12 б.

10. Відредагуйте речення та запишіть їх правильно

1. Завтра в нас іспит по математиці.
2. Усе зробили відповідно наказу.
3. Мама попросила піти в магазин за молоком.
4. Не прийшов у школу по хворобі.

12 б.

Разом: 48 балів

ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ**Аудіювання тексту художнього стилю.****Настя Лісовська**

— Отче Іване, та у нас дівка — як маківка. Хоч малюй! Ясочка, далєбі!

І кожен, хто сидів за святковим столом у холодку під грушею, повернувся до льоху. Там з-під вогкої темної погребні на тепле осоння вийшла Настя.

Буяло Зелене свято — Трійця.

Настуся помітила, що на неї всі дивляться, розгублено зупинилася, зашарілася і ще погарнішала.

А вони — батьки і гості — не зводили з неї очей.

Батько дивився зачудовано, немов бачив свою доньку вперше. Та воно, по правді, так і було, бо він — рогатинський священник Іван Лісовський — лише нещодавно, по Великодню, повернувся з далеких довгих походів проти татар і турків, де він благословляв козаків на бій з бусурменами, ретельно служив панахиди по загиблих і частенько сам брався за шаблю. Тож незчувся отець Іван, як виросла донька.

З сумним усміхом поглядав на сестричку Трохим — старший брат, чорнобривий ставний парубок. Він згадав сеї миті, що скоро розлучатиметься з Настусею, з матір'ю, з рідною хатою, бо після жнив дядько Максим забере його, Трохима, на Січ.

А Настя справді як намальована. Великі карі очі, а над ними, мов чорні блискавки, — тонкі брови. «Одна брова варта вола», — ввернув дядько Максим. Ніжний рум'янець, біле личко, важка руса коса через плече. А ще — вишита сорочка, добре намисто, барвиста плахта і чисті білі босі ноги.

Настя ступила крок і завмерла: десь з кінця вулиці почувся відчайдушний крик, несподіваний і тривожний у свято.

А з вулиці неслося кінське тупотіння, і, вже близько, прямо за тином, озвався тонкий наляканий голос:

— Татари! Татари!

Мати, вся в сльозах, потягнула дочку за руку:

— Сюди, доню... Ой, горе... Ставай на коліна... Помолімось Господові — він захистить і одведе.

По кутках церкви жінки тулили до грудей немовлят, пристрасно молилися бабусі. Так минула якась година. Відтак наче вітер прошумів по церкві: прибігли хлопчики зі своїх хат:

— Горить церква отця Петра...

— Отець Петро не виходить з неї...

— Татари на сусідній вулиці...

— Наші їх косять, січуть, а ті лізуть...

— Мамо! Матусю!..

Лежить мати, підпливає кров'ю. Щось шепоче. Чує Настя:

— Доню... хоч руками задуши... бусурмена...

А Настю несуть. Через кров... по дитячих тільцях... Повітря тремтить од несамовитого, божевільного крику матерів.

— Тату! — запручалася у вірвовках Настя.— Ріднесенький мій... Встаньте, подивіться... На кого ж покинули мене?.. Добрий мій татуню...

Мовчить отець Іван. Лежить, порубаний, посічений. Приклав вухо до землі. Наче прислухається до стогону землі.

Рудобородий не дозволяє Насті іти піщаницею. Вона — на возі. У тіні брудної халабуди.

Поривається Настя до гурту, бо соромно сидіти на возі, коли всі односельчани позбивали до крові ноги, але старий татарин силоміць притримує її, погрожує батогом.

Іноді їй здається, то все це страшний сон, що ось-ось він скінчиться...

Ні, не сон. А батька в неї вже немає. І матері теж. Зосталися там, у рідному селі, порубані, посічені. Їх поховують люди, що надійдуть із сусідніх сіл. Чи з Терєбовлі, куди, бачили односельці, таки полетіли

Трохим і дядько Свирид. Тому всі очікують, раз по раз озираються: чи нема погоні? Чи не чути тупоту козацьких коней? Та чим далі, тим менше надії...

— Оце так погостював,— лютував дядько Максим.— Оце висватав мавочку для своїх синів.

— Де ж наші? — гірко зітхнув згодом дядько, поглядаючи на крайнебо.— Де ж наш гетьман Ружинський, з яким я та й твій батько, царство йому небесне, били Мелік-Гірея під Білгородом позаторік, коли бусурменський хан ледве втік од нас? Де ж козаки? І не знають, мабуть, на Січі, що татари коять. Не можуть, недолюдки, Січі вкусити, великої України, так по околицях шастають, мов розбійники! Бач: гризнуть — і тікати! Злодюги! Ще ж і вибрали день Трійці, коли весь православний світ п'є-гуляє! Ех, вирватись би мені на волю, я б відплатив і за Івана, і за всіх.

— Що з нами буде? — шепоче Настя.— Куди нас ведуть?

— У Крим, дочко. Продаватимуть нас. А потім прикують ланцюгами біля весел на галерах. Станемо рабами довіку. А тебе, доню, купить у жони якийсь старий хан...

— Ой, ніколи! Я накладу на себе руки, але цього не буде!

— Не бери гріха на душу, Насте. Нічого не вдієш. Не вберегли ми околиці вашої. Так сталося. Головне: не забувай України. І коли станеш жоною, чи служницею, або рабинею в хана чи ще у якогось ірода, будь вони прокляті, не забувай, донько, хто ти і звідки. Пам'ятай, що в татарських темницях багато наших козаків гибнуть, з ночі до ночі конають на важкій роботі. І якщо ти,

ясочко, озвешся до них рідною мовою, то буде для них превелике щастя. А ще коли ти, служниця чи рабиня, чи жона, ключі викрадеш та випустиш козаків на волю, то вже тобі буде шана довіку. Та коли й задушиш власними руками якогось бусурмена, то й тоді тебе Бог не забуде. Тільки сама не побусурменься, донько. Осиротіла ти, та не зовсім: не забувай віри своєї, мови рідної,— вдома її не помічаєш, тую мову, а на чужині вона, мов батько і мати, і вся Україна.

Глибоко замислилася Настя над цими словами, згадала материне: «Хоч руками задуши бусурмена».
(За С. Плачиндою, Ю. Колісниченком)

. Коли відбувалися події, описані у творі?

- А На Великдень
- Б на Трійцю
- В на Покрову
- Г на Спас

2. Ким був батько Насті Лісовської?

- А Козаком
- Б хліборобом
- В бусурменом
- Г священником

3. Ким доводився Насті Трохим?

- А Дядьком
- Б батьком
- В старшим братом
- Г молодшим братом

4. Куди дядько Максим збирався забрати Трохима?

- А До міста
- Б на війну
- В на Січ
- Г на роботу

5. Куди мати, побачивши татар, потягнула Настю?

- А Додому
- Б до церкви
- В до дядька Максима
- Г до сусідів

6. Що сталося з батьками Насті?

- А Вони потрапили до полону
- Б батько залишився живим, а матір убили
- В зникли безвісти
- Г загинули від рук татар

7. На чию допомогу очікував дядько Максим?

- А Гетьмана Ружинського
- Б Трохима
- В односельців
- Г дядька Свирида

8. Куди вели татари полонених?

- А На Кавказ
- Б у Галичину
- В на Поділля
- Г у Крим

9. Про що просив дядько Максим Настю?

- А Не забувати України
- Б щоб швидше втекла від ворогів
- В щоб стала гарною дружиною хана
- Г щоб не поверталася до України

10. Кому належать слова «Хоч руками задуши бусурмена»?

- А Настиному братові
- Б батькові
- В матері
- Г дідові Максиму

11. Який тип мовлення тексту?

- А Опис
- Б роздум
- В розповідь з елементами роздуму
- Г розповідь з елементами опису

12. Що виражає заголовок?

- А Тему й основну думку
- Б основну думку
- В тему
- Г головну проблему висловлювання

Комплексна підсумкова робота №2**Словосполучення і речення****I варіант****I. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 1. УСНО ВЗАЄМОДІЄ**

Об'єднайтесь у пари. Складіть та розіграйте діалог «Мова – ДНК нації».

12 б.

II. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 2. ПРАЦЮЄ З ТЕКСТОМ

Читання мовчки тексту художнього стилю.

Прочитайте текст.

Прометей

За давніх-давніх часів, коли над усім світом панував іще не Зевс, а його батько Кронос, люди, що тільки-но розселилися по землі, були кволі, безсилі, лякливі. Вони не вміли ні думати, ні розуміти того, що бачили довкола. Зі страхом дивилися вони на грозові хмари й на пекуче сонце, на безкрає море й на височенні гори. І здавалося людям, що то могутні божественні істоти.

Від усього, що їх лякало, люди мерщій ховалися в свої глибокі підземні нори, наче кроти. Не було тоді в людей ані світлих жител, ані вогнищ родинних, їли вони тільки траву та сире коріння, а м'яса й не куштували, бо не знали мисливства.

Згодом владу над усім світом здобув Зевс, що скинув батька в Тартар — у найглибше дно землі й моря, що лежить далеко внизу під царством мертвих, похмурих Аїдом. Із своєї небесної осейної височини Зевс і не дивився на нужденних людей, а ті ледь животіли серед незбагненої, ворожої природи. Скільки їх гинуло від хвороб та з голоду, в боротьбі із жорстокою стихією! Так би зачух і загинув назавжди рід смертних людей, якби не став їм на захист і допомогу найблагородніший серед безсмертних — титан Прометей.

Матір'ю його була велика Феміда, богиня справедливості й правосуддя. А батько — Іапет — належав до роду могутніх титанів, що їх здолав Зевс і скинув навіки у Тартар. Такої долі зазнав і Іапет, але zostалися його сини Атлант, Менетій, Прометей та Епіметей. Двох перших Зевс теж покарав за сміливу спробу змагатися з ним: в Менетія поцілила вогненною блискавкою, і той упав просто в Тартар, а величезному Атлантові надумав іншу кару — тримати на собі все небесне склепіння.

Відтоді стоїть Атлант, величезний, наче гора, і, наче гора, непорушний. Усе дуже, м'язисте тіло його напружилося і скам'яніло, він зігнувся під страшним тягарем, та мусить так вічно стояти.

Найменший Іапетів син, простодушний Епіметей, не був небезпечний Зевсові. А розумний і мужній Прометей сам став на бік Зевса. Він, як ніхто, розумів, що дикі, свавільні титани не можуть правити світом, — для цього, крім сили, потрібний ще світлий розум. І Прометей сам допоміг мудрому Зевсові стати до влади. Здавалося, все йшло до того, що Прометей буде найближчим Зевсовим другом. Та на заваді стали дрібненькі, ледь видні з Олімпу істоти — смертні люди.

Прометей мав благородне, велике серце, він перший зглянувся на людей, навчив їх будувати світлі житла, плавати на човнах, напинати вітрила, полювати лісову звірину, приручати тварин. Він перший запряг у ярмо дикого бика, перший приборкав вільного коня, і ті стали вірними помічниками людини. Прометей навчив смертних лікуватися цілющим зіллям, знаходити путь по зорях і лету птахів, навчив добувати з землі мідь, золото й срібло та користуватися щедрими дарами природи.

А громовладний Зевс і далі не зважав на людей. Зате його сини й дочки — молоді боги, що безжурно жили на Олімпі, — зацікавилися тими дрібними істотами, які сновигали десь далеко внизу, на землі. Знічев'я безсмертні навіть взялися допомагати людям, навчати ремесел і хліборобства, але за те зажадали від них великої шани і багатих Дарів.

Щоб скласти таку угоду, якось зібралися обидві сторони. Від богів виступав Зевс, від людей — титан Прометей, хоч сам був безсмертний. Він побоювався, що люди не зможуть протистояти богам, і поспішив їм на поміч.

Титан так уболівав за долю смертних, що вдався навіть до хитрощів. Коли привели жертвовного бика, він сам зарізав його й поділив тушу на дві частини. До більшої купи поскладав самі кістки, але прикрив їх гарним, лискучим жиром, а меншу, де було смачне м'ясо Прометей загорнув у брудну бичачу шкуру, ще й поклав зверху гидкі тельбухи.

— Батьку наш Зевсе, вибери собі яку хочеш частину, — лукаво запросив Прометей. — Те, що ти вибереш, люди надалі віддаватимуть безсмертним богам.

Як Прометей і сподівався, Зевс узяв собі купу, більшу і кращу на вигляд. Відтоді смертні стали їсти м'ясо, а кістки спалювати на шану безсмертним (*За народною легендою*).

Дайте відповіді на запитання (правильна лише одна відповідь)

III. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 3. ПИСЬМОВО ВЗАЄМОДІЄ

Напишіть твір-опис природи в художньому стилі за картиною Катерини Білокур «Квіти за тином», використовуючи прості речення, різні за метою висловлення. (Обсяг – 1,5-2 сторінки).

12 б.

IV. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 4. ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ

Виконайте тестові завдання.

Завдання 1-6 мають по чотири варіанти відповіді, серед яких лише **ОДИН ПРАВИЛЬНИЙ** (кожне завдання 0,5 бала)

1. Правильно визначено головне слово в усіх словосполученнях рядка

- А сучасне мистецтво, відвідавши бабусю, добре слово
 Б цікава історія, запропонувати присісти, важко йти
 В далеко від дому, вдалий приклад, говорити тихо
 Г перший учень, щиро привітати, повернутися пізно

2. Лише словосполучення наведені в рядку

- А жити чесно, моторошно від страху, бігаючи на стадіоні
 Б шукай друга, повторюй правильно, минають дні
 В найбільш розумний, радісно на душі, велике діло
 Г ділові папери, хліб і сіль, десять книжок

3. Питальними є всі речення, ОКРІМ (розділові знаки в кінці речень пропущені)

- А Що ж воно таке, отой берег дитинства (В. Скуратівський).
 Б Слово, чому ти не тверда криця (Леся Українка).
 В Хто серця чистого добро злобою чорною поборе (М. Рильський).
 Г Сміються, плачуть солов'ї і б'ють піснями в груди (Олександр Олесь).

4. Поширеним є речення

- А Повіяло холодом.
 Б Іван хоче навчатися.
 В Петрик гнув кирпич.
 Г Відповів кожен з нас.

5. Складений дієслівний присудок є в реченні

- А У груші був тоненький голосочок (Л. Костенко).
 Б Я буду крізь сльози сміятись (Леся Українка).
 В Я хочу вам про рідний край сказати (Олександр Олесь).
 Г Тече вода в синє море, та не витікає (Т. Шевченко).

6. Тире між підметом і присудком уживається в реченні (розділові знаки пропущено)

- А Ти пісня моя лебедина (Л. Костенко)
 Б Мова це розум і руки, сутність народу (М. Луків)
 В Він рідний нашим городам і селам (М. Рильський)
 Г Сад великий, але старий, запущений (М. Івченко)

У завданнях 7-8 до кожного з чотирьох фрагментів інформації, позначених цифрами, доберіть один правильний, на Вашу думку, варіант, позначений буквою (кожне завдання 2 б.)

7. Установіть відповідність між характеристикою речення та прикладом (розділові знаки в кінці речень пропущено)

1) розповідне, просте, двоскладне, окличне;	А Як швидко літо проминуло (Олена Пчілка)
2) питальне, просте, двоскладне, неокличне;	Б Сичі в гаю перекликались, та ясен раз у раз скрипів (Т. Шевченко)
3) розповідне, складне, неокличне;	В Чи на дворі вже світає (І. Нечуй-Левицький)
4) спонукальне, просте, односкладне, неокличне	Г Ой не шуми, луже, зелений байраче (Нар. творчість)
	Д Чи є щось гарніше на світі за великодній світанок (М. Ткач)

8. Установіть відповідність між способом вираження

1) вигук;	А Сусіди з батьком радили мені з дитинства бути хліборобом (А.Малишко)
2) неозначена форма дієслова;	Б Співати – не ціпом махати (Нар. творчість)
3) словосполучення;	В Люблю я слухати у полі пісні дівочі на зорі (В. Сосюра)
4) іменник.	Г Те «ага» змусило нас замислитись (В. Кононенко)
	Д Наша Федора то шиє, то поре (Нар. творчість)

Прочитайте текст, виконайте завдання 9-10 до нього (окремі розділові знаки пропущено)

(1) Учитель це вихователь людини високого інтелекту, красивої й емоційно багатой особистості. (2) Тому він не може обійтися без книги, без цілого світу художніх образів. (3) Книга велика сила, це правда. (4) Слава тому вчителю, який на все життя прищеплює юному серцю любов до художнього твору, до його правди, до його краси (за О. Гончарем).

9.Тире між підметом і присудком пропущено в реченнях (1 бал)

А 1, 2

Б 2, 3

В 3, 4

Г 1, 3

Складений дієслівний присудок ужито в реченні (1 бал)

А 1

Б 2

В 3

Г 4

10.Запишіть речення, вибираючи з дужок потрібну форму присудка (3 бали)

1. Частина робітників (була, були) у відпустці. 2. Декілька диктантів (було написано, були написані) завчасно. 3. Багато метеликів (знялися, знялося) вгору. 4. Половина хлопців (грала, грали) у футбол. 5. Кожен з нас любов свою (зберіг, зберегли) від зради, від зневаги і від смерті. 6. Більшість дерев (стоїть, стоять) голі.

12 б.

Разом: 48 балів

Комплексна підсумкова робота №2

Словосполучення і речення

II варіант

I. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 1. УСНО ВЗАЄМОДІЄ

Об'єднайтесь у пари. Складіть та розіграйте діалог «Мова – ДНК нації».

12 б.

II. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 2. ПРАЦЮЄ З ТЕКСТОМ

Читання мовчки тексту художнього стилю.

Прочитайте текст.

Прометей

За давніх-давніх часів, коли над усім світом панував іще не Зевс, а його батько Кронос, люди, що тільки-но розселилися по землі, були кволі, безсилі, лякливі. Вони не вміли ні думати, ні розуміти того, що бачили довкола. Зі страхом дивилися вони на грозові хмари й на пекуче сонце, на безкрає море й на височенні гори. І здавалося людям, що то могутні божественні істоти.

Від усього, що їх лякало, люди мерщій ховалися в свої глибокі підземні нори, наче кроти. Не було тоді в людей ані світлих жител, ані вогнищ родинних, їли вони тільки траву та сире коріння, а м'яса й не куштували, бо не знали мисливства.

Згодом владу над усім світом здобув Зевс, що скинув батька в Тартар — у найглибше дно землі й моря, що лежить далеко внизу під царством мертвих, похмурим Аїдом. Із своєї небесної осяйної височини Зевс і не дивився на нужденних людей, а ті ледь животіли серед незбагненої, ворожої природи. Скільки їх гинуло від хвороб та з голоду, в боротьбі із жорстокою стихією! Так би зачах і загинув назавжди рід смертних людей, якби не став їм на захист і допомогу найблагородніший серед безсмертних — титан Прометей.

Матір'ю його була велика Феміда, богиня справедливості й правосуддя. А батько — Іапет — належав до роду могутніх титанів, що їх здолав Зевс і скинув навки у Тартар. Такої долі зазнав і Іапет, але zostалися його сини Атлант, Менетій, Прометей та Епіметей. Двох перших Зевс теж покарав за сміливу спробу змагатися з ним: в Менетія поцілів вогненною блискавкою, і той упав просто в Тартар, а величезному Атлантові надумав іншу кару — тримати на собі все небесне склепіння.

Відтоді стоїть Атлант, величезний, наче гора, і, наче гора, непорушний. Усе дуже, м'язисте тіло його напружилося і скам'яніло, він зігнувся під страшним тягарем, та мусить так вічно стояти.

Найменший Іапетів син, простодушний Епіметей, не був небезпечний Зевсові. А розумний і мужній Прометей сам став на бік Зевса. Він, як ніхто, розумів, що дикі, свавільні титани не можуть правити світом, — для цього, крім сили, потрібний ще світлий розум. І Прометей сам допоміг мудрому Зевсові стати до влади. Здавалося, все йшло до того, що Прометей буде найближчим Зевсовим другом. Та на заваді стали дрібненькі, ледь видні з Олімпу істоти — смертні люди.

Прометей мав благородне, велике серце, він перший зглянувся на людей, навчив їх будувати світлі житла, плавати на човнах, напинати вітрила, полювати лісову звірину, приручати тварин. Він перший запряг у ярмо дикого бика, перший приборкав вільного коня, і ті стали вірними помічниками людини. Прометей навчив смертних лікуватися цілющим зіллям, знаходити путь по зорях і лету птахів, навчив добувати з землі мідь, золото й срібло та користуватися щедрими дарами природи.

А громовладний Зевс і далі не зважав на людей. Зате його сини й дочки — молоді боги, що безжурно жили на Олімпі, — зацікавилися тими дрібними істотами, які сновигали десь далеко внизу, на землі. Знічев'я безсмертні навіть взялися допомагати людям, навчати ремесел і хліборобства, але за те зажадали від них великої шани і багатих Дарів.

Щоб скласти таку угоду, якось зібралися обидві сторони. Від богів виступав Зевс, від людей — титан Прометей, хоч сам був безсмертний. Він побоювався, що люди не зможуть протистояти богам, і поспішив їм на поміч.

Титан так уболівав за долю смертних, що вдався навіть до хитрощів. Коли привели жертвовного бика, він сам зарізав його й поділив тушу на дві частини. До більшої купи поскладав самі кістки, але прикрив їх гарним, лискучим жиром, а меншу, де було смачне м'ясо Прометей загорнув у брудну бичачу шкуру, ще й поклав зверху гидкі тельбухи.

— Батьку наш Зевсе, вибери собі яку хочеш частину, — лукаво запросив Прометей.— Те, що ти вибереш, люди надалі віддаватимуть безсмертним богам.

Як Прометей і сподівався, Зевс узяв собі купу, більшу і кращу на вигляд. Відтоді смертні стали їсти м'ясо, а кістки спалювати на шану безсмертним (*За народною легендою*).

Дайте відповіді на запитання (правильна лише одна відповідь).

12 б.

III. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 3. ПИСЬМОВО ВЗАЄМОДІЄ

Напишіть твір-опис природи в художньому стилі за картиною Катерини Лисової «Ще одна весна», використовуючи прості речення, різні за метою висловлення. (*Обсяг – 1,5-2 сторінки*).

12 б.

IV. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 4. ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ

Виконайте тестові завдання.

Завдання 1-6 мають по чотири варіанти відповіді, серед яких лише ОДИН ПРАВИЛЬНИЙ (кожне завдання 0,5 бала)

1. Правильно визначено головне слово в усіх словосполученнях рядка

- А **наперекір** волі, **швидко** прочитаний, **промінь** сонця
- Б березовий **гай**, **зіграти** внічию, **кава** з молоком
- В залюблений у **світ**, **поворот** ліворуч, літній **відпочинок**
- Г **лист** від брата, **освітлений** шлях, **перечитувати** поезію

2. Лише словосполучення наведені в рядку

- А духовні витоки, цікаве кіно, привітати бабусю
- Б стрибати через калюжі, вимогливий керівник, війна і мир
- В будемо слухати, десять книжок, вивчена мова
- Г скошена трава, новий планшет, більш легкий

3. Питальними є всі речення, ОКРІМ (розділові знаки в кінці речень пропущені)

- А Чим і коли завинили пращури (М. Самійленко).
- Б Хто може сонце погасить і землю вибити з орбіти (В.Сосюра).
- В А де ж моя весела дівчина-дитина (Т. Шевченко).
- Г Я хочу правді бути другом і ворогом одвічним злу (В.Симоненко).

4. Поширеним є речення

- А Лише боротись – значить жити.
- Б Сотні птахів почали співати.

В Друзі поїхали відпочивати.

Г Дід виявився не ликом шитий.

5. Складений іменний присудок є в реченні

А Матері забудь не в силі (П. Тичина).

Б Він буде мешкати у нас до від'їзду (Леся Українка).

В Ми тільки почали розгадувати світ (Д. Павличко).

Г Запорожець в очах народу був героєм (М. Слабошпицький).

6. Тире між підметом і присудком уживається в реченні (розділові знаки пропущено)

А І новорічна ніч як казка (Є. Гуцало)

Б Творчість завжди мрійна і тривожна (В. Симоненко)

В Життя без книги хата без вікна (Д. Павличко)

Г Мої слова не зброя, а ридання (Леся Українка)

У завданнях 7-8 до кожного з чотирьох фрагментів інформації, позначених цифрами, доберіть один правильний, на Вашу думку, варіант, позначений буквою (кожне завдання 2 бали)

7. Установіть відповідність між характеристикою речення та прикладом (розділові знаки в кінці речень пропущено)

1) розповідне, просте, двоскладне, неокличне;

2) питальне, просте, двоскладне, неокличне;

3) розповідне, складне, неокличне;

4) спонукальне, просте, односкладне, окличне

А Летить, птахи, не журіться, в Дунай-річку задивіться (П. Усенко)

Б Тече вода з-під явора ярмом на долину (Т. Шевченко)

В Один рибу ловить, а інший гави стереже (Нар. творчість)

Г Чому ж ми не прийдемо в хату, не покличем людину з собою (Л. Забашта)

Д Палай повсякчас, радій світанню (М. Самійленко)

8. Установіть відповідність між способом

1) вигук;

2) неозначена форма дієслов:

3) займенник;

4) словосполучення.

А Вітальне «Доброго ранку!» первинно пов'язане з побажальною формою (С. Богдан).

Б Кожний має свій звичай (Нар. творчість).

В Там над водою купка людей лагодилася сідати в човен (М. Коцюбинський)

Г Наша дума, наша пісня не вмре, не загине (Т. Шевченко).

Д Вітати означає звертатися до кого-небудь під час зустрічі з привітом, виявляючи доброзичливість (С. Богдан).

Прочитайте текст, виконайте завдання 9-10 до нього (окремі розділові знаки пропущено)

(1) Небо моєї України синє, чисте, сонячне. (2) А сонце невсипуще джерело усього живого. (3) Воно може зігріти своїм блискучим промінням усю землю, наповнити radoщами всіх - від людини до малюсінької комашки. (4) Коли йдеш рідною землею. Аж душа в radoщах співає (за А. Чайковським).

9. Тире між підметом і присудком пропущено в реченнях (1 бал)

А 1

Б 2

В 3

Г 4

10. Складений дієслівний присудок ужито в реченні (1 бал)

А 1

Б 2

В 3

Г 4

11. Запишіть речення, вибираючи з дужок потрібну форму присудка (3 бали)

1. Група учнів (наблизилась, наблизилась) до входу. 2. Багато людей (вийшло, вийшли) на мітинг. 3. І от (пройшли, пройшло) сім років. 4. (Тренувалася, тренувалися) лише третина команди. 5. Кожен з нас любов свою (зберіг, зберегли) від зради, від зневаги і від смерті. 6. Більшість учнів (не прийшли, не прийшла) на збори.

12 б.

Разом: 48 балів

МАТЕРІАЛ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ**Читання мовчки тексту художнього стилю «Прометей».****Тестові завдання****1. Люди, що тільки розселилися по землі були**

- А веселі й роботящі
- Б могутні й божественні
- В кволі, безсилі, лякливі
- Г сумні, нещасні

2. Люди від усього, що їх лякало, ховалися

- А у свої глибокі підземні нори
- Б в печери
- В в ліси
- Г за грозові хмари

3. Свого батька скинув у Тартар

- А Атлант
- Б Менетій
- В Прометей
- Г Зевс

4. Прометей був

- А злим
- Б найблагороднішим серед безсмертних
- В мудрим
- Г хитрим

5. Яку кару надумав Зевс Атлантові?

- А тримати на собі все небесне склепіння
- Б водити людей пустелею
- В помирати голодною смертю
- Г горіти в полум'ї

6. Користуватися щедрими дарами природи навчив людей

- А Іапет
- Б Епіметей
- В Прометей
- Г Атлант

7. За яку плату безсмертні боги взялися допомагати людям

- А за подарунки
- Б виконання певних робіт
- В впорядкування території
- Г велику шану і багаті дари

8. Титаном у тексті названо

- А Зевса
- Б Прометея
- В Мелетія
- Г Атланта

9. Назва твору є

- А темою
- Б ідеєю
- В кульмінацією
- Г характеристикою героя

10 Чому розумний Прометей став на бік Зевса?

- А щоб урятувати людей
- Б догодити Зевсові
- В уникнути покарання
- Г стати до влади

11. Епітет вжито у виразі

- А тіло напружилося і скам'яніло
- Б мав благородне, велике серце
- В буде Зевсовим другом
- Г плавати на човнах, напинати вітрила

12. Тип мовлення тексту

- А опис
- Б роздум
- В розповідь
- Г міркування

Комплексна підсумкова робота №3**Другорядні члени речення****I варіант****I. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТИВ 1. УСНО ВЗАЄМОДІЄ**

Розгляньте інфографіку «Правила здорового способу життя».

Порівняйте свої звички з розглянутими правилами. Наскільки вони збіглися?

Об'єднайтесь у пари і складіть діалог за темою «Здоровий спосіб життя».

<https://sur1.li/fzqhle>

12 б.

II. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТИВ 2. ПРАЦЮЄ З ТЕКСТОМ

Прочитайте текст і виконайте завдання до нього.

Трехсотлітнє поневолення не могло не вплинути на душу українця. І якщо сьогодні у ній панує безлад, то в житті – розчарування й поразки. Українця, були часи, показували світові неосвіченим селяком, а його майбутнє – рабським. Комплекс неповноцінності – те, що прагнули сформувати в усієї нації загарбники. Навіщо? Таких людей уже не треба заковувати в кайдани. Якщо втрачено самоповагу й гідність, за що боротись і що відстоювати? Натомість укорінювалися слухняність, підлабузництво, холопство, а далі й звичка до ярма.

Та три століття не вбили в українській душі лицарства. Усвідомлення себе нащадками запорозького козацтва цілком спроможне протистояти рабській психології. Адже кожен із нас – праправнук якщо не кошового Сірка чи полковника Кривоноса, то нездоланного Гонти чи Нетяги. Такого можна було закатувати, але припнути до ясел – нізащо. Не згасити природженої волелюбності української душі. Якби ж до неї ще самоповаги, відчуття власної значущості й сили!

1. Доберіть заголовок, який би відображав тему тексту. (1 бал)
2. Визначте головну думку прочитаного. (2 бали)
3. Чи погоджуєтесь ви з думкою, що проблеми сьогодення частково зумовлені втраченою самоповагою? Обґрунтуйте. (2 бали)
4. Напишіть короткий відгук (5–6 речень): «Чи актуальні ці роздуми сьогодні?» (3 бали)
5. Випишіть виділені речення, підкресліть члени речення. (4 бали)

12 б.

9. З'ясуйте, яким членом речення є кожне виділене слово

Виділене слово в реченні	Члени речення
1. Світло сонця розлилося по всьому степу.	А) Узгоджене означення
2. Сонце цілувало землю ранковим промінням.	Б) Додаток
3. Прочитаний моїм однокласником роман зацікавив мене.	В) Прикладка
4. Вправу на тренажері показував старшокласник Максим.	Г) Неузгоджене означення

10. З'ясуй вид обставини за значенням у кожному реченні

Речення	Синтаксична роль
1. Вітер лютий налетів з розгону ...	А) Обставина причини
2. З давніх-давен у народі існує багато легенд про щедрість і ласку Покрови до дівчат.	Б) Обставина мети
3. Відпочивальники побрели в ліс на відпочинок .	В) Обставина способу дії
4. Усе тіло ламало від тяжкої праці .	Г) Обставина часу

11. Виконайте синтаксичний розбір речення (4 бали).

Золоточубий вересень прийшов позолотити дерева.

12 б.

Разом: 48 балів

Комплексна підсумкова робота №3

Другорядні члени речення

II варіант

I. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 1. УСНО ВЗАЄМОДІЄ

ПРАВИЛА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Дотримуйся питного режиму
 Випивай щодня 1,5–2 л води
 Температура питної води близько 25°
 Уникай

Виконуй фізичні вправи

Частіше бувай на свіжому повітрі

Більше позитивних емоцій

Дотримуйся гігієни

Спи не менше 8 годин

Збагачай свій раціон

Розгляньте інфографіку «Правила здорового способу життя». Порівняйте свої звички з розглянутими правилами. Наскільки вони збіглися?

Об'єднайтесь у пари і складіть діалог за темою «Здоровий спосіб життя».

<https://surl.li/fzqhle>

12 б.

II. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 2. ПРАЦЮЄ З ТЕКСТОМ

Прочитайте текст і виконайте завдання до нього.

Дивився у вікно, притемнене зовні, бачив відбиток своїх гнівних, палаючих очей. Його очі і водночас ще чийсь, вимогливі, незлічені. Мертвих, і живих, і ненароджених!

Писати негайно!

Мозок палить гарячка, а душу – тривога, гнів. Нехай. Життя таке нетривке. Війнув вітерець – і загасив свічку. Все передумане із земляками на рідній «не своїй землі» вилити запеченим кров'ю словом у посланіс. Він вкладе в нього наболіле про минувшину, сьогодення, а найбільше – про майбутнє. **Змусить кожного задуматись над ним!**

Усю ніч писав, виснажуючи себе до останку, а тоді запропонував послухати вірному землякові.

Тарас читав наче й не одному товаришеві, а всім: дідам та прадідам, уславленим у боротьбі за волю, живим, час від часу забуваючим про найсвятіше, нащадкам, що їм належатиме берегти й любити рідну матір.

Давно вже нездужається поетові. Інший відклав би перо, а Шевченко – нізащо. Нізащо, коли нездужається Україні.

1. Доберіть заголовок, який би відображав тему тексту. (1 бал)

2. Визначте головну думку прочитаного. (2 бали)

3. Чи можна слово назвати формою боротьби? Обґрунтуйте відповідь. (2 бали)

4. Яку символіку мають образи свічки, вогню, крові? (5 бали)

5. Випишіть виділені речення, підкресліть члени речення. (4 бали)

12 б.

III. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 3. ПИСЬМОВО ВЗАЄМОДІЄ

Перегляньте відеокліп «Українська культура була, є і буде. А отже, буде Україна!»

<https://youtu.be/mdEPjNH2w4w>

Напишіть есе за темою «Культурна спадщина українців». У творі використайте односкладні речення різних видів. (Обсяг – 1,5-2 сторінки).

12 б.

IV. ГРУПА РЕЗУЛЬТАТІВ 4. ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ

Виконайте тестові завдання.

Завдання 1-8 мають по чотири варіанти відповіді, серед яких лише **ОДИН ПРАВИЛЬНИЙ** (кожне завдання 0,5 бала)

1. Поширеними є всі речення, ОКРІМ

- А) Навівало думку за думкою.   В) Щемливо грає скрипка.
Б) Кожен повинен знати.   Г) Тиша навкруги.

2. Якими частинами мови може виражатися неузгоджене означення?

- А) Іменником у непрямому відмінку, займенником, дієприслівником, інфінітивом;
Б) словосполученням, інфінітивом, прислівником, займенником, іменником у непрямому відмінку;
В) дієприкметником, інфінітивом, прислівником, числівником;
Г) інфінітивом, словосполученням, прислівником, прикметником.

3. У якому реченні інфінітив виконує функцію означення?

- А) Одне з найпочесніших наших завдань – зберегти на планеті мир.
Б) Рідний край щиріш любити навчає нас розлука.
В) Яке то щастя – свій народ у світлі бачити.
Г) Вчора був даний по радіо сигнал починати масову сівбу.

4. Укажіть, у якому реченні наявна приладка

- А) Під маминим вікном горить калина, жива, як пам'ять, як гаряча кров.
Б) Наше життя – бурхливий океан.
В) І моя праця – то моя совість, моя сповідь перед дітьми й онуками.
Г) Хліб – краса!

5. У якому реченні є додаток вжито в знахідному відмінку?

- А) На балконі танцював білий вихор.
Б) Дорогих перлин коштовних є багато в синім морі.
В) У берези позичила білої сорочки.
Г) Росами вмивалось поле вранці.

6. Обставину причини вжито в реченні

- А) Син від розкоші вередує.   В) Цього року вродило краще.
Б) На небі сонце – серед нив я.   Г) Зима крізь вії дивиться на світ.

7. Помилку в написанні прикладок допущено в рядку

- А) кінотеатр «Фестивальний», учень-медаліст, осінь-чарівниця;
Б) жук-короїд, газета «Відродження», кіт Мурчик;
В) станція «Тараса Шевченка», герой-рятівник, трава звіробій;
Г) багатир хлопець, готель «Україна», Савур-могила.

8. У всіх реченнях є поширена прикладка, ОКРІМ

- А) Директорка гімназії Тетяна Гринько виступила на батьківській зборах.
Б) Наша сусідка Василина пече смачні пироги.
В) Новий командир загону Артем Кожедуб узявся всюди наводити лад.

Г) Дід Василь любив вечорами розказувати про свою молодість.

У завданнях 9-10 до кожного з чотирьох фрагментів інформації, позначених цифрами, доберіть один правильний, на Вашу думку, варіант, позначений буквою (кожне завдання 2 бали)

9. З'ясуй, яким членом речення є кожне виділене слова (2 бали).

Виділене слово	Члени речення
1. Ніч в обіймах трима моє серце і смiх напівсонних речей.	А) Неузгоджене означення
2. Бажання вирішити питання одразу не покидало мене ні на секунду.	Б) Прикладка
3. Письменник Іван Франко підняв своє слово високо.	В) Додаток
4. Тиха червенева ніч стала оволодівати й землю.	Г) Узгоджене означення

10. З'ясуй вид обставини за значенням у кожному реченні (2 бали).

Речення	Синтаксична роль
1. Дурний і в Києві не купить розуму.	А) Обставина способу дії
2. Творчість завжди мрійна й тривожна..	Б) Обставина мети
3. Я піду на балкон поти чай.	В) Обставина часу
4. Він говорив дуже тихо .	Г) Обставина місця

11. Виконайте синтаксичний розбір речення (4 бали).

У ресторанах світу популярна наша котлета по-київськи.

12 б.

Разом: 48 балів

Svitlana Svintkovska,

methodologist at the Scientific and Methodological Laboratory
for Social Sciences and Humanities Education
of the Department of Teaching Methodology and Educational Content,
coordinator of the language and literature educational field of the New Ukrainian School (NUS),
Odesa Regional Academy of In-Service Education
Odesa, Ukraine,

Lidiia Vergoti,

teacher of Ukrainian language and literature
at the Taras Shevchenko Black Sea Academic Lyceum
of the Black Sea City Council
in the Odesa District,
Odesa Region

Maria Levynska,

teacher of Ukrainian language and literature
Municipal Institution 'Ananyiv Lyceum No. 1
of the Ananyiv City Council
in the Podilskyi District of the
Odesa Region'

COMPREHENSIVE FINAL ASSESSMENTS IN UKRAINIAN LANGUAGE BY PERFORMANCE GROUPS (FIRST SEMESTER, Year 8)

Abstract. This article presents comprehensive end-of-year assessments in the Ukrainian language for Year 8, developed in accordance with the Model Curriculum of the New Ukrainian School, which are aimed at the systematic development of pupils' linguistic, communicative and sociocultural competences. The authors propose a differentiated approach to assessing knowledge, implemented through three thematic assignments covering syntax and punctuation. These assignments contain tasks of varying levels of difficulty that meet modern educational standards and enable teachers to vary their assessment methods flexibly.

Keywords: final assignment, ukrainian language, year 8

Дата першого надходження статті до видання 08.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування 17.10.2025

Науковий журнал

НАША ШКОЛА: НАУКОВО– ПРАКТИЧНІ СТУДІЇ

№ 4(12)' 2025

Технічний редактор Мелешко В.В.

Статті друкуються в авторській редакції

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Цифровий друк. Зам.№

Підписано до друку 10.02.2026 р. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня ФОП Жмай О. В.